

Tallennuspalveluntarjoajan vastuuvapaus tekijänoikeuden loukkauksesta
EU:ssa 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen näkökulmasta

Helsingin yliopisto

Oikeustieteellinen tiedekunta

Pro gradu -tutkielma

Ohjaajat: Taina Pihlajarinne ja Anette Alén-Savikko

Tekijä: Sini Matkonen

1.9.2017

Tiedekunta/Osasto Fakultet/Sektion – Faculty Oikeustieteellinen tiedekunta		Laitos/Institution– Department	
Tekijä/Författare – Author Sini Matkonen			
Työn nimi / Arbetets titel – Title Tallennuspalveluntarjoajan vastuuvapaus tekijänoikeuden loukkauksesta EU:ssa 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen näkökulmasta			
Oppiaine /Läroämne – Subject Kauppaoikeus			
Työn laji/Arbetets art – Level Pro gradu -tutkielma		Aika/Datum – Month and year Syyskuu 2017	Sivumäärä/ Sidoantal – Number of pages XXI + 72 sivua
Tiivistelmä/Referat – Abstract <p>Digitalisaatio on asettanut perinteisen tekijänoikeuslainsäädännön koetukselle. Digitaalitekniikat mahdollistavat uusia tapoja valmistaa teoksista kappaleita ja välittää teoksia yleisölle internetissä. Tekijänoikeudella suojattua aineistoa jaetaan usein internetvälittäjien kautta, minkä vuoksi teosten oikeudenhaltijat pyrkivät kohdistamaan tekijänoikeuden loukkausta koskevia vaatimuksia erilaisiin internetvälittäjiin eli palveluntarjoajiin, joiden palveluissa käyttäjät jakavat tekijänoikeutta loukkaavaa aineistoa. Välittäjien vastuuvapaudesta säädetään EU-tasolla sähkökauppadirektiivissä, jonka vastuuvapaussäännöksiä sovelletaan tiettyihin palveluntarjoajiin, joiden toimet täyttävät sähkökauppadirektiivissä säädetyt edellytykset.</p> <p>Sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännökset säädettiin 1990-luvulla, joten säännösten soveltamista uusien teknologioiden mukanaan tuomiin palvelumalleihin ja tallennuspalveluntarjoajiin ei enää pidetä kaikilta osin tarkoituksenmukaisena. Esimerkkinä uusista tallennuspalveluntarjoajista, joihin sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännösten soveltavuutta joudutaan arvioimaan, ovat 3D-mallien sähköiset markkinapaikat. 3D-mallien sähköiset markkinapaikat tarjoavat apua 3D-tulostukseen välittämällä palvelun käyttäjien palveluun lisäämiä 3D-malleja, joita voidaan tulostaa 3D-tulostusteknologian avulla digitaalisista piirustuksista fyysisiksi esineiksi. 3D-tulostuksessa yhdistyvät tekijänoikeuden suurimmat haasteet digitaalisessa ympäristössä: perinteisten teosten digitointi, uusien digitaalisten teosten luominen, teosten nopea jakelu internetissä ja internetvälittäjän oikeudellisen aseman määrittely. Tutkielmassa tarkastellaan tekijänoikeuden keskeisten käsitteiden ja periaatteiden soveltumista 3D-tulostukseen.</p> <p>Tutkielmassa käydään läpi sähkökauppadirektiivin tallennuspalveluntarjoajan kannalta olennaiset säännökset ja tutkitaan niiden soveltamista 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin. Tavoitteena tutkielmassa on selvittää, minkälaisin edellytyksin 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoaja voi päästä sähkökauppadirektiivin vastuuvapauden piiriin tekijänoikeutta loukkaavien 3D-mallien välittämisestä palvelussa. Teknologian kehityksestä paikoin jälkeen jääneen lainsäädännön soveltaminen uusiin 3D-tulostuksen kaltaisiin teknologioihin on osin epäselvää ja siten oikeusvarmuutta heikentävää. Oikeudenhaltijat pitävät yleisesti ottaen tallennuspalveluntarjoajien vastuuvapautta tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä liian laajana ja vaativat vastuuvapauden tiukentamista. Euroopan komissio antoi syksyllä 2016 ehdotuksen direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla. Direktiiviehdotuksessa esitetään asetettavaksi tallennuspalveluntarjoajalle uusia velvoitteita tekijänoikeudella suojatun aineiston välittämisen osalta. Direktiiviehdotuksella ei ole tarkoitus muuttaa nykyistä sähkökauppadirektiivin mukaista tallennuspalveluntarjoajan vastuuvapautta, mutta se väistämättä aiheuttaa muutoksia palveluntarjoajan asemaan. Tutkielmassa tarkastellaan sitä, miten direktiiviehdotus muuttaisi tallennuspalveluntarjoajan asemaa sekä mitä ongelmakohtia runsaasti kritiikkiä herättäneeseen direktiiviehdotukseen sisältyy. Direktiiviehdotusta ei ole vielä hyväksytty ja siihen oletettavasti tehdään vielä muutoksia.</p> <p>3D-mallien sähköinen markkinapaikka on vain yksi esimerkki tallennuspalveluntarjoajista, joihin sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännöksiä voidaan soveltaa ja joihin direktiiviehdotus vaikuttaisi, mikäli se tulisi voimaan nykyisessä muodossaan. Palveluntarjoajien vastuuvapautta tarkastellaan 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen näkökulmasta niiden tekijänoikeudelliset erityispiirteet huomioon ottaen, mutta sähkökauppadirektiivin ja DSM-direktiiviehdotuksen tarkastelu soveltuu monin paikoin muihinkin tallennuspalveluntarjoajiin.</p>			
Avainsanat – Nyckelord – Keywords 3D-tulostus, 3D-malli, CAD-tiedosto, internetvälittäjä, tallennuspalveluntarjoaja, sähköinen markkinapaikka, tekijänoikeus, tietoyhteiskuntadirektiivi, sähkökauppadirektiivi, DSM-direktiiviehdotus, digitalisaatio			
Säilytyspaikka – Förvaringställe – Where deposited			
Muita tietoja – Övriga uppgifter – Additional information			

Sisällys

LÄHTEET	V
LYHENTEET	XXI
1 JOHDANTO	1
1.1 Johdatus aiheeseen	1
1.2 Tutkimuskysymys ja rajaukset	3
1.3 Metodi, rakenne ja lähteet	5
1.4 Käsitteet	7
2 TEKIJÄNOIKEUS 3D-TULOSTUKSEN KONTEKSTISSA	8
2.1 3D-tulostuksesta	8
2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö EU:ssa ja Suomessa	10
2.3 CAD-tiedostojen tekijänoikeussuoja	12
2.3.1 CAD-tiedosto teoksena	12
2.3.2 CAD-tiedostoon kohdistuvat tekijän taloudelliset yksinoikeudet	16
2.3.3 Teoksen muunnelma	18
2.4 3D-mallien sähköiset markkinapaikat	19
2.5 3D-tulostuksen tekijänoikeudelliset haasteet	21
3 TALLENNUSPALVELUNTARJOAJAN VASTUU TEKIJÄNOIKEUTTA LOUKKAAVASTA AINEISTOSTA SÄHKÖKAUPPADIREKTIIVISSÄ	23
3.1 Vastuun kohdentaminen palveluntarjoajaan	23
3.2 Vastuuvapauden saavat välittäjät	24
3.3 Vastuuvapaus 14 artiklassa	26
3.3.1 Tietojen tallennuspalvelu	26
3.3.2 Tietoisuus loukkaavasta aineistosta	32
3.3.3 Velvollisuus tietojen poistamiseen viipymättä	34
3.4 Palveluntarjoajan yleisen valvontavelvollisuuden puuttuminen	37
3.5 Palveluntarjoajan vastuuvapauden uudelleenarviointi	40
4 TALLENNUSPALVELUNTARJOAJAN VASTUU TEKIJÄNOIKEUTTA LOUKKAAVASTA AINEISTOSTA DSM-DIREKTIIVIEHDOTUKSESSA	45
4.1 Palveluntarjoajan aseman muutos osana digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa ..	45
4.2 Palveluntarjoajan asema 13 artiklassa	46
4.2.1 13 artikla tiettyjen suojattujen sisältöjen käytöstä verkkopalveluissa	46
4.2.2 13 artiklan soveltamisala	48
4.2.3 Oletus tekijän yksinoikeuden loukkauksesta	52
4.2.4 Uusien velvollisuuksien sisältö	55

4.3	DSM-direktiiviehdotuksen tavoitteiden vaikutus 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin.....	55
5	TALLENNUSPALVELUNTARJOAJAN VASTUUN TULEVAISUUS.....	60
5.1	DSM-direktiiviehdotuksen vaikutus voimassa olevaan lainsäädäntöön	60
	5.1.1 Tietoyhteiskuntadirektiivi.....	60
	5.1.2 Sähkökauppadirektiivi	61
	5.1.3 EU:n perusoikeuskirja	63
	5.1.4 Kansallinen lainsäädäntö Suomessa	64
5.2	DSM-direktiiviehdotuksen muutosehdotuksia.....	65
5.3	Vaihtoehtona harmonisoitu <i>notice and action</i> -menettely	66
5.4	3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen tulevaisuuden arviointia	68
6	JOHTOPÄÄTÖKSET	70

Lähteet

Kirjallisuus

Aarnio 1978

Aarnio, Aulis: Mitä lainoppi on? Kustannusosakeyhtiö Tammi. Helsinki 1978.

Aarnio 1989

Aarnio, Aulis: Laintulkinnan teoria. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo-Helsinki-Juva 1989.

Aarnio 1997

Aarnio Aulis: Oikeussäännösten systematisointi ja tulkinta. Teoksessa Häyhä, Juha (toim.): Minun metodini. Werner Söderström lakitieto Oy. Porvoo 1997, s. 35–56.

Aarnio 2011

Aarnio, Aulis: Luentoja lainopillisen tutkimuksen teoriasta. Forum Iuris. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2011.

Angelopoulos 2013

Angelopoulos, Christina: Beyond the safe harbours: harmonising substantive intermediary liability for copyright infringement in Europe. *Intellectual Property Quarterly* (3) 2013, s. 253–274.

Angelopoulos 2014

Angelopoulos, Christina: Are blocking injunctions against ISPs allowed in Europe? Copyright enforcement in the post-Telekabel EU legal landscape. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2014, 9(10), s. 812–821.

Angelopoulos – Smet 2016

Angelopoulos, Christina – Smet, Stijn: Notice-and-fair-balance: how to reach a compromise between fundamental rights in European intermediary liability. *Journal of Media Law*, Volume 8, No 2, 2016, s. 266–301.

Ballardini ym. 2015

Ballardini, Rosa Maria – Norrgård, Marcus – Minssen, Timo: Enforcing patents in the era of 3D printing. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2015, 10(11), s. 850–866.

Ballardini ym. 2016

Ballardini, Rosa Maria – Lindman, Juho – Flores Ituarte, Inigo: Co-creation, commercialization and intellectual property - challenges with 3D printing. *European Journal of Law and Technology*, Volume 7, No 3, 2016, s. 1–37.

Bechtold 2016

Bechtold, Stefan; 3D printing, intellectual property and innovation policy. *International Review of Intellectual Property and Competition Law* 48(5), 2016, s. 517–536.

Bradshaw ym. 2010

Bradshaw, Simon – Bowyer, Adrian – Haufe, Patrick: The Intellectual Property Implications of Low-Cost 3D Printing. *Scripted* 7(1) 2010, s. 5–31.

Dasari 2013

Dasari, Haritha: Assessing Copyright Protection and Infringement Issues Involved with 3D Printing and Scanning. *AIPLA Quarterly Journal*, Volume 41, Number 2, 2013, s. 279–318.

Depoorter 2014

Depoorter, Ben: Intellectual Property & 3D Printing: Decentralized Piracy. *Hastings Law Journal*, Volume 65, Issue 6, 2014, s. 1483–1504.

Dolinsky 2014

Dolinsky, Kyle: CAD's Cradle: Untangling Copyrightability, Derivative Works, and Fair Use in 3D Printing. *Washington and Lee Law Review*, Volume 71, Issue 1, 2014, s. 591–681.

Edwards 2009

Edwards, Lilian: The Fall and Rise of Intermediary Liability Online. Teoksessa Edwards, Lilian – Waelde Charlotte (toim.): *Law and the Internet*. 3. painos. Hart Publishing Ltd. Oxford 2009, s. 47–88.

Elkin-Koren 2005

Elkin-Koren, Niva: Making Technology Visible: Liability of Internet Service Providers for Peer-to-Peer Traffic. *New York University Journal of Legislation and Public Policy*, Volume 9, Issue 1. 2005, s. 15–74.

Elkin-Koren 2014

Elkin-Koren, Niva: After twenty years: revisiting copyright liability of online intermediaries. Teoksessa Frankel, Susy – Gervais, Daniel (toim.): *The Evolution and Equilibrium of Copyright in the Digital Age*. Cambridge University Press. Cambridge 2014, s. 29–51.

Enkvist 2010

Enkvist, Joachim: Vilka immaterialrättsliga frågor blir aktuella i samband med 3D-printning? Teoksessa Juristklubben Codex 70 år Festskrift, Helsinki 2010, s. 51–65.

Friedmann 2014

Friedmann, Danny: Sinking the safe harbour with legal certainty of strict liability in sight. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2014, 9(2), s. 148–155.

Frabboni 2010

Frabboni, Maria Mercedes: File-Sharing and the Role of Intermediaries in the Marketplace: National, European Union and International Developments. Teoksessa Stamatoudi, Irini A. (toim.): *Copyright Enforcement and the Internet*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2010, s. 119–146.

Frosio 2016

Frosio, Giancarlo F.: From horizontal to vertical: an intermediary liability earthquake in Europe. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2016, 12(7), s. 565–575.

Frosio 2017

Frosio, Giancarlo F.: Why Keep a Dog and Bark Yourself? From Intermediary Liability to Responsibility. 2017. (Saatavilla osoitteessa <https://ssrn.com/abstract=2976023> 1.9.2017)

Haarmann 2005

Haarmann, Pirkko-Liisa: Tekijänoikeus ja lähioikeudet. 3., uudistettu painos. Talentum Media Oy. Helsinki 2016.

Haarmann 2014

Haarmann, Pirkko-Liisa: Immateriaalioikeus. 5., uudistettu painos. Alma Talent Oy. Helsinki 2014.

Harenko ym. 2016

Harenko, Kristiina – Niiranen, Valtteri – Tarkela, Pekka: Tekijänoikeus. 2., uudistettu painos. Talentum Pro. Helsinki 2016.

Hirvonen 2011

Hirvonen, Ari: Mitkä metodit? Opas oikeustieteen metodologiaan. Yleisen oikeustieteen julkaisuja 17. Helsinki 2011.

Hua 2014

Hua, Jerry Jie: Toward a More Balanced Approach: Rethinking and Readjusting Copyright Systems in the Digital Network Era. Springer Berlin Heidelberg. Berlin – Heidelberg 2014.

Hugenholtz 2013

Hugenholtz, Bernt: Is Harmonization a Good Thing? The Case of the Copyright *Acquis*. Teoksessa Ohly, Ansgar – Pila Justine (toim.): The Europeanization of Intellectual Property Law. Towards a European Legal Methodology. Oxford University Press. Oxford 2013, s. 57–73.

Huuskonen 2005

Huuskonen, Mikko: Technology Impact on Copyright. Teoksessa Bruun, Niklas (toim.): Intellectual Property Beyond Rights. WSOY. Helsinki 2005, s. 95–102.

Hyyrynen 2008

Hyyrynen, Outi: Ilmoitusmenettely ja välittäjän vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta. Teoksessa Oesch, Rainer – Heiskanen, Hanna – Hyyrynen, Outi (toim.): Tekijänoikeus ja digitaalitalous. WSOY Pro. Helsinki 2008, s. 117–132.

Jakobsen 2010

Jakobsen, Søren Sandfeld: Mobile Commerce and ISP Liability in the EU. *International Journal of Law and Information Technology*. Volume 19. No. 1. 2010, s. 29–52.

Juliá-Barceló 1998

Juliá-Barceló, Rosa: Liability for on-line intermediaries: a European perspective. *European Intellectual Property Review* 1998, 20(12), s. 453–463.

Kallioniemi 2001

Kallioniemi, Ismo: Tekijänoikeudellisista kysymyksistä vertaisverkoissa. *Defensor Legis* 2001/3, s. 497–506.

Kivimäki 1966

Kivimäki, T.M.: Uudet tekijänoikeus- ja valokuvauslait. Suomalaisen lakimiesyhdistyksen julkaisuja, B-sarja N:o 129. Werner Söderström Osakeyhtiö. Porvoo-Helsinki 1966.

Koelman 2000

Koelman, Kamiel J.: Online Intermediary Liability. Teoksessa Hugenholtz, P. Bernt (toim.): Copyright and Electronic Commerce. Legal Aspects of Electronic Copyright Management. Kluwer Law International Ltd. London 2000, s. 7–57.

Kuczerawy 2015

Kuczerawy, Aleksandra: Intermediary liability & freedom of expression: Recent developments in the EU notice & action initiative. *Computer Law & Security Review* 31, 2015, s. 46–56.

Kur – Dreier 2013

Kur, Annette – Dreier, Thomas: European Intellectual Property Law. Text, Cases & Materials. Edward Elgar Publishing Limited. Cheltenham 2013.

Leistner 2014

Leistner, Matthias: Structural aspects of secondary (provider) liability in Europe. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2017, 9(1), s. 75–90.

Leistner – Metzger 2017

Leistner, Matthias – Metzger, Axel: The EU copyright package: a way out of the dilemma in two stages. *International Review of Intellectual Property and Competition Law* 48(4), 2017, s. 381–384.

Levin 2011

Levin, Marianne: Lärobok I immaterialrätt. 10. painos. Nordsteds Juridik AB. Stockholm 2011.

Lindqvist – Rzewuska 2015

Lindqvist, Thomas – Rzewuska Anna: 3D-printning i ljuset av de första inträngsanmälningarna. *Lov & Data* nr. 122 Juni 2015, s. 1–5.

Lipson – Kurman 2013

Lipson, Hod – Kurman, Melba: Fabricated: The New World of 3D Printing. John Wiley & Sons. Indianapolis 2013.

Lloyd 2014

Lloyd, Ian J.: Information Technology Law. 7. painos. Oxford University Press. Oxford 2014.

Malovic 2017

Malovic, Nedim: Presumed: Innocent: Should the Law on Online Copyright Enforcement and ISP Liability Change? Nordiskt Immateriellt Rättsskydd 2/2017, s. 97–129.

Mendis 2013

Mendis, Dinusha: "The clone wars": episode 1 - the rise of 3D printing and its implications for intellectual property law - learning lessons from the past? European Intellectual Property Review 2013, 35(3), s. 155–169.

Mendis 2014

Mendis, Dinusha: "Clone wars" episode II - the next generation: the copyright implications relating to 3D printing and computer-aided design (CAD) files. Law, Innovation and Technology 6(2), s. 265–281.

Obergfell – Thamer 2017

Obergfell, Eva Inés – Thamer, Alexander: (Non-)regulation of online platforms and internet intermediaries – the facts: Context and overview of the state of play. Journal of Intellectual Property Law & Practice 2017, 12(5), s. 435–441.

Ohly 2008

Ohly, Ansgar: Economic rights. Teoksessa Derclaye, Estelle (toim.): Research Handbook on the Future of EU Copyright. Edward Elgar Publishing Limited. Cheltenham 2009, s. 212–241.

Petersen – Riis 2016

Peterson, Clement Salung – Riis, Thomas: Private Enforcement of IP Law by Internet Service Providers: Notice and Action Procedures. Teoksessa Riis, Thomas (toim.): User Generated Law. Re-Constructing Intellectual Property Law in a Knowledge Society. Edward Elgar Publishing. Cheltenham 2016, s. 228–251

Pila – Torremans 2016

Pila, Justine – Torremans, Paul: European Intellectual Property Law. Oxford University Press. Oxford 2016.

Pihlajarinne 2012

Pihlajarinne, Taina: Internetvälittäjä ja tekijänoikeuden loukkaus. Lakimiesliiton Kustannus. Helsinki 2012.

Pihlajarinne 2013

Pihlajarinne, Taina: Teoskappaleen valmistus – tekijänoikeuden yleisten oppien koetinkivi? Lakimies 7–8/2013, s. 1217–1233.

Raitio 2016

Raitio, Juha: Euroopan unionin oikeus. Talentum Pro. Helsinki 2016.

Rayna – Striukova 2016

Rayna, Thierry – Striukova, Ludmila: A Taxonomy of Online 3D Printing Platforms. Teoksessa van den Berg, Bibi – van der Hof, Simone – Kosta, Eleni (toim.): 3D Printing. Legal, Philosophical and Economic Dimensions. Information Technology and Law Series. T.M.C. Asser Press. Den Haag 2016, s. 153–166.

Rideout 2011

Rideout, Brian: Printing the Impossible Triangle: The Copyright Implications of Three-Dimensional Printing. *The Journal of Business, Entrepreneurship & the Law*, Volume 5, Issue 1. 2011, s. 161–177.

Riordan 2016

Riordan, Jaani: *The Liability of Internet Intermediaries*. Oxford University Press. Oxford 2016.

Rosati 2016

Rosati, Eleonora: Why a reform of hosting providers' safe harbour is unnecessary under EU copyright law. *European Intellectual Property Review* 2016, 38(11), s. 668–676.

Sachs ym. 1990

Sachs, Emanuel – Cima, Michael – Cornie, James: Three Dimensional Printing: Rapid Tooling and Prototypes Directly from a CAD Model. *CIRP Annals-Manufacturing Technology*, Volume 39, Issue 1. 1990, s. 201–204.

Scharf 2017

Scharf, Nick: Creative Commons-ense? An analysis of tensions between copyright law and Creative Commons. *Journal of Intellectual Property Law & Practice* 2017, 12(5), s. 376–383.

Siltala 2002

Siltala, Raimo: *Oikeustieteen tieteenteoria*. Lakimiessarja A N:o 234. Suomalainen lakimiesyhdistys. Helsinki 2003.

Simon 2013

Simon, Matt: When Copyright Can Kill: How 3D Printers Are Breaking the Barriers Between "Intellectual" Property and the Physical World. *Pace I.P., Sports & Entertainment Law Forum*, Volume 3, Issue 1, Spring 2013, s. 60–97.

Smith 2007

Smith, Graham J H: *Internet Law and Regulation*. 4. painos. Sweet & Maxwell. Lontoo 2007.

Sorvari 2005

Sorvari, Katariina: Vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta. Erityisesti tietoverkkoympäristössä. WSOY. Helsinki 2005.

Sorvari 2007

Sorvari, Katariina: Tekijänoikeuden loukkaus. WSOY. Helsinki 2007.

Stalla-Bourdillon ym. 2017

Stalla-Bourdillon, Sophie – Rosati, Eleonora – Turk, Karmen – Angelopoulos, Christina – Kuczerawy, Aleksandra – Peguera, Miquel – Husovec, Martin: An academic perspective on the copyright reform. *Computer Law & Security Review* 33, 2017, s. 3–13.

Stokes 2014

Stokes, Simon: *Digital Copyright. Law and Practice*. Hart Publishing Ltd. Oxford 2014.

Sutter 2011

Sutter, Gavin: Online Intermediaries. Teoksessa Reed, Chris (toim.): *Computer Law*. 7. painos. Oxford University Press. Oxford 2011, s. 305–365.

Synodinou 2014

Synodinou, Tatiana-Eleni: Copyright law: an ancient history, a contemporary challenge. Teoksessa Savin, Andrej – Trzaskowski, Jan (toim.): *Research handbook on EU Internet law*. Edward Elgar Pub. Ltd. Cheltenham 2014, s. 81–109.

Tapio 2013

Tapio, Veli-Markus: *Notice and Take Down – Määrämuotoinen ilmoitusmenettely internetissä tapahtuvan oikeudenloukkauksen johdosta*. Teoksessa *Nettiajan oikeus. Viestintäoikeuden vuosikirja 2012*. Helsingin yliopiston oikeustieteellisen tiedekunnan julkaisuja. Helsinki 2013, s. 39–56.

The French High Council for Literary and Artistic Property 2016

The French High Council for Literary and Artistic Property: Mission to Link Directives 2000/31 and 2001/29 – Report and Proposals. *Journal of Intellectual Property, Information Technology and E-Commerce Law*, Volume 7, Issue 2, 2016, s. 88–95.

Tolonen 2003

Tolonen, Hannu: *Oikeuslähdeoppi*. WSOY Lakitieto. Helsinki 2003.

Torremans 2010

Torremans, Paul L.C.: Copyright Enforcement in the Digital Era and Private International Law Issues. Teoksessa Stamatoudi, Irini A. (toim.): *Copyright Enforcement and the Internet*. Kluwer Law International, Alphen aan den Rijn 2010, s. 43–64.

Tulokas 2008

Tulokas, Ilona: Creative Commons-licenserna och deras amerikanska bakgrund. Teoksessa Oesch, Rainer – Heiskanen, Hanna – Hyyrynen, Outi (toim.): Tekijänoikeus ja digitaalitalous. WSOY Pro. Helsinki 2008, s. 179–192.

Walter – Von Lewinski 2010

Walter, Michel M. – Von Lewinski, Silke: European Copyright Law. A Commentary. Oxford University Press. Oxford 2010.

Weinberg 2016

Weinberg, Michael: When 3D Printing and the Law Get Together, Will Crazy Things Happen? Teoksessa van den Berg, Bibi – van der Hof, Simone – Kosta, Eleni (toim.): 3D Printing. Legal, Philosophical and Economic Dimensions. Information Technology and Law Series. T.M.C. Asser Press. Den Haag 2016, s. 11–35.

Tutkimusjulkaisut

Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04.

Frosio, Giancarlo F.: Reforming Intermediary Liability in the Platform Economy: A European Digital Single Market Strategy. 111 Northwestern University Law Review Online, 2017, Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04.

OECD: The Role of Internet Intermediaries in Advancing Public Policy Objectives 2011.

OECD: The Role of Internet Intermediaries in Advancing Public Policy Objectives. Syyskuu 2011.

Saatavilla osoitteesta http://www.keepeek.com/Digital-Asset-Management/oecd/science-and-technology/the-role-of-internet-intermediaries-in-advancing-public-policy-objectives_9789264115644-en#.WYxyR1XhqCg, 1.9.2017.

On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017

Angelopoulos, Christina: On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market. Centre for Intellectual Property and Information Law, University of Cambridge.

Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright 2016.

Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright. No. 6/2016.

Saatavilla osoitteesta <https://www.tekes.fi/ohjelmat-ja-palvelut/kampanjat/innovaatiotutkimus/policy-brief/> 1.9.2017.

Position Statement of the Max Planck Institute 2017

Position Statement of the Max Planck Institute for Innovation and Competition on the Proposed Modernisation of European Copyright Rules, Part G – Use of Protected Content on Online Platforms (Article 13 COM(2016) 593), 2.3.2017.

Saatavilla osoitteessa <http://www.ip.mpg.de/en/research/intellectual-property-and-competition-law/position-statement-modernization-of-european-copyright-rules.html>
1.9.2017.

Säädökset

Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta

Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta, 9.9.1886, 1161 UNTS 3.

Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk

Lag (1960:729) om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk. (Ruotsi)

The Digital Millennium Copyright Act

The Digital Millennium Copyright Act, Pub. L. No. 105-304, 112 Stat. 2860 (Oct. 28, 1998).
(Yhdysvallat)

Virallislähteet ja valmisteluaineistot

Euroopan unionin virallislähteet ja valmisteluaineistot

Komission tiedonanto KOM(97) 157 lopull.

Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle KOM(97) 157 lopull.: Eurooppalainen elektronisen kaupankäynnin aloite. Bryssel 16.4.1996.

Komission tiedonanto COM(2011) 942 final

Komission tiedonanto neuvostolle, Euroopan parlamentille, talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle COM(2011) 942 final: Johdonmukainen kehys luottamuksen lisäämiseksi sähköisen kaupankäynnin ja verkkopalvelujen digitaalisiin yhtenäismarkkinoihin. Bryssel 11.1.2012.

Commission Staff Working Document SEC(2011) 1641 final

Commission Staff Working Document SEC(2011) 1641 final: Online services, including e-commerce, in the Single Market. Brussels 11.1.2012.

Komission tiedonanto COM(2015) 192 final

Komission tiedonanto Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle COM(2015) 192 final: Digitaalisten sisämarkkinoiden strategia Euroopalle. Bryssel 6.5.2015.

Commission Staff Working Document SWD(2015) 100 final

Commission Staff Working Document SWD(2015) 100 final: A Digital Single Market Strategy for Europe - Analysis and Evidence. Brussels 6.5.2015.

Komission tiedonanto COM(2015) 626 final

Komission tiedonanto COM(2015) 626 final Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle: Tavoitteena nykyaikainen, eurooppalaisempi tekijänoikeusjärjestelmä, Bryssel 9.12.2015.

Komission tiedonanto COM(2016) 288 final

Komission tiedonanto COM(2016) 288 final Euroopan parlamentille, neuvostolle, Euroopan talous- ja sosiaalikomitealle ja alueiden komitealle: Digitaalisten sisämarkkinoiden verkkoalustat Euroopan mahdollisuudet ja haasteet, Bryssel 25.5.2016.

Commission Staff Working Document SWD(2016) 172 final.

Commission Staff Working Document SWD(2016) 172 final: Online Platforms. Brussels 25.5.2016.

Komission direktiiviehdotus COM(2016) 593 final

Komission direktiiviehdotus tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla, COM(2016) 593 final, 2016/0280(COD). Bryssel 14.9.2016.

Commission Staff Working Document SWD(2016) 301 final

Commission Staff Working Document Impact Assessment on the modernisation of EU copyright rules SWD/2016/0301 final - 2016/0284 (COD), Bryssel 14.9.2016.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto INT/804.

Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto INT/804 ehdotuksista [COM(2016) 593 FINAL – 2016/0280 (COD)], [COM(2016) 594 final – 2016/0284 (COD)] ja [COM(2016) 596 final – 2016/0278 (COD)], 25.1.2017.

Euroopan parlamentin kulttuuri- ja koulutusvaliokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)).

Euroopan parlamentin kulttuuri- ja koulutusvaliokunnan mietintöluonnos oikeudellisten asioiden valiokunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), 6.2.2017.

Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)).

Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos oikeudellisten asioiden valiokunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), 10.3.2017.

Draft Opinion of the European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)).

Draft Opinion of the European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs for the Committee on Legal Affairs on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), 22.5.2017.

Euroopan parlamentin sisämarkkina- ja kuluttajansuojavaliokunnan lausunto (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)).

Euroopan parlamentin sisämarkkina- ja kuluttajansuojavaliokunnan lausunto oikeudellisten asioiden valiokunnalle ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), 14.6.2017.

Opinion of the European Parliament Committee on Industry, Research and Energy (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD))

Opinion of the European Parliament Committee on Industry, Research and Energy for the Committee on Legal Affairs on the proposal for a directive of the European Parliament and of the Council on copyright in the Digital Single Market (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), 1.8.2017.

Kansalliset virallislähteet ja valmisteluaineistot

KM 1953:5

Tekijänoikeuskomitean mietintö 1953:5: Ehdotus laiksi tekijänoikeudesta kirjallisiin ja taiteellisiin teoksiin.

HE 170/1997

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun 1 §:n muuttamisesta. HE 170/1997.

HE 194/2001 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta ja eräksi siihen liittyviksi laeiksi. HE 194/2001 vp.

HE 28/2004 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle laeiksi tekijänoikeuslain ja rikoslain 49 luvun muuttamisesta. HE 28/2004 vp.

HE 221/2013 vp

Hallituksen esitys eduskunnalle tietoyhteiskuntakaareksi sekä laeiksi maankäyttö- ja rakennuslain 161 §:n ja rikoslain 38 luvun 8 b §:n muuttamisesta. HE 221/2013 vp.

Valtioneuvoston U-kirjelmä U 63/2016 vp

Valtioneuvoston kirjelmä eduskunnalle komission ehdotuksesta Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla, U 63/2016 vp, EU/2016/1480, 1.12.2016.

Valiokunnan lausunto LiVL 29/2016 vp– U 63/2016 vp
Liikenne- ja viestintävaliokunnan lausunto LiVL 29/2016 vp– U 63/2016 vp, 13.12.2016.

Valiokunnan lausunto TaVL 3/2017 vp– U 63/2016 vp
Talousvaliokunnan lausunto TaVL 3/2017 vp– U 63/2016 vp, 16.2.2017.

Valiokunnan lausunto SiVL 5/2017 vp– U 63/2016 vp
Sivistysvaliokunnan lausunto SiVL 5/2017– U 63/2016 vp, 23.3.2017.

Tuomioistuinten ratkaisut

Euroopan unionin tuomioistuim

C-306/05, SGAE
Tuomio 7.12.2006, Sociedad General de Autores y Editores de España (SGAE) vastaan Rafael Hoteles SA., C-306/05, ECLI:EU:C:2006:764.

C-275/06, Promusicae
Tuomio 29.1.2008, Productores de Música de España (Promusicae) vastaan Telefónica de España SAU, C-275/06, ECLI:EU:C:2008:54.

C-5/08, Infopaq International
Tuomio 16.7.2009, Infopaq International A/S vastaan Danske Dagblades Forening, C-5/08, ECLI:EU:C:2009:465.

C-236/08, Google France ja Google
Tuomio 23.3.2010, Google France SARL ja Google Inc. vastaan Louis Vuitton Malletier SA (C-236/08), Google France SARL vastaan Viaticum SA ja Luteciel SARL (C-237/08) ja Google France SARL vastaan Centre national de recherche en relations humaines (CNRRH) SARL ym. (C-238/08), ECLI:EU:C:2010:159.

C-393/09, Bezpečnostní softwarová asociace
Tuomio 22.12.2010, Bezpečnostní softwarová asociace - Svaz softwarové ochrany vastaan Ministerstvo kultury, C-393/09, ECLI:EU:C:2010:816.

C-324/09, L'Oréal ym.
Tuomio 12.7.2011, L'Oréal SA ynnä muut vastaan eBay International AG ym., C-324/09, ECLI:EU:C:2011:474.

C-403/08 - Football Association Premier League ym.
Tuomio 4.10.2011, Football Association Premier League Ltd ynnä muut vastaan QC Leisure ym. (C-403/08) ja Karen Murphy vastaan Media Protection Services Ltd, C-429/08), ECLI:EU:C:2011:631.

C-70/10, Scarlet Extended
Tuomio 24.11.2011, Scarlet Extended SA vastaan Société belge des auteurs, compositeurs et éditeurs SCRL (SABAM), C-70/10, ECLI:EU:C:2011:771.

C-145/10, Painer

Tuomio 1.12.2011, Eva-Maria Painer vastaan Standard VerlagsGmbH ym., C-145/10, ECLI:EU:C:2011:798.

C-360/10, SABAM

Tuomio 16.2.2012, Belgische Vereniging van Auteurs, Componisten en Uitgevers CVBA (SABAM) vastaan Netlog NV, C-360/10, ECLI:EU:C:2012:85.

C-604/10, Football Dataco ym.

Tuomio 1.3.2012, Football Dataco Ltd ym. vastaan Yahoo! UK Ltd ym., C-604/10, ECLI:EU:C:2012:115.

C-461/10, Bonnier Audio ym.

Tuomio 19.4.2012, Bonnier Audio AB ym. vastaan Perfect Communication Sweden AB, C-461/10, ECLI:EU:C:2012:219.

C-466/12, Svensson ym.

Tuomio 13.2.2014, Nils Svensson ym. vastaan Retriever Sverige AB, C-466/12, ECLI:EU:C:2014:76.

C-314/12, UPC Telekabel Wien

Tuomio 27.3.2014, UPC Telekabel Wien GmbH vastaan Constantin Film Verleih GmbH ja Wega Filmproduktionsgesellschaft mbH, C-314/12, ECLI:EU:C:2014:192.

C-291/13, Papasavvas

Tuomio 11.9.2014, Sotiris Papasavvas vastaan O Fileleftheros Dimosia Etaireia Ltd ym., C-291/13, ECLI:EU:C:2014:2209.

C-348/13, BestWater International

Määräys 21.10.2014, BestWater International GmbH vastaan Michael Mebes ja Stefan Potsch, C-348/13, ECLI:EU:C:2014:2315.

C-494/15, Tommy Hilfiger Licensing ym.

Tuomio 7.7.2016, Tommy Hilfiger Licensing LLC ym. vastaan DELTA CENTER a.s., C-494/15, ECLI:EU:C:2016:528.

C-160/15, GS Media

Tuomio 8.9.2016, GS Media BV vastaan Sanoma Media Netherlands BV ym., C-160/15, ECLI:EU:C:2016:644.

C-484/14, Mc Fadden

Tuomio 15.9.2016, Tobias Mc Fadden vastaan Sony Music Entertainment Germany GmbH, C-484/14, ECLI:EU:C:2016:689.

C-610/15, Stichting Brein

Tuomio 14.6.2017, Stichting Brein vastaan Ziggo BV ja XS4All Internet BV, C-610/15, ECLI:EU:C:2017:456.

Korkein oikeus

KKO 1988:4

KKO 2010:47

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotukset

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-324/09, L'Oréal ym.

Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-324/09 L'Oréal SA, Lancôme parfums et beauté & Cie, Laboratoire Garnier & Cie ja L'Oréal (UK) Limited vastaan eBay International AG, eBay Europe SARL ja eBay (UK) Limited, Niilo Jääskinen, 9.12.2010, ECLI:EU:C:2010:757.

Tekijänoikeusneuvoston lausunnot

TN 1988:7

TN 1994:2

TN 2006:5

TN 2006:12

TN 2015:6

TN 2017:4

Muut lähteet

Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016

Kluwer Copyright Blog: Angelopoulos, Christina: EU Copyright Reform: Outside the Safe Harbours, Intermediary Liability Capsizes into Incoherence, 6.10.2016.

Saatavilla osoitteessa <http://copyrightblog.kluweriplaw.com/2016/10/06/eu-copyright-reform-outside-safe-harbours-intermediary-liability-capsizes-incoherence/> 1.9.2017.

Civil enforcement of intellectual property rights: public consultation on the efficiency of proceedings and accessibility of measures.

The EU Single Market: Civil enforcement of intellectual property rights: public consultation on the efficiency of proceedings and accessibility of measures. 30.11.2012–30.03.2013. Saatavilla osoitteessa http://ec.europa.eu/internal_market/consultations/2012/intellectual-property-rights_en.htm 1.9.2017.

Copyright Reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017.

Saatavilla osoitteessa <http://bit.ly/2loFISF> 1.9.2017.

European Copyright Society: General Opinion on the EU Copyright Reform Package, 24.1.2017.

Saatavilla osoitteessa <https://europeancopyrightsociety.org/how-the-ecs-works/ecs-opinions/> 1.9.2017.

Husovec, Hut'ko's Technology Law Blog, 1.9.2016

Hut'ko's Technology Law Blog: Husovec, Martin: EC Proposes Stay-down & Expanded Obligation to License UGC Services, 1.9.2016

Saatavilla osoitteessa <http://www.husovec.eu/2016/09/ec-proposes-stay-down-expanded.html> 1.9.2017.

ISO/ASTM 52900:2015

ISO/ASTM 52900:2015 (Additive manufacturing -- General principles -- Terminology), 15.12.2015. (ISO-standardi)

Komissio ja sen toiminnan painopisteet 2015–2019

Saatavilla osoitteessa https://ec.europa.eu/commission/priorities_fi 1.9.2017.

MyMiniFactory-palvelun käyttöehdot

Saatavilla osoitteessa <https://www.myminifactory.com/pages/terms-and-conditions> 1.9.2017.

MyMiniFactory-palvelun verkkosivut

Saatavilla osoitteessa <https://www.myminifactory.com/> 1.9.2017.

Public Consultation on the regulatory environment for platforms, online intermediaries, data and cloud computing and the collaborative economy.

Saatavilla osoitteessa <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/public-consultation-regulatory-environment-platforms-online-intermediaries-data-and-cloud>. 1.9.2017.

Results of the public consultation on the regulatory environment for platforms, online intermediaries, data and cloud computing and the collaborative economy.

Saatavilla osoitteessa <https://ec.europa.eu/digital-single-market/en/news/results-public-consultation-regulatory-environment-platforms-online-intermediaries-data-and-cloud>. 1.9.2017.

The Digital Single Market strategy

Saatavilla osoitteessa <https://ec.europa.eu/digital-single-market> 1.9.2017.

Thingiverse-palvelun verkkosivut

Saatavilla osoitteessa <https://www.thingiverse.com/> 1.9.2017.

Weinberg, The Shapeways Blog 26.5.2017

The Shapeways Blog: Weinberg, Michael: The Complicated Relationship Between Creative Commons, Copyright, and 3D Printing. Shapeways Magazine. 26.5.2017.

Saatavilla osoitteessa <https://www.shapeways.com/blog/archives/31293-creative-commons-copyright-and-3d-printing-a-complicated-relationship.html> 1.9.2017.

Weinberg, The Shapeways Blog 31.5.2017

The Shapeways Blog: Disclaim and Request: A Way Forward For Creative Commons and 3D Printing?, 31.5.2017.

Saatavilla osoitteessa <https://www.shapeways.com/blog/archives/31481-disclaim-request-way-forward-creative-commons-3d-printing.html> 1.9.2017.

Lyhenteet

Bernin yleissopimus	Bernin yleissopimus kirjallisten ja taiteellisten teosten suojaamisesta
CAD	<i>Computer-aided design</i>
DMCA	<i>Digital Millennium Copyright Act</i>
DSM-direktiiviehdotus	Komission direktiiviehdotus tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla
EU	Euroopan unioni
EUT	Euroopan unionin tuomioistuin
SEU	Euroopan unionista tehty sopimus
SEUT	Euroopan unionin toiminnasta tehty sopimus
Sähkökauppadirektiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2000/31/EY tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista
Tietoyhteiskuntadirektiivi	Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivi 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa
WIPO	<i>World Intellectual Property Organization</i>

1 Johdanto

1.1 Johdatus aiheeseen

Digitalisaatio on leimannut yhteiskunnan kehitystä viime vuosikymmeninä. Internet on mullistanut eurooppalaisen arjen sekä yksilön että liike-elämän tasolla, ja digitaalitekniikka linkittyy yhä vahvemmin kaikkeen taloudelliseen ja yhteiskunnalliseen toimintaan.¹ Digitaalitekniikka on asettanut tekijänoikeuslainsäädännön koetukselle.² Tekijänoikeuslainsäädännön juuret ja käsitteistö ulottuvat aikaan, jolloin digitaalitekniikan mahdollisuuksista ei ollut vielä kuultukaan.³ Perinteisten teosten digitointia, uusien kokonaan digitaalisten teosten luomista, teosten nopeaa jakelua⁴ ja internetvälittäjien oikeudellisen aseman määrittelyä⁵, pidetään tekijänoikeuslainsäädännön suurimpina haasteina.

Tekijänoikeudella suojattua aineistoa jaetaan internetvälittäjien kautta, mikä heikentää oikeudenhaltijoiden mahdollisuuksia panna yksinoikeuksiaan täytäntöön.⁶ Välittäjät siirtävät aineistoa usein automaattisesti ohjelmiston avulla tietämättä tarkemmin sen sisältöä. Siksi lainsäätäjä on katsonut, että erotuksena perinteiseen tiedon välitykseen ja julkaisuun, digitaalisille välittäjille tulisi antaa määrätyin edellytyksin vastuuvapaus niiden siirtämästä muiden tahojen tuottamasta sisällöstä.⁷ Välittäjän vastuu tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä on harmonisoitu EU:ssa. Ensinnäkin Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2001/29/EY tekijänoikeuden ja lähioikeuksien tiettyjen piirteiden yhdenmukaistamisesta tietoyhteiskunnassa eli tietoyhteiskuntadirektiivissä säädetään oikeudenhaltijan yksinoikeuksista. Lisäksi Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2000/31/EY tietoyhteiskunnan palveluja, erityisesti sähköistä kaupankäyntiä, sisämarkkinoilla koskevista tietyistä oikeudellisista näkökohdista eli sähkökauppadirektiivissä säädetään edellytyksistä, joiden täytyessä välittäjä voi vapautua vastuusta välittämänsä tekijänoikeutta loukkaavan aineiston osalta. Suomessa sähkökauppadirektiivin välittäjän vastuuvapautta koskevat säännökset on implementoitu tietoyhteiskuntakaareen (7.11.2014/917).

¹ Komission tiedonanto COM(2015) 192 final, s. 3.

² Stokes 2014, s. 11.

³ Harenko ym 2016, s. 5.

⁴ Stokes 2014, s. 11.

⁵ Obergfell – Thamer 2017, s. 435.

⁶ Hua 2014, s. 101–102.

⁷ Sutter 2011, s. 313.

Ongelmallista sähkökauppadirektiivissä säädetyn vastuuvapauden arvioimisessa on se, että digitaalisuus on tuonut mukanaan markkinoille uusia liiketoimintamalleja. Palveluiden tarjonnan monipuolistuessa palveluntarjoajan roolia on yhä vaikeampi luokitella sähkökauppadirektiivin välittäjäkategorioihin, mistä osoituksena ovat EUT:n viime vuosina aiheesta antamat ennakkoratkaisut. Sähkökauppadirektiivin välittäjäkategorioista tärkein⁸ ja eniten keskustelua herättänyt⁹ on 14 artiklassa tarkoitettu tallennuspalveluntarjoaja. Vastuuvapautta koskevien lainkohtien soveltaminen palveluntarjoajien roolien rajojen hämärtyessä ei ole yksiselitteistä, ja palveluntarjoajien vastuuta tekijänoikeuden loukkauksesta joudutaan jatkuvasti arvioimaan uudelleen.¹⁰

3D-mallien sähköiset markkinapaikat¹¹, jotka tarjoavat apua 3D-tulostukseen välittämällä 3D-malleja verkossa palveluiden käyttäjien välillä, ovat ajankohtainen esimerkki uusista internetvälittäjien liiketoimintamalleista. 3D-tulostuksella¹² tarkoitetaan esineiden tulostusta kolmiulotteisesti. 3D-tulostus on tullut yksityishenkilöiden saataville ja suuria palveluntarjoajia on markkinoilla muutamia kymmeniä ympäri maailmaa.¹³ 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen liiketoimintamallit vaihtelevat jonkin verran. Yhteistä palveluissa on kuitenkin se, että ne sallivat käyttäjiensä myydä tai jakaa maksutta omia CAD-tiedostojaan¹⁴ eli 3D-mallejaan¹⁵ muiden palvelun käyttäjien kanssa. Palveluissa tekijänoikeudellisesti merkityksellistä on CAD-tiedostojen jakaminen. Palveluntarjoaja voi olla vastuussa tekijänoikeuden loukkauksesta, mikäli palvelun käyttäjät lataavat palveluun tekijänoikeutta loukkaavia CAD-tiedostoja. Palveluntarjoaja voi kuitenkin tietyn edellytyksin päästä edellä mainitun sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa säädetyn vastuuvapauden piiriin.

⁸ Riordan 2016, s. 401.

⁹ Edwards 2009, s. 65.

¹⁰ Pihlajarinne 2012, s. 14–15.

¹¹ Tutkielmassa sähköisillä markkinapaikoilla viitataan myös verkkoalustoihin, joilla 3D-malleja on mahdollista jakaa maksutta, sillä sähkökauppadirektiivin tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan vastuuvapautta koskevien artikloiden soveltamisessa on merkityksetöntä, maksaako tietoyhteiskunnan palvelun vastaanottaja siitä korvausta vai ei. Ks. C-291/13, Papasavvas, 28 kohta; C-484/14, Mc Fadden, 41 kohta.

¹² Esinetulostus on alan virallinen standardoitu termi. Ks. ISO/ASTM 52900:2015. Termin yleisesti käytetty synonyymi on 3D-tulostus, jota käytetään myös tutkielmassa.

¹³ Ks. yhteenveto merkittävimmistä palveluntarjoajista Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright 2016; Rayna – Striukova 2016.

¹⁴ Lyhenne CAD muodostuu englannin kielen termistä *computer aided-design*, joka tarkoittaa tietokoneavusteista suunnittelua. CAD-tiedosto on 3D-tulostusteknologian terminologiassa käytetty virallinen termi, joka tarkoittaa digitaalisen mallikuvan sisältävää tiedostoa. CAD-tiedostosta käytetään usein yleiskielisempää ilmausta 3D-malli. Ks. Mendis 2013, s. 167; Dolinsky 2014, s. 600.

¹⁵ Tutkielmassa 3D-malleilla ei viitata mallioikeuslainsäädännössä tarkoitettuihin malleihin vaan digitaalisen mallikuvan sisältäviin CAD-tiedostoihin.

Euroopan komissio pyrkii vastaamaan digitalisaation tekijänoikeudelle aiheuttamiin haasteisiin ja tarjoamaan edellytykset digitalisaation mahdollisuuksien hyödyntämiselle EU:n digitaalisten sisämarkkinoiden strategian avulla.¹⁶ Digitaalisilla sisämarkkinoilla tavarat, ihmiset, palvelut ja pääoma voivat liikkua vapaasti ja ihmisillä sekä yrityksillä on verkkotoiminnot terveen kilpailun ehdoin käytettävissään.¹⁷ Tavoitteena on purkaa lainsäädännön esteitä, jotka komission arvion mukaan estävät Eurooppaa hyödyntämästä täysimääräisesti valmiuksiaan nousta digitaalitalouden maailmanlaajuiseksi johtajaksi.¹⁸

EU:n tekijänoikeuslainsäädännön uudistus on keskeinen osa digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa.¹⁹ Komission mukaan tekijänoikeuslainsäädäntöä on mukautettava oikeudenhaltijoiden ja tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttäjien intressit huomioiden siten, että uudet toimijat voivat hyödyntää täysimääräisesti digitaalisen toimintaympäristön mahdollisuuksia.²⁰ Komission ehdotus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla eli niin sanotuksi DSM-direktiiviksi sisältää kohtia, jotka direktiiviehdotuksen tullessa voimaan vaikuttaisivat tallennuspalveluiden, kuten 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen, vastuuseen tekijänoikeutta loukkaavan aineiston osalta. DSM-direktiiviehdotus on herättänyt vastustusta, eikä sitä ole vielä hyväksytty EU:n lainsäädäntöjärjestyksessä. Oletettavasti DSM-direktiiviehdotus ei tule nykyisessä sanamuodossaan voimaan, mutta jonkinlaiset muutokset tallennuspalveluntarjoajan vastuuvapautteen tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä ovat odotettavissa.

1.2 Tutkimuskysymys ja rajaukset

Tarkastelen tutkielmassa tallennuspalveluntarjoajan vastuuvapautta käyttäjän palveluun lataamasta tekijänoikeutta loukkaavasta materiaalista 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen näkökulmasta. Tutkimuskysymykset voidaan jäsentää seuraavasti: (i) minkälaisin edellytyksin internetissä toimiva 3D-mallien sähköinen markkinapaikka, jonka

¹⁶ Digitaalisten sisämarkkinoiden luominen on yksi komission kymmenestä kärkitavoitteesta. Ks. Komission tiedonanto COM(2015) 192 final, s. 3; Komissio ja sen toiminnan painopisteet 2015–2019. Myös Eurooppa-neuvosto ja Euroopan parlamentti ovat nimenneet digitaaliset sisämarkkinat yhdeksi keskeisimmistä tavoitteistaan. Ks. Commission Staff Working Document SWD(2015) 100 final, s. 3.

¹⁷ Digitaalisilla sisämarkkinoilla turvatut neljä perusvapautta ovat vastaavat kuin SEUT 26 artiklan 2 kohdassa tarkoitettut fyysisten sisämarkkinoiden perusvapaudet.

¹⁸ Komission tiedonanto COM(2015) 192 final, s. 3.

¹⁹ EU:n sisämarkkinoiden strategia sisältää 16 aloitetta, joista vain osa koskee nimenomaisesti tekijänoikeutta. Ks. tarkemmin EU:n sisämarkkinoiden strategiasta The Digital Single Market strategy.

²⁰ Komission tiedonanto COM(2015) 626 final, s. 2.

käyttäjryhmä koostuu ensisijaisesti yksityishenkilöistä, jotka jakavat maksusta tai maksutta CAD-tiedostoja palveluissa, voi päästä tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välitystä koskevien sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännösten piiriin nykyisen lainsäädännön mukaisesti ja (ii) miten näiden markkinapaikkojen asema muuttuu tulevaisuudessa DSM-direktiiviehdotuksen mukaisesti, mikäli direktiiviehdotus tulee voimaan. Ensimmäistä tutkimuskysymystä on tutkittava ensin riittävästi, jotta voidaan ymmärtää, minkälaisia muutoksia oikeustilaan on odotettavissa.

Aihe on mielenkiintoinen tutkimuskohde sen ajankohtaisuuden vuoksi. DSM-direktiiviehdotus on vasta lainsäädäntöprosessin alkuvaiheessa, ja se on jo nyt herättänyt keskustelua palveluntarjoajan vastuuvapauden oikeutuksesta. Lähestyn aihetta 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen näkökulmasta niin ikään niiden ajankohtaisuuden vuoksi. 3D-tulostuspalveluiden käyttö yleistyy jatkuvasti.²¹ Tutkielmassa tehdyillä havainnoilla sähkökauppadirektiivin ja DSM-direktiiviehdotuksen osalta on kuitenkin laajempaa merkitystä, sillä ne soveltuvat osin muihinkin tallennuspalveluntarjoajiin. Tutkimuskysymys liittyy laajempaan kontekstiin digitalisaation vaikutuksesta tekijänoikeuteen. Oikeudenhaltijat haluavat pysyttää yksinoikeudet lainsäädännössä, kun taas aineiston käyttäjät eivät aina koe yksinoikeuksia sosiaalisesti oikeutetuiksi ja palveluntarjoajat näkevät niihin kohdistetut vaatimukset haittoina liiketoiminnalle. Eri tahojen intressien yhteensovittaminen on lainsäätäjälle haaste, jonka komissio on viime vuosikymmeninä pyrkinyt ratkaisemaan.²²

Tekijänoikeuden loukkauksesta aiheutuvat vahingonkorvaus- ja rikosoikeudelliset kysymykset on rajattu tutkielman ulkopuolelle, sillä mikäli sähkökauppadirektiivissä säädetyt vastuuvapauden kriteerit eivät täyty, tallennuspalveluntarjoajan vastuuta arvioidaan jäsenvaltioiden kansallisten lakien perusteella eikä direktiivien perusteella.²³ Myös vastuukysymykset muusta kuin tekijänoikeutta loukkaavasta materiaalista on rajattu pois tutkielmasta. Sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännöksiä sovelletaan muuhunkin aineistoon, joka voi olla laitonta monista syistä. Syiden taustalla ovat toisistaan eroavat

²¹ Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright 2016, s. 2.

²² Ohly 2008, s. 238; Pila – Torremans 2016, s. 256.

²³ Sähkökauppadirektiivillä ei ole harmonisoitu aineellisoikeudellisia vastuusäännöksiä vaan ainoastaan vastuuvapaus EU-tasolla. Näin ollen sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännösten soveltumattomuus palveluntarjoajan toimiin ei tarkoita, että palveluntarjoaja olisi automaattisesti vastuussa välittämästään tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta. Ks. esim. Riordan 2016, s. 379.

intressit, joita lainsäädännöllä pyritään suojaamaan. Tutkielmassa vastuuvapautta punnitaan vain tekijänoikeuden taustalla vaikuttaviin intresseihin nähden.

1.3 **Metodi, rakenne ja lähteet**

Tutkielman metodi on lainoppi. Oikeussäännösten systematisointia kutsutaan lainopin teoreettiseksi ulottuvuudeksi, jolla tarkoitetaan sellaista käsitteiden erittelyä ja jäsentämistä sekä teorioiden muotoilua, että oikeussääntöjä päästään tulkitsemaan. Oikeussääntöjen tulkinnalla puolestaan viitataan käytännölliseen lainoppiin, joka pyrkii selvittämään, miten voimassa olevaa oikeutta tulisi tulkita.²⁴ Tutkielmassa käytetään teoreettista ja käytännöllistä lainoppia, mutta painotus on jälkimmäisessä.²⁵

Tutkimusongelman käsittely on teoreettisempaa tutkielman alkuosassa. Johdannon jälkeen tutkielman toisessa luvussa tutkitaan tekijänoikeuden ja 3D-tulostuksen suhdetta. Luvussa esitellään 3D-tulostusteknologiaa siltä osin kuin se on tarpeen 3D-tulostuksen erityispiirteisiin liittyviin tekijänoikeudellisiin kysymyksiin vastaamiseksi. Luvussa kuvataan sovellettavan lainsäädännön muodostama viitekehys ja selvitetään esikysymyksen tapaisesti, miten sellaiset tekijänoikeuden perinteisten käsitteet kuin teos, kappaleen valmistaminen, yleisölle välittäminen ja teoksen muunnelma soveltuvat 3D-tulostuksen kontekstiin, jotta voidaan ymmärtää, miten tekijänoikeuden loukkaus voi tapahtua tässä kontekstissa.

Käytännöllistä lainoppia edustavat erityisesti tutkielman kolmas, neljäs ja viides luku. Kolmannessa luvussa tarkastelen sähkökauppadirektiivin sovellettavuutta 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin oikeuskäytännön ja oikeuskirjallisuudessa esitettyjen näkökohtien avulla. Neljännessä luvussa pyrin tulkitsemaan DSM-direktiiviehdotuksen tallennuspalveluntarjoajan kannalta ongelmallisia kohtia, sillä DSM-direktiiviehdotuksen sanamuoto on osin epäselvä. Direktiiviehdotusta pyritään tulkitsemaan sellaisena kuin se nyt on, jotta voidaan osoittaa, miten se muuttaisi 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen ja muiden sen soveltamisalaan kuuluvien palveluntarjoajien asemaa, jos se tulisi voimaan nykyisessä muodossaan. Tutkielman viidennessä luvussa verrataan voimassa olevaa lainsäädäntöä DSM-direktiiviehdotukseen ja analysoidaan sitä, miten DSM-direktiiviehdotus on paikoin ristiriidassa muun lainsäädännön kanssa. Luvussa esitetään

²⁴ Aarnio 1978, s 52; Aarnio 2011, s. 104; Hirvonen 2011, s. 25.

²⁵ Lainopin ulottuvuudet ovat vuorovaikutuksessa keskenään. Ks. Aarnio 1997, s. 37.

ratkaisuehdotuksia siitä, kuinka oikeudenhaltijoiden asemaa palveluntarjoajiin nähden voitaisiin parantaa heikentämättä tarpeettomasti palveluntarjoajien vastuuvapautta. Tutkielman viimeisessä luvussa muodostetaan tutkielman johtopäätös, joka tiivistää vastauksen tutkimuskysymyksiin.

Tutkielman lähdeaineistoon sisältyy eurooppalaista, kansallista ja kansainvälistä aineistoa. Tutkimuskysymykset koskevat EU-lainsäädäntöä, joten suurin osa lähdeaineistosta on eurooppalaista oikeuskirjallisuutta ja EUT:n oikeuskäytäntöä, jotka havainnollistavat EU-lainsäädännön tulkintaa. Suomen kansallista lainsäädäntöä käsitellään esimerkkinä kansallisesta lainsäädännöstä, johon EU-lainsäädäntöä on implementoitu. Ulkomaisissa lainsäädännöissä on samankaltaisia palveluntarjoajiin sovellettavia vastuuvapaussäännöksiä kuin EU:ssa, joten kansainvälistä lähdeaineistoa käytetään eurooppalaisten lähteiden tukena selittämään ilmiöitä ja täydentämään EU-oikeudellisia lähteitä. Johtopäätös tehdään ensisijaisesti eurooppalaisen lähdeaineiston pohjalta.

Tutkielman lähdeaineistoon kuuluu vahvasti velvoittavina oikeuslähteinä EU:n lainsäädäntöä, joka on implementoitu Suomessa kansalliseen lainsäädäntöön. Heikosti velvoittavina oikeuslähteinä käytetään EUT:n ennakkoratkaisuja EU-lainsäädännön tulkinnasta ja lainsäädännön valmisteluasiakirjoja selventämään lainsäätäjän tarkoitusta.²⁶ Kansallisen lainsäädännön osalta käytetään kansallista oikeuskäytäntöä ja valmisteluasiakirjoja.²⁷ Lisäksi lähdeaineistoon sisältyy sallittuina oikeuslähteinä oikeuskirjallisuutta ja oikeustieteilijöiden laatimia tutkimusjulkaisuja.²⁸ Lähdeaineistoon kuuluu 3D-tulostusta, tekijänoikeutta ja sen tulevaisuutta digitaalisessa ympäristössä sekä tallennuspalveluntarjoajan vastuuta käsitteleviä lähteitä.

²⁶ Oikeuslähteiden etusijajärjestyksessä EU:n lainsäädäntö sijoittuu etusijaperiaatteen mukaisesti kansallisten säädösten yläpuolelle. Sama pätee EUT:n ennakkoratkaisuihin suhteessa kansallisiin tuomioistuinratkaisuihin. Oikeuslähdeopillisesti EUT:n ratkaisuihin ilmenevät tuomioistuinikäytännössä muodostuneet oikeusohjeet on tapana erottaa varsinaisesta EU-lainsäädännöstä, mutta EUT:n ratkaisujen merkitys oikeuslähteenä voidaan rinnastaa tietyin ehdoin EU-lainsäädäntöön. EUT:n SEUT 267 artiklan (aiempi EY-sopimuksen 234 artikla) nojalla antamat ennakkoratkaisut sitovat ennakkoratkaisua pyytäneitä kansallista tuomioistuinta EU-säädösten tulkinnan osalta, ja niillä on myös myöhempää ohjaavaa vaikutusta EU-lainsäädännön välillisenä vaikutuksena eli tulkintavaikutuksena. Ks. Siltala 2002, s. 254–256, 261–265.

²⁷ Suomen kansallisen lainsäädännön osalta tekijänoikeusneuvoston lausuntoja käytetään oikeuskäytännön tapaan selventämään tekijänoikeuslain tulkintaa. Tekijänoikeusneuvoston lausunnot eivät ole juridisesti sitovia, mutta niillä on oikeuslähdearvoa niin sanottuina *soft law* -lähteinä, koska Suomessa on vain vähän korkeimman oikeuden antamia ratkaisuja tekijänoikeuslain tulkinnasta. Ks. Sorvari 2005, s. 20.

²⁸ Oikeuslähteet ryhmitellään perinteisesti vahvasti velvoittaviin, heikosti velvoittaviin ja sallittuihin oikeuslähteisiin. Aarnio kuitenkin huomauttaa, että ryhmittely koskee sellaisenaan vain käytännön lain soveltamista. Ks. Aarnio 1989, s. 220–222. Ks. tarkemmin oikeuslähteistä Tolonen 2003, s.103–168. Aarnio ennakoii, että oikeuslähdeoppi tulee olemaan muutoksen tilassa eri oikeudenaloilla, ja oikeuslähdeopit tulevat hajaantumaan alakohtaisesti tai jopa ongelmakohtaisesti. Ks. Aarnio 2011, s. 115.

1.4 Käsitteet

Tutkielman lähdeaineistossa esiintyy käsitteitä, jotka viittaavat jonkinlaiseen palveluntarjoajaan ja joita käytetään tutkielmassa alla kuvatulla tavalla.

Tietoyhteiskunnan palveluntarjoaja on EU-oikeuden autonominen käsite, jota käytetään tutkielmassa viitattaessa sähkökauppadirektiivissä ja DSM-direktiiviehdotuksessa tarkoitettuihin palveluntarjoajiin. Käsitteellä tarkoitetaan luonnollista tai oikeushenkilöä, joka tarjoaa tietoyhteiskunnan palveluja eli sähköisessä muodossa palvelun vastaanottajan pyynnöstä toimitettavia etäpalveluja, joista tavallisesti maksetaan korvaus.²⁹

Välittäjä tarkoittaa sähkökauppadirektiivin 4 jaksossa tarkoitettuja palveluntarjoajia, jotka tarjoavat tiedon siirtämistä, välimuistiin tallentamista tai säilytystä. Välittäjää voidaan pitää tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan alakategoriana.³⁰

Tallennuspalveluntarjoaja tarkoittaa sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa tarkoitettua palveluntarjoajaa, joka tallentaa palvelun vastaanottajan toimittamia tietoja. Tallennuspalveluntarjoaja on tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan ja välittäjän alakategoria.

Verkkoalusta on käsite, jota komissio on esittänyt tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan alakategoriaksi, jolla tarkoitetaan palveluntarjoajaa, joka mahdollistaa kahden tai useamman toisistaan riippuvaisen käyttäjäryhmän välisen vuorovaikutuksen internetissä.³¹ Komissio katsoo käsitteen kattavan muun muassa markkinapaikat ja sovellusten jakoalustat.³²

Internetvälittäjä on käsite, joka kattaa määrittelemättömän joukon erilaisia toimijoita. Näihin voidaan katsoa lukeutuvan muun muassa internetyhteyden tarjoajat ja internetissä toteutettavien palveluiden, kuten sähköpostin ja sosiaalisen median sekä blogien tarjoajat.³³

²⁹ Määritelmä on muotoiltu sähkökauppadirektiivin 2 artiklan a kohdan määritelmän ja siinä viitatus Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 98/34/EY teknisiä standardeja ja määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä, muutettuna Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivillä teknisiä standardeja ja määräyksiä koskevien tietojen toimittamisessa noudatettavasta menettelystä annetun direktiivin 98/34/EY muuttamisesta 98/48/EY, 1 artiklan 2 kohdan määritelmän perusteella.

³⁰ Riordan 2016, s. 27, 387–389. Ks. myös C-291/13, Papasavvas, 45 kohta.

³¹ Komissio toteutti julkisen kuulemisen verkkoalustoista osana digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa. Ks. kuulemisesta ja sen tuloksista Public consultation on the regulatory environment for platforms, online intermediaries, data and cloud computing and the collaborative economy; Results of the public consultation on the regulatory environment for platforms, online intermediaries, data and cloud computing and the collaborative economy.

³² Komission tiedonanto COM(2016) 288 final.

³³ Sutter 2011, s. 305–309.

2 Tekijänoikeus 3D-tulostuksen kontekstissa

2.1 3D-tulostuksesta

3D-tulostukseen liittyvien tekijänoikeuden loukkaustilanteiden hahmottamiseksi on ymmärrettävä, mistä 3D-tulostuksessa on teknologisesti kyse. 3D-tulostus on edistynyt esineiden valmistustekniikka, joka poikkeaa perinteisistä valmistusmenetelmistä. Tiivistetysti 3D-tulostusprosessissa fyysinen objekti tulostetaan digitaalisen 3D-mallin mukaisesti lisäämällä valmistusmateriaalista kaksiulotteisia kerroksia päällekkäin.³⁴

Prosessi alkaa CAD-tiedoston luomisella. CAD-tiedosto on digitaalinen esitys fyysisestä objektista.³⁵ Englanniksi CAD-tiedostoa kuvaillaan usein sanalla *blueprint*³⁶, joka voidaan kääntää sinikopioksi, piirustukseksi tai luonnokseksi. CAD-tiedosto voidaan luoda suunnittelemalla virtuaalisesti tulostettava esine tähän tarkoitukseen tehdyllä tietokoneohjelmalla. Tietokoneohjelmat toimivat kahdella tavalla. Ensinnäkin käyttäjä voi valita ohjelman valikoimasta valmiita 3D-muotoja ja muokata ja yhdistellä niitä toisiinsa helposti ohjelman avulla, jolloin lopputuloksena on tulostettava 3D-malli. Toisena vaihtoehtona käyttäjä voi digitaalisesti piirtää haluamansa 3D-mallin monikulmaisista muodoista muodostuvan verkon avulla. CAD-tiedosto voidaan luoda myös skannaamalla jo olemassa oleva esine 3D-skannerilla, jolloin esineestä saadaan yksityiskohtainen digitaalinen esitys. Skannaus on hyödyllinen menetelmä CAD-tiedostojen luomiseksi sellaisista geometrisistä esineistä, joista ei ole valmiita 3D-muotoja saatavilla. Skannaamalla luotua 3D-mallia on mahdollista muokata CAD-tietokoneohjelman avulla.³⁷

Kun CAD-tiedosto on luotu, esine voidaan tulostaa 3D-tulostimella. 3D-tulostin saa siihen yhdistetyltä tietokoneelta CAD-tiedoston muodossa yksityiskohtaisen ohjeistuksen siitä, minkälainen esine halutaan tulostaa kolmiulotteisesti. Tiedosto antaa tulostimelle tarkat ohjeet jokaisesta päällekkäin tulostettavasta kerroksesta.³⁸ 3D-tulostin vaatii siis tietokoneen toimiakseen. Tulostus voi tapahtua eri tavoin 3D-tulostimesta riippuen. Ensinnäkin tulostin voi suihkuttaa tai puristaa jauhemaista, nestemäistä tai sulatettua materiaalia CAD-tiedoston antaman kaavan mukaisesti. Toisena vaihtoehtona tulostin voi liimata tai sitoa

³⁴ Sachs ym. 1990, s. 201.

³⁵ Ballardini ym. 2015, s. 850.

³⁶ Ks. esim. Ballardini ym. 2016, s. 2; Weinberg 2016, s. 13.

³⁷ Lipson – Kurman 2013, s. 90–96.

³⁸ Lipson – Kurman 2013, s. 12.

raakamateriaalia yhteen kohdistetun lasersäteen avulla. Tulostin lisää kerroksia päällekkäin, kunnes esine on valmis.³⁹

3D-tulostusteknologiassa on perinteisiin valmistusmenetelmiin nähden lukuisia etuja, kuten mahdollisuus tulostettavien esineiden kustomointiin. 3D-mallia voidaan muunnella digitaalisesti, mikä mahdollistaa yksilöllisten esineiden tulostuksen kustannustehokkaasti. 3D-tulostusta käytetään muun muassa lääketieteen ja hammaslääketieteen aloilla, joilla jokaiselle potilaalle on tärkeää saada esimerkiksi täsmälleen oikeankokoinen ja -muotoinen kuulolaite tai hammasimplantti.⁴⁰ Yhtä lailla myös yksityishenkilöille suunnattu 3D-tulostusteknologia mahdollistaa yksilöllisten esineiden tulostuksen kunkin omien tarpeiden mukaan.⁴¹ Muita teknologian etuja ovat muun muassa materiaalityönteon väheneminen ja rakenteiltaan monimutkaisten esineiden valmistuksen helpottuminen.⁴²

Tällä hetkellä tekijänoikeudellisesti ajankohtaiseksi ilmiöksi 3D-tulostuksen tekee sen yleistymisen yksityishenkilöiden keskuudessa; mitä enemmän yksityishenkilöt tulostavat esineitä, sitä useammin tulostuksen tekijänoikeudelliset ongelmat ilmenevät käytännössä. 3D-tulostuksen tulevaa vaikutusta esineiden valmistukseen verrataan musiikki- ja elokuvateollisuuden kokemaan mullistukseen sen jälkeen, kun aineiston jakelu siirtyi pääosin internetiin.⁴³ 3D-tulostukseen yksityishenkilöiden toimesta kohdistuu suuria odotuksia; sen on esitetty olevan merkittävin teknologian edistysaskel sitten internetin luomisen⁴⁴ ja johtavan siihen, että tulevaisuudessa ihmiset valmistavat sitä, mitä he tarvitsevat, juuri siellä, missä he sitä tarvitsevat, ja juuri silloin, kun he sitä tarvitsevat.⁴⁵

3D-tulostus ei ole ajankohtaisuudestaan huolimatta täysin uusi ilmiö, sillä ensimmäinen 3D-tulostusteknologian patentti myönnettiin Yhdysvalloissa jo vuonna 1971. Ensimmäinen kaupallinen 3D-tulostin tuotiin markkinoille vuonna 1988, ja sen teknologia patenttoitiin niin ikään Yhdysvalloissa vuonna 1986. Teknologian kehityksen myötä useita 3D-tulostusteknologiaan liittyviä keksintöjä patenttoitiin seuraavina vuosikymmeninä.⁴⁶ Teknologiaa hyödynnettiin aluksi lähinnä teollisuuskäytössä, sillä patentoidun teknologian käyttö oli kallista. 3D-tulostinten hinnat ovat laskeneet

³⁹ Ks. tulostustekniikoista yksityiskohtaisemmin Lipson – Kurman 2013, s. 65–84.

⁴⁰ Lipson – Kurman 2013, s. 33.

⁴¹ Bradshaw ym. 2010, s. 10.

⁴² Lipson – Kurman 2013, s. 20–24.

⁴³ Mendis 2013, s. 155.

⁴⁴ Simon 2013, s. 1.

⁴⁵ Lipson – Kurman 2013, s. 11.

⁴⁶ Mendis 2013, s. 156.

merkittävästi sen jälkeen, kun aiemmin patenteilla suojattu teknologia on tullut vapaaseen käyttöön.⁴⁷ Vielä vuonna 2010 markkinoiden edullisin kotikäyttöinen 3D-tulostin maksoi noin 12.000 euroa.⁴⁸ Vuonna 2016 yksityiseen käyttöön suunnatun 3D-tulostimen saattoi saada noin 1.000 eurolla.⁴⁹ Toisaalta hintojen laskusta huolimatta 3D-tulostinten hintatasoa voidaan edelleen pitää liian korkeana varsinaiselle läpimurrolle yksityishenkilöiden keskuudessa.⁵⁰

2.2 Tekijänoikeuslainsäädäntö EU:ssa ja Suomessa

EU:ssa on voimassa kymmenen tekijänoikeutta ja lähioikeuksia koskevaa direktiiviä.⁵¹ Suomen tekijänoikeuslaki (8.7.1961/404) pohjautuu kansainvälisiin yleissopimuksiin ja EU:n direktiiveihin.⁵² Merkittävin kansallisen tekijänoikeuslainsäädännön kehitykseen vaikuttava tekijä on ollut 1990-luvun alkupuolelta asti EU:n integraation syventyminen.⁵³ 1990-luvun puolivälissä digitaaliset teknologiat alkoivat yleistyä, mikä herätti keskustelua uusien teknologioiden vaikutuksesta niitä edeltäneeseen maailmaan.⁵⁴ Tällöin alettiin puhua tietoyhteiskunnasta. Teknologian kehityksen tekijänoikeuslainsäädännölle asettamat haasteet olivat aiempaa merkittävämpiä uusien kommunikaatio- ja tiedonkäsittelytapojen myötä.⁵⁵ Haasteita pyrittiin ratkaisemaan kansainvälisesti vuonna 1996 solmitulla WIPO:n tekijänoikeussopimuksella, joka koskee tekijänoikeussuojaa digitaalisessa ympäristössä.

Laaja-alaisin tekijänoikeutta koskeva direktiivi on tietoyhteiskuntadirektiivi, jolla muun muassa WIPO:n tekijänoikeussopimus pantiin täytäntöön EU:ssa. Suomessa tietoyhteiskuntadirektiivin edellyttämät lakimuutokset implementoitiin enimmäkseen tekijänoikeuslakiin.⁵⁶ EU:n tekijänoikeuslainsäädäntöä täydentää sähkökauppadirektiivi

⁴⁷ Ballardini ym. 2015, s. 850–851.

⁴⁸ Bradshaw ym. 2010, s. 8.

⁴⁹ Weinberg 2016, s. 12.

⁵⁰ Lindqvist – Rzewuska 2015, s. 1.

⁵¹ EU:n sektorikohtaisesti harmonisoitua tekijänoikeusjärjestelmää jäsenvaltioille pääsääntöisesti vapaaehtoisine rajoituksineen ja poikkeuksineen on kritisoitu oikeusvarmuuden kannalta heikoksi ja jäsenvaltioiden lainsäädännön tosiasiallisen lähentämisen kannalta vaikutukseltaan rajoitetuksi. Ks. Hugenholtz 2013, s. 71. Vrt. Pila – Torremans 2016, s. 327–328, jossa puolestaan EU:n jäsenvaltioiden tekijänoikeutta ja lähioikeuksia koskevan lainsäädännön katsotaan olevan direktiivien fragmentaatiosta huolimatta pitkälti yhdenmukaista tekijän moraalisia oikeuksia lukuun ottamatta.

⁵² Kansainvälisesti merkittävin tekijänoikeutta koskeva yleissopimus on WIPO:n hallinnoima vuonna 1886 solmittu Bernin yleissopimus, johon oli syyskuussa 2017 mennessä liittynyt sopijapuolina 174 valtiota mukaan lukien kaikki EU:n jäsenvaltiot.

⁵³ HE 28/2004 vp, s. 11–12.

⁵⁴ Lloyd 2014, s. 309.

⁵⁵ Walter – Von Lewinski 2010, s. 937.

⁵⁶ HE 28/2004 vp, s. 11–12.

tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisen osalta. Suomessa sähkökauppadirektiivin välittäjän vastuuta koskevat artiklat on implementoitu tietoyhteiskuntakaareen.⁵⁷

Tietoyhteiskuntadirektiivi ja sähkökauppadirektiivi muodostavat EU-tason lainsäädännön, jota sovelletaan 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen toimintaan tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisen osalta. Niin tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen kuin sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 50 perustelukappaleen mukaan sähkökauppadirektiivin tarkoituksena on tarjota yhdenmukaiset säännöspuitteet välittäjien vastuusta tekijänoikeuksien ja lähioikeuksien loukkauksista, joista säädetään tietoyhteiskuntadirektiivissä. Direktiivit täydentävät toisiaan. EUT on antanut direktiivien tulkinnasta ennakkoratkaisuja, jotka ovat täsmentäneet direktiivien oikeaa tulkintatapaa.⁵⁸

Direktiivien soveltaminen joutuu yhä uudelleen koetukselle tietoyhteiskunnassa uusien digitaalisten palvelumallien myötä. Palveluihin sisältyy suuria määriä käyttäjien lisäämiä teoksia, mikä luo tarpeen kehittää lainsäädäntöä tulevaisuuden palvelumalleihin sovellettavaksi.⁵⁹ Teosten jakelutavat muuttuvat verkkoalustoilla.⁶⁰ Myös tekijänoikeuden loukkaamisen tavat muuttuvat.⁶¹ Teknologian kehitys on nopeaa ja lainsäädännön hidasta, joten lainsäädäntö laahaa teknologian jäljessä.⁶² Tekijänoikeuslainsäädännön onkin sanottu pyrkivän ensin vastustamaan uusia tapoja hyödyntää tekijänoikeudella suojattuja teoksia ja lopulta sisällyttävän ne piiriinsä.⁶³ Tietoyhteiskuntadirektiiviä ja kansallisia tekijänoikeuslakeja on kritisoitu liian yksityiskohtaisesta säätelystä tekijänoikeuden poikkeusten ja rajoitusten suhteen, kun taas yksinoikeuksista säädetään joustavin

⁵⁷ HE 194/2001 vp, s. 1. Sähkökauppadirektiivin välittäjän vastuuta koskevat artiklat implementoitiin Suomessa alun perin tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta annettuun lakiin (5.6.2002/458) eli niin sanottuun sähkökauppalakiin, joka myöhemmin kumottiin tietoyhteiskuntakaarella. Tietoyhteiskuntakaaren pykälien sanamuotoa on tarpeellisilta osin tarkistettu, mutta käsitteet ja sisältö pysyivät asiallisesti muuttumattomina. Ks. HE 221/2013 vp, s. 166.

⁵⁸ EUT on antanut tekijänoikeutta koskevia ratkaisuja määrällisesti vähän moniin oikeudenaloihin verrattuna, mutta ennakkoratkaisut ovat muovanneet tekijänoikeuden perustavanlaatuisia käsitteitä ja harmonisoineet direktiivien oikeustilaan jättämiä aukkoja. Ks. Kur – Dreier 2013, s. 290–291. Käsitteiden, kuten kappaleen valmistamisen ja yleisölle välittämisen, harmonisoinnin yhä pidemmälle on esitetty jäävän pitkälti EUT:n ennakkoratkaisujen varaan tulevaisuudessa. Ks. Ohly 2008, s. 240.

⁵⁹ Sorvari 2005, s. 5.

⁶⁰ Frabboni 2010, s. 120.

⁶¹ Lloyd 2014, s. 337.

⁶² Depoorter 2014, s. 1489–1490.

⁶³ Synodinou 2014, s. 81. Esimerkiksi funktionaalisia ja merkittäviä investointeja vaativia suojan kohteita on vuosien varrella sisällytetty suojan piiriin tekijänoikeudella perinteisesti suojattujen taiteellisten ja kirjallisten teosten lisäksi. Ks. Kur – Dreier 2013, s. 241.

sanamuodoin.⁶⁴ Koko tekijänoikeuslainsäädäntö tulisi laatia mahdollisimman joustavaksi, jotta se pysyisi digitaalisten palvelumallien kehityksessä mukana.

2.3 CAD-tiedostojen tekijänoikeussuoja

2.3.1 CAD-tiedosto teoksena

Tekijänoikeuslain 1 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on luonut kirjallisen tai taiteellisen teoksen, on tekijänoikeus teokseen olkoonpa se kaunokirjallinen tai selittävä kirjallinen tai suullinen esitys, sävellys- tai näyttämöteos, elokuvateos, valokuvateos tai muu kuvataiteen teos, rakennustaiteen, taidekäsityön tai taideteollisuuden tuote taikka ilmetköönpä se muulla tavalla.⁶⁵ Tekijänoikeuslain 1 §:n luettelo on esimerkkiluettelo teoslajeista.⁶⁶ 3D-tulostuksen kontekstissa teoksia voivat olla sekä CAD-tiedosto että tulostettava esine tai vain toinen niistä tai ei kumpikaan.

Tekijänoikeussuojan edellytyksenä on teoskynnyksen ylittyminen eli teostasoon yltäminen, mikä edellyttää teokselta itsenäisyyttä ja omaperäisyyttä.⁶⁷ EUT on täsmentänyt, että teoksen on oltava tekijän omaperäinen henkinen luomus, joka ilmentää tekijän vapaita luovia ratkaisuja.⁶⁸ Tekijänoikeussuojaa koskevissa ennakkoratkaisuissaan EUT näyttää painottaneen enemmän omaperäisyyteen ja tekijän luoviin ratkaisuihin kuin teoslajiin liittyvää arviointia.⁶⁹ Teoslajilla on kuitenkin merkitystä tekijänoikeussuojan saamisen kannalta, sillä perinteisten teostyyppien, kuten kirjallisten ja kuvataiteen teosten, kohdalla teoskynnys on matalampi kuin taideteollisuuden ja käyttötaiteiden tuotteiden kohdalla.⁷⁰ Teoslajilla voi olla merkitystä myös sen osalta, ulottuuko CAD-tiedoston tekijänoikeussuoja tulostettavaan esineeseen ja päinvastoin. Lisäksi teoslajilla on merkitystä tiettyjen tekijänoikeuden poikkeusten ja rajoitusten soveltamisen kannalta.⁷¹

⁶⁴ Ohly 2008, s. 235–236.

⁶⁵ Tekijänoikeuslain teoksen määritelmä pohjautuu Bernin yleissopimuksen 2 artiklan määritelmään. EU-lainsäädännössä ei säädetä teoksen käsitteestä. Kaikki EU:n jäsenvaltiot ovat kuitenkin liittyneet Bernin yleissopimukseen, joten määritelmää voidaan pitää lähtökohtana teoksen määritelmälle myös EU:ssa.

⁶⁶ HE 170/1997, s. 9.

⁶⁷ KM 1953:3, s. 44; HE 28/2004 vp, s. 9.

⁶⁸ C-145/10, Painer, 89 kohta; C-5/08, Infopaq International, 35 kohta. Suomessa tekijänoikeusneuvosto on noudattanut EUT:n linjaa teoskynnystä koskevissa lausunnoissaan. Ks. esim. tuore lausunto TN 2017:4.

⁶⁹ Ks. esim. C-145/10, Painer, 85–99 kohdat; C-5/08, Infopaq International, 33–37 kohdat; C-393/09, Bezpečnostní softwarová asociace, 45–51 kohdat; C-604/10, Football Dataco ym., 28–45 kohdat; Mendis 2014, s. 12, 19.

⁷⁰ Haarmann 2005, s. 63, 83.

⁷¹ Tietoyhteiskuntadirektiivin 5 artiklan 2 kohdassa luetellaan tekijän yksinoikeuteen teoskappaleiden valmistamisesta liittyvät poikkeukset ja rajoitukset, joista jäsenvaltiot voivat kansallisesti säätää harkintansa mukaan. Poikkeuksia ja rajoituksia koskevat säännökset voivat tehdä eroja teoslajien välille. Esimerkiksi

On epäselvää, millaisina teoksina CAD-tiedostoja tulisi pitää. CAD-tiedostoista ei säädetä laissa, eivätkä tuomioistuimet Euroopassa tai Yhdysvalloissa ole tiettävästi ottaneet kantaa niiden tekijänoikeussuojaan.⁷² Vaihtoehtoja ovat muun muassa selittävät piirustukset, kuvataiteen teokset ja tietokoneohjelmat.⁷³ Eri valtioiden tekijänoikeuslainsäädäntöjen valossa esitetyt näkemykset eroavat toisistaan, vaikka kansainvälisten tekijänoikeussopimusten ansiosta arvioinnin lähtökohdat ovat pääpiirteissään samat. Näkemys CAD-tiedostoista selittävinä piirroksina vaikuttaa olevan yleisin ja tiedostojen ominaispiirteet huomioiden loogisin tapa hahmottaa ne teoksina.

Ruotsin tekijänoikeuslainsäädännön valossa on esitetty, että CAD-tiedosto voi saada tekijänoikeussuojaa selittävänä piirustuksena eli kirjallisena teoksena.⁷⁴ Ruotsissa esitetyt näkemykset CAD-tiedostojen tekijänoikeussuojasta ovat pitkälti omaksuttavissa myös Suomessa.⁷⁵ Niin Suomen tekijänoikeuslain 1 §:n 2 momentin kuin Ruotsin tekijänoikeuslain (*Lag om upphovsrätt till litterära och konstnärliga verk (1960:729)*) vastaavan kohdan mukaan kirjallisena teoksena pidetään karttaa sekä muuta selittävää piirustusta tai graafista taikka plastillisesti muotoiltua teosta sekä tietokoneohjelmaa. CAD-tiedostojen on esitetty saavan suojaa selittävinä piirustuksina, mikäli ne sisältävät teoskynnyksen ylittämiseksi riittävän omaperäisen toisinnon teknisestä konstruktiosta. Tällöin CAD-tiedoston tekijänoikeussuoja ei ulottuisi tulostettavaan esineeseen.⁷⁶ Selittävien piirustusten teoskynnys on korkea, koska niitä määrittävät usein tekniset seikat.⁷⁷

Suomessa tekijänoikeuslain 12 §:n 1 momentissa säädetään oikeudesta valmistaa muutama teoskappale yksityistä käyttöä varten. Tekijänoikeuslain 12 §:n 2 momentin mukaan valmistuttaja voi antaa kappaleen valmistamisen ulkopuolisen suorittavaksi, mutta 12 §:n 3 momentissa säädetään, että muun muassa kuvanveistosten ja muiden taideteosten kappaleiden valmistamista ei saa antaa ulkopuolisen tahon suorittavaksi yksityistä käyttöäkään varten.

⁷² Ballardini ym. 2016, s. 13.

⁷³ Ballardini ym. 2016, s. 13–14. Ks. laajemmin vaihtoehtoista Dolinsky 2014.

⁷⁴ Lindqvist – Rzewuska 2015, s. 4. Vaikka selittävä piirustus onkin kuvallinen ilmaisumuoto, sitä suojataan samalla tavalla kuin kirjallista ilmaisumuotoa. Ks. KM 1953:5, s. 46.

⁷⁵ Suomen ja Ruotsin tekijänoikeuslait valmisteltiin pohjoismaisessa yhteistyössä, joten niissä on paljon yhtäläisyyksiä. Ks. HE 28/2004 vp, s. 9. Teknologian kehityksen myötä pohjoismaisia tekijänoikeuslakeja on uudistettu useaan kertaan, ja eroavaisuudet maiden välillä ovat osin kasvaneet. Haarmann 2014, s. 40. Nyt kyseessä oleva säännös on kuitenkin sisällöltään yhdenmukainen Suomen ja Ruotsin tekijänoikeuslaeissa, joten Ruotsissa esitetyt näkemykset on perusteltua ottaa huomioon tarkasteltaessa CAD-tiedostoja Suomen tekijänoikeuslain valossa.

⁷⁶ Lindqvist – Rzewuska 2015, s. 4. Ks. myös Levin 2011, s. 191–192.

⁷⁷ Ks. selittävien piirustusten teoskynnyksestä TN 1994:2, jossa tekijänoikeusneuvosto katsoi, että konepiirustusten muotoa määrittävät tekniset seikat, joten piirustukset eivät ilmentäneet tekijän persoonallista luomistyötä siten, että niitä olisi suojattu tekijänoikeudella.

CAD-tiedostojen tekijänoikeussuojaa voidaan pohtia analogisesti myös rakennuspiirustusten kannalta.⁷⁸ Jos selittävä piirustus kuvaa rakennustaiteen teosta, teoksen tekijänoikeussuoja kattaa myös piirustuksen, jolloin piirustus ja rakennus kuuluvat molemmat rakennustaiteen teosten luokkaan.⁷⁹ Rakennustaiteen teoksen suunnittelun on edustettava tavalliseen rakennukseen verrattuna jotakin taiteellista lisää, joka ilmenee siten, että rakennus sisältää esteettisiä elementtejä.⁸⁰ Rakennuspiirustusten teoskynnys on korkea.⁸¹ Mikäli piirustuksessa kuvattu rakennus ei ole tekijänoikeuslaissa tarkoitettu rakennustaiteen teos, tekijän yksinoikeus kohdistuu ainoastaan piirustukseen, jota tällöin pidetään selittävänä piirustuksena eikä rakennustaiteen teoksena. Rakennuksen rakentaminen tällaisen piirustuksen pohjalta ei kuulu tekijän yksinoikeuksiin.⁸² Jos tätä sovellettaisiin analogisesti CAD-tiedostoihin, CAD-tiedostot saisivat tekijänoikeussuojaa, mikäli niiden kuvaama esine saisi suojaa. Funktionaalista esinettä vailla esteettisiä elementtejä kuvaavaa CAD-tiedostoa ei pidettäisi teoksena, ellei CAD-tiedostoa itseään pidettäisi riittävän omaperäisenä teoskynnyksen ylittymiseksi. Funktionaalista esinettä kuvaavan CAD-tiedoston omaperäiset elementit voisivat saada suojaa teoksen osana.⁸³

Toisaalta pohjoismaisessa keskustelussa CAD-tiedostojen on esitetty voivan saada suojaa myös kuvataiteen teoksina.⁸⁴ Koska kuvataiteen teoskynnys on verrattain matala, CAD-tiedostot saisivat usein tekijänoikeussuojaa, jos niiden katsottaisiin olevan kuvataiteen teoksia. Mikäli tulostettava esine olisi taiteellinen teos, kuten veistos, sen saama tekijänoikeussuoja ulottuisi myös CAD-tiedostoon. Vastaavasti, mikäli CAD-tiedosto olisi taiteellinen teos, myös tulostettava esine saisi tekijänoikeussuojaa.⁸⁵ Omaperäisten CAD-tiedostojen pitämiseksi taiteellisina teoksina ei ole suoranaisesti estettä.⁸⁶ Ottaen kuitenkin

⁷⁸ Yhdysvaltalaisessa keskustelussa CAD-tiedostojen on esitetty kuuluvan Yhdysvaltain tekijänoikeuslain kuvallisten, graafisten ja veistoksellisten teosten kategoriaan rakennuspiirustusten tapaan. Ks. Rideout 2011, s. 168.

⁷⁹ Haarmann 2005, s. 56.

⁸⁰ Kivimäki 1966, s. 28.

⁸¹ Ks. KKO 1988:4 rakennuspiirustusten tekijänoikeussuojasta. Korkein oikeus katsoi, ettei rakennus ollut riittävän omaperäinen ollakseen rakennustaiteen tuote eikä sitä kuvaava tavanomainen rakennuspiirustus ollut riittävän omaperäinen saadakseen itsenäisesti tekijänoikeussuojaa. Ks. myös TN 1988:7; jossa tekijänoikeusneuvosto katsoi, että usein rakennuspiirustusten ilmenemismuoto määräytyy ulkoisten seikkojen eikä tekijän luovan työn perusteella.

⁸² KM 1953:5 s. 46–47; Haarmann 2005, s. 56, 85–86.

⁸³ Teoksen osa saa tekijänoikeussuojaa, jos sitä voidaan pitää itsenäisesti ilmauksena tekijänsä henkisestä luomistyöstä. Ks. esim. C-5/08, Infopaq International, 38 kohta.

⁸⁴ Enkvist 2010, s. 57; Lindqvist – Rzewuska 2015, s. 4.

⁸⁵ Enkvist 2010, s. 57; Lindqvist – Rzewuska 2015, s. 4. Ks. myös Levin 2011, s. 181–183.

⁸⁶ Tekijänoikeusneuvosto on katsonut, että kolmiulotteisia tietokoneella tehtyjä animaatiokuvia voidaan pitää taiteellisina teoksina, mikäli ne ylittävät teoskynnyksen. Lausunnossa oli kuitenkin kyse elokuvaa varten tehdyistä animaatiokuvista, kuten kohtausten animoiduista taustaympäristöistä, joten lausunnossa esitettyjä näkökohtia ei voida pitää suoraan CAD-tiedostoihin soveltuvina. Ks. TN 2015:06.

huomioon, että CAD-tiedostot ovat digitaalisia piirustuksia, jotka esittävät tulostettavaksi suunniteltuja fyysisiä esineitä, niitä on perustellumpaa pitää luonteeltaan selittävinä piirustuksina kuin kuvataiteen teoksina.

Lisäksi on tuotu esiin mahdollisuus, että CAD-tiedostot voisivat saada suojaa tietokoneohjelmien kategoriassa kirjallisina teoksina.⁸⁷ CAD-tiedostot saisivat usein tekijänoikeussuojaa, koska tietokoneohjelmien teoskynnys on verrattain matala.⁸⁸ Tällöin teoskynnyksen ylittävä CAD-tiedosto voisi saada tekijänoikeussuojaa, vaikka tulostettava esine ei saisi sitä funktionaalisuutensa takia.⁸⁹ CAD-tiedostot eivät kuitenkaan ole Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivissä 2009/24/EY tietokoneohjelmien oikeudellisesta suojasta annetun direktiivin johdanto-osan 7 perustelukappaleessa tarkoitettuja tietokoneohjelmia. EUT on katsonut, että tietokoneohjelman koodit ovat sen ilmaisumuotoja, jotka voivat saada tekijänoikeussuojaa mainitun direktiivin 1 artiklan 2 kohdan perusteella.⁹⁰ CAD-tiedoston tekijä ei kuitenkaan kirjoita tiedoston koodia itse, vaan sen on tehnyt jo CAD-tietokoneohjelman tekijä, joka on määrittänyt koodin etukäteen.⁹¹ CAD-tiedostot eivät myöskään kontrolloi 3D-tulostinta tietokoneohjelman tavoin vaan toimivat ennemminkin piirroksellisena ohjeistuksena, jota tietokoneohjelma käyttää.⁹² Näin ollen CAD-tiedostoja ei tule pitää teknisesti tietokoneohjelmina.

Edellä esitetyn perusteella on selvää, että CAD-tiedosto saa tekijänoikeussuojaa edellyttäen, että teoskynnys ylittyy. Se, kuinka suurta omaperäisyyttä CAD-tiedostolta vaaditaan teoskynnyksen ylittymiseksi, riippuu siitä, millaiseksi teokseksi se katsotaan. Vaikka CAD-tiedosto ei kuulu yksiselitteisesti mihinkään teoslajiin, sen voidaan katsoa olevan lähimpänä selittäviä piirustuksia, sillä CAD-tiedosto on niiden tapaan piirroksellinen esitys fyysisestä objektista. Näin ollen CAD-tiedoston teoskynnys on oletettavasti korkea. CAD-tiedostoihin olisi perusteltua soveltaa analogisesti rakennustaiteen teosta kuvaavien piirustusten kohdalla omaksuttua tapaa katsoa rakennuksen rakentamisen kuuluvan tekijänoikeussuojan piiriin. CAD-tietokoneohjelmalla luotujen CAD-tiedostojen, jotka itsessään ylittävät teoskynnyksen, kuvaamien esineiden tulostuksen olisi syytä kuulua CAD-tiedoston tekijän yksinoikeuksiin, sillä esineen tulostusta on mahdollista pitää CAD-tiedoston kappaleen valmistamisena, kuten jäljempänä havaitaan. Mikäli CAD-tiedosto sen sijaan luodaan

⁸⁷ Bradshaw ym 2010, s. 24; Mendis 2014, s. 271. Vrt. Ballardini ym. 2016, s. 14.

⁸⁸ TN 2006:5; TN 2006:12.

⁸⁹ Ballardini ym. 2016, s. 14.

⁹⁰ C-393/09, *Bezečnostní softwarová asociace*, 34 ja 35 kohdat.

⁹¹ Dolinsky 2014, s. 638–639.

⁹² Rideout 2011, s. 168.

skannaamalla fyysinen teos, CAD-tiedostoon kohdistuvan tekijänoikeuden tulisi kuulua esineen tekijälle eikä skannaajalle, sillä jäljempänä esitetysti skannaaja valmistaa fyysisestä teoksesta kappaleen toisessa muodossa eikä luo uutta teosta.

2.3.2 CAD-tiedostoon kohdistuvat tekijän taloudelliset yksinoikeudet

Tekijällä on yksinoikeus määrätä teoskappaleiden valmistamisesta ja teoksen saattamisesta yleisön saataviin. Yksinoikeuksista säädetään kansallisesti tekijänoikeuslain 2 §:ssä, johon on implementoitu tietoyhteiskuntadirektiivin yksinoikeuksia koskevat artikkelit.

Niin tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin kuin tietoyhteiskuntadirektiivin 2 artiklankin mukaan tekijällä on yksinoikeus sallia tai kieltää suoraan tai välillisesti, tilapäisesti tai pysyvästi, millä keinolla ja missä muodossa tahansa kokonaan tai osittain tapahtuva kappaleen valmistaminen. Kappaleen valmistaminen on teknologianeutraali oikeus, jonka on tarkoitus kattaa kaikki tulevaisuudessakin keksittävät valmistustavat.⁹³ Se on kuitenkin esimerkki tekijänoikeuden keskeisistä käsitteistä, jotka on luotu analogiseen maailmaan ja joiden soveltuvuutta digitaalisessa ympäristössä on jouduttu arvioimaan uusien teknologioiden myötä.⁹⁴ Kaikki tekniikat kappaleen valmistamiseen kuuluvat tekijän yksinoikeuden piiriin; esimerkiksi sävellysteoksen kappaleiden valmistamista on niin nuottien kirjoittaminen, painaminen kuin teoksen levyille tallentaminenkin.⁹⁵ Teoksen digitointi eli sen muuttaminen digitaaliseen muotoon merkitsee kappaleen valmistamista. Niin ikään digitaalista kappaleen valmistamista on teoksen siirtäminen eli lataaminen tietoverkossa olevalle palvelimelle sekä teoksen siirtäminen verkosta omalle tietokoneelle.⁹⁶

Tekijänoikeudella suojatun CAD-tiedoston tallentaminen 3D-mallien sähköisen markkinapaikan verkkosivuille on teoskappaleen valmistamista. Henkilö, joka luo teoskynnyksen ylittävän CAD-tiedoston CAD-tietokoneohjelman avulla, luo ensin teoksen. Kun tekijä tai muu henkilö lataa CAD-tiedoston eli siirtää sen tallennettavaksi 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palvelimelle, hän valmistaa teoskappaleen tiedostosta. Kun palvelun toinen käyttäjä lataa kyseisen CAD-tiedoston markkinapaikalta omalle tietokoneelleen, myös hän valmistaa uuden kappaleen samasta teoksesta. Kappaleen

⁹³ HE 28/2004 vp, s. 18.

⁹⁴ Kappaleen valmistamisen niin sanottu käsitekriisi on aiemmin koskettanut pääasiassa digitoitavissa olevia teostyypppejä, kuten musiikkikappaleita ja elokuvia, mutta 3D-tulostusteknologian kehittymisen on ennakoitu aiheuttavan haasteita muillekin teostyypeille, sillä esineiden valmistaminen 3D-tekniikalla voi vielä helpottaa tulevaisuudessa merkittävästi. Ks. Pihlajarinne 2013, s. 1223–1224.

⁹⁵ Haarmann 2005, s. 113–114

⁹⁶ Harenko ym. 2016, s. 40.

ensimmäisestä lataamisesta palvelimelle alkaen kaikki seuraavat lataukset kuuluvat tekijän yksinoikeuden piiriin.⁹⁷ Näin ollen kaikkiin edellä mainittuihin latauksiin tarvitaan tekijän suostumus, ellei jokin laissa säädetty poikkeus tai rajoitus tule kyseeseen. Muutoin henkilöiden toimet muodostavat tekijänoikeuden loukkauksen.

Fyysisen esineen 3D-skannaaminen CAD-tiedoston muotoon edellyttää esineen tekijän suostumusta, ellei niin ikään jokin laissa säädetty poikkeus tai rajoitus tule kyseeseen, sillä CAD-tiedoston on katsottava olevan fyysisen teoksen kappale valmistettuna toisessa muodossa. Tällaisen CAD-tiedoston sähköisen markkinapaikan palvelimelle lataava henkilö loukkaa fyysisen esineen tekijän yksinoikeutta, mikäli tekijä ei ole antanut suostumustaan digitaalisen teoskappaleen valmistukseen ja sen lataamiseen markkinapaikalle.

Tekijänoikeuslain 2 §:n 2 momentin ja tietoyhteiskuntadirektiivin 3 artiklan 1 kohdan mukaan tekijällä on yksinoikeus sallia tai kieltää teoksen langallinen tai langaton välittäminen yleisölle, mukaan lukien teoksen saattaminen yleisön saataviin siten, että yleisöön kuuluvilla henkilöillä on mahdollisuus saada teos saataviinsa itse valitsemastaan paikasta ja itse valitsemanaan aikana. Tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan 23 perustelukappaleen mukaan yleisölle välittäminen on ymmärrettävä laajasti.⁹⁸ Teoksen tallentaminen tietoverkossa sellaiselle palvelimelle, josta se on saatavissa käytettäväksi maksusta tai maksutta, on teoksen välittämistä yleisön pyynnöstä.⁹⁹ Teos on yleisön käytettävissä silloin, kun sen voi esimerkiksi tulostaa tai ladata omalle tietokoneelleen. Tekijänoikeuden loukkauksen kannalta on merkityksetöntä, tulostaako tai lataako kukaan teosta käyttöönsä. Yleisölle välittämiseksi riittää se, että teos on käytettävissä.¹⁰⁰ Teoksen välittäjä on se henkilö tai taho, jonka aloitteesta ja vastuulla teos välitetään.¹⁰¹

Tekijänoikeudella suojatun CAD-tiedoston lataaminen 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajan palvelimelle siten, että muut palvelun käyttäjät saavat halutessaan ladattua CAD-tiedoston omalle tietokoneelleen tai tulostettua sen, mikä 3D-tulostuksen kontekstissa yleensä tapahtuukin tiedoston lataamisen jälkeen, merkitsee teoksen yleisölle välittämistä. Sillä ei ole merkitystä, onko CAD-tiedosto käytettävissä vain

⁹⁷ Harenko ym. 2016, s. 38.

⁹⁸ EUT on korostanut, että yleisölle välittämisen käsitettä tulee arvioida asiayhteydessään. Ks. esim. C-610/15, Stichting Brein, 23 kohta.

⁹⁹ HE 28/2004 vp, s. 77. EUT on kuitenkin todennut voiton tavoittelun olevan merkityksellistä, kun arvioidaan tietoyhteiskuntadirektiivin 3 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua yleisölle välittämistä. Ks. esim. C-610/15, Stichting Brein, 29 kohta.

¹⁰⁰ Harenko ym. 2016, s. 46. Ks. myös C-306/05, SGAE, 43 kohta; C-466/12, Svensson ym., 19 kohta.

¹⁰¹ HE 28/2004 vp, s. 78.

maksua vastaan tai lataako sitä tosiasiallisesti yksikään palvelun käyttäjä omalle tietokoneelleen. Näin ollen CAD-tiedoston yleisölle välittäminen edellyttää tekijän suostumusta, ellei jokin laissa säädetty poikkeus tai rajoitus tule kyseeseen.

Digitaalisessa ympäristössä kappaleen valmistaminen ja teoksen välittäminen yleisölle voivat usein muodostaa yhtenäisen toiminnon. Kun teos laitetaan internetiin muiden käyttäjien saataville, se samalla välitetään yleisölle.¹⁰² Näin ollen CAD-tiedoston lataamista 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palvelimelle voidaan pitää yhtenäisenä toimintona, johon sisältyy sekä teoskappaleen valmistaminen että teoksen yleisölle välittäminen.

2.3.3 Teoksen muunnelma

Edellä esitetysti teokseen kohdistuvat yksinoikeudet kuuluvat sen tekijälle. Teoksia on kuitenkin mahdollista muunnella ja muuttaa. CAD-tiedostoihin liittyvässä tekijänoikeutta koskevassa keskustelussa nousee usein esiin kysymys teosten muuntelusta.¹⁰³

Tekijänoikeuslain 4 §:n 1 momentin mukaan sillä, joka on muunnellut teosta tai saattanut sen muuhun kirjallisuus- tai taidelajiin, on tekijänoikeus teokseen muunnellussa muodossa, mutta hänellä ei ole oikeutta määrätä siitä tavalla, joka loukkaa tekijänoikeutta alkuperäisteokseen. Muunnelma on siis jälkiperäisteos, joka on luotu muuntelemalla alkuperäisteosta. Muunteleminen voi tapahtua tekemällä teokseen tyyllillisiä muutoksia tai lisäämällä tai poistamalla siitä osia.¹⁰⁴ Teoksen saattamisella toiseen taidelajiin tarkoitetaan esimerkiksi kirjallisen teoksen dramatisointia näytelmäksi.¹⁰⁵ Koska tekijän yksinoikeuksiin kuuluu teoskappaleiden valmistaminen myös muutettuna ja muunnelmana, muunnelman julkaiseminen edellyttää alkuperäisteoksen tekijän sekä muunnelmateoksen tekijän suostumusta.¹⁰⁶

Muuntelu voi tulla kyseeseen skannaamalla tai CAD-tietokoneohjelmaa käyttämällä luodun CAD-tiedoston osalta.¹⁰⁷ Fyysisestä teoksesta skannaamalla luotua CAD-tiedostoa voidaan pitää teoksen muunnelmana, mikäli muuntelija on tehnyt riittävän omaperäisiä valintoja skannaamisen jälkeen muunnellessaan teosta digitaalisesti. Myös olemassa olevaa CAD-tiedostoa voidaan muunnella siinä määrin omaperäisesti, että sitä voidaan pitää aiemman

¹⁰² Haarmann 2014, s. 74.

¹⁰³ Ks. esim. Dolinsky 2014, s. 613–617; 657–666.

¹⁰⁴ Harenko ym. 2016, s. 76.

¹⁰⁵ Harenko ym. 2016, s. 77.

¹⁰⁶ Haarmann 2005, s. 103.

¹⁰⁷ Dolinsky 2014, s. 658–659.

CAD-tiedoston muunnelmana. Molemmissa tilanteissa CAD-tiedoston tekijänoikeussuojan edellytyksenä on alkuperäisen teoksen tekijän suostumus muunteluun.¹⁰⁸

Kaikenlainen teoksen muuttaminen ei kuitenkaan edellytä tekijän suostumusta. Tekijänoikeuslain 4 §:n 2 momentin mukaan, jos joku on vapaasti muuttaen saanut aikaan uuden ja itsenäisen teoksen, ei hänen oikeutensa riipu tekijänoikeudesta alkuperäisteokseen. Tekijänoikeus suojaa nimittäin vain teoksen ilmaisumuotoa eikä sen ideaa.¹⁰⁹ Rajanvetoa suostumusta edellyttävän muunnelman ja vapaasti muuttamalla luodun uuden teoksen välillä tulee arvioida tapauskohtaisesti.¹¹⁰

CAD-tiedostoihin tehdään usein muutoksia, koska mahdollisuus tulostettavien esineiden kustomointiin on olennainen osa 3D-tulostuksen hyötyjä. Mikäli teoskynnyksen ylittävää CAD-tiedostoa muokataan siten, että siitä syntyy muunnelma eli jälkiperäisteos, muunnelman kappaleiden valmistaminen ja yleisölle välittäminen edellyttävät alkuperäisen tekijän ja muuntelijan suostumusta. Näin ollen CAD-tiedoston muuntelija tarvitsee alkuperäisen tekijän suostumuksen muunnelman lataamiselle 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palvelimelle muiden palvelun käyttäjien saataville. Muutoin kyseessä on tekijänoikeuden loukkaus. Mikäli CAD-tiedostoa on muutettu sen sijaan siinä määrin, että lopputuloksena on uusi ja itsenäinen teos, ei alkuperäisen tekijän suostumusta tarvita CAD-tiedoston lataamiseksi 3D-mallien sähköiselle markkinapaikalle.

2.4 3D-mallien sähköiset markkinapaikat

Vain harvalla tavallisella tietokoneen käyttäjällä on riittävät tekniset tiedot ja taidot 3D-tulostusta varten, mikä on luonut kysyntää 3D-tulostuspalveluille.¹¹¹ Tekijänoikeudellisesti kiinnostava 3D-tulostuspalveluiden liiketoimintamalli on 3D-mallien sähköinen markkinapaikka, jossa käyttäjät voivat myydä tai muutoin jakaa CAD-tiedostoja. Palveluntarjoaja toimii CAD-tiedostojen tallennuspalveluna ja välittäjänä CAD-tiedoston tekijän ja sen käyttöönsä haluavan käyttäjän välillä. 3D-malleja voi asettaa palveluun jaettavaksi käytännössä kuka tahansa henkilö, jolla on riittävä tekninen osaaminen 3D-mallien luomiseen. 3D-mallien tekijät voivat liittää hakusanoja malleihinsa ja luokitella ne

¹⁰⁸ Dasari 2013, s. 296.

¹⁰⁹ Harenko ym. 2016, s. 17.

¹¹⁰ Harenko ym. 2016, s. 79.

¹¹¹ Mendis 2014, s. 266. Ks. yhteenveto liiketoimintamalleista Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright 2016; Rayna – Striukova 2016, s. 158–163.

haluamaansa esinekategoriaan palvelussa. Muut käyttäjät voivat palvelun liiketoimintamallista riippuen ladata CAD-tiedoston palvelusta omaan käyttöön joko maksusta tai maksutta.¹¹²

Maailman suurin 3D-tulostuspalvelu on yhdysvaltalainen *Thingiverse*, joka kannustaa käyttäjiään antamaan 3D-mallinsa maksutta 3D-tulostusyhteisön vapaasti käytettäväksi ja muunneltavaksi *Creative Commons* -lisensseillä¹¹³. Tarkoituksena on levittää 3D-tulostusteknologia siihen erikoistuneiden ammattilaisten ja harrastajien ohella tavallisten internetin käyttäjien ulottuville. Samansuuntaista ajattelua on nähtävissä muissakin palveluissa, joihin käyttäjät tuottavat sisältöä.¹¹⁴ Thingversen taustajajatuksena vaikuttaakin olevan, ettei tekijänoikeuden tulisi rajoittaa 3D-tulostusta.¹¹⁵ Avoimuuteen kannustaminen on yleinen ajattelutapa 3D-tulostusyhteisöissä.¹¹⁶ *Rideout* on esittänyt, että 3D-tulostuksen harrastajien tulisi hyödyntää *Creative Commons* -lisenssejä mahdollisimman paljon ja pyrkiä siten taistelemaan perinteisen tekijänoikeuden soveltamista vastaan.¹¹⁷ Kaikki käyttäjät eivät kuitenkaan halua antaa 3D-mallejaan vapaaseen käyttöön eivätkä palveluntarjoajat voi sitä vaatia.

Tekijänoikeussuojaa saavan CAD-tiedoston lataaminen palveluun ilman sen tekijän suostumusta merkitsee tekijänoikeuden loukkausta, kuten minkä tahansa muunkin suojatun aineiston luvaton jakelu. Ongelmallisia ovat myös tilanteet, jossa CAD-tiedoston tekijä on luonut ja ladannut palveluun tiedoston, jonka kuvaama 3D-malli loukkaa muun tahon tekijänoikeutta. Esimerkiksi tuotantoyhtiö *HBO* vaati poistamaan myynnistä koristeellisia älypuhelimien kuoria kuvaavan CAD-tiedoston, joka väitetyksi loukkasi *Game of Thrones* -televisiosarjassa nähtyyn valtaistuimeen kohdistuvaa tekijänoikeutta, jonka haltija HBO oli.¹¹⁸ Väitetty loukkaus lopetettiin HBO:n vaatimuksesta eikä asia edennyt tuomioistuimen arvioitavaksi. 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajan asema on tällaisessa tilanteessa tekijänoikeudellisesti mielenkiintoinen siksi, että palveluntarjoaja välittää

¹¹² Ks. esimerkiksi MyMiniFactory-palvelun verkkosivut, joilla CAD-tiedostoja voi ladata joko maksusta tai maksutta.

¹¹³ *Creative Commons* -lisenssit ovat lisenssejä avoimeen sisältöön, joilla tekijä antaa tietyin ehdon käyttöoikeuden tekijänoikeudella suojattuun aineistoon muille internetin käyttäjille. Ks. *Creative Commons* -lisensseistä esim. Tulokas 2008, s. 179–186.

¹¹⁴ Esimerkiksi kuvien jako- ja tallennuspalvelu Flickr sekä tietosanakirja Wikipedia käyttävät *Creative Commons* -lisenssejä. Ks. Scharf 2017, s. 380–383.

¹¹⁵ Ks. Thingiverse-palvelun verkkosivut.

¹¹⁶ Rideout 2011, s. 163. Ks. myös Ballardini ym 2016, s. 15–18.

¹¹⁷ Rideout 2011, s. s. 176–177. 3D-tulostusyhteisöjen näkemys tekijänoikeudesta teknologian hyödyntämisen esteenä on yksi esimerkki siitä, kuinka tekijänoikeuslainsäädäntöä ei koeta täysin sosiaalisesti oikeutetuksi. Ks. *Creative Commons* -lisensseistä 3D-tulostuksen kontekstissa esimerkiksi Weinberg, The Shapeways Blog 26.5.2017 ja Weinberg, The Shapeways Blog 31.5.2017.

¹¹⁸ Dasari 2013, s. 331.

tekijänoikeutta loukkaavaa aineistoa. Näin ollen se voi olla vastuussa tekijänoikeuden loukkauksesta. Palveluntarjoajan vastuu voi siis aktualisoitua välittäjän roolissa, vaikka palveluntarjoaja ei itse tuottaisikaan ja lisäksi palveluun tekijänoikeutta loukkaavaa aineistoa. Palveluntarjoaja voi kuitenkin välttyä vastuulta, mikäli sen toimet täyttävät jäljempänä tarkasteltavat vastuuvapauden edellytykset.

3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin ei ole tiettävästi toistaiseksi kohdistettu vaatimuksia tuomioistuimissa. Syyksi on esitetty ensinnäkin teknologian uutta luonnetta yleisön silmissä.¹¹⁹ Vaikka 3D-tulostusteknologia on ollut tietyissä muodoissaan olemassa jo pitkään, se on vasta tulossa suuren yleisön tietoisuuteen. Toiseksi syyksi on arveltu epäilystä vailla teknologista koulutusta olevien tuomareiden ymmärryksestä osin vaikeana pidetystä teknologiasta.¹²⁰ On epävarmaa, miten tuomioistuimet soveltaisivat tekijänoikeuslakia 3D-tulostuksessa.¹²¹ Lisäksi 3D-tulostusyhteisö on edelleen suhteellisen pieni, mikä on ollut omiaan vähentämään halukkuutta tuomioistuinprosesseihin. Riitaisissa tilanteissa on toistaiseksi päästy sovintoon.¹²² 3D-malli voi loukata kuitenkin 3D-tulostusyhteisön ulkopuolisen tahon tekijänoikeutta, mikä oli kyseessä esimerkiksi edellä mainitun HBO:n tekijänoikeutta loukkaavan CAD-tiedoston yhteydessä. On mahdollista, että HBO:n kaltaiset resursseiltaan suuret 3D-tulostusyhteisön ulkopuoliset oikeudenhaltijat olisivat valmiita nostamaan loukkauksanteita, mikäli tekijänoikeutta loukkaavia CAD-tiedostoja ei poistettaisi myynnistä niiden vaatimuksesta. Näin ollen 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen käyttäjämäärien kasvaessa 3D-tulostuksen tekijänoikeudelliset ongelmat oletettavasti aktualisoituvat yhä useammin ja koskettavat myös 3D-tulostusyhteisön ulkopuolisia tahoja.

2.5 3D-tulostuksen tekijänoikeudelliset haasteet

Tekijänoikeuslainsäädäntöä sovelletaan epäilyksettä 3D-tulostukseen. 3D-tulostuksessa yhdistyvät *Stokesin* nimeämät tekijänoikeuslainsäädännön suurimmat haasteet: perinteisten teosten saattaminen digitaaliseen muotoon, kokonaan uuden digitaalisen teoksen luominen ja teosten helppo jakelu internetissä¹²³. Siksi 3D-tulostukseen liittyy selkeämpiä vastauksia tarvitsevia kysymyksiä siitä, miten lainsäädäntöä tulisi soveltaa.

¹¹⁹ Ballardini ym. 2016, s. 18–19.

¹²⁰ Ballardini ym. 2016, s. 19.

¹²¹ Depoorter 2014, s. 1490.

¹²² Ballardini ym. 2016, s. 19.

¹²³ Stokes 2014, s. 11.

CAD-tiedostojen tekijänoikeussuojaa voidaan arvioida monella tapaa. Vaikka yleinen käsitys on se, että omaperäiset CAD-tiedostot saavat tekijänoikeussuojaa, on esitetty monenlaisia näkemyksiä siitä, miten CAD-tiedostojen tekijänoikeussuoja määräytyy. Edellä havaitusti 3D-mallien sähköisellä markkinapaikalla jaettava CAD-tiedosto voi olla tekijänoikeutta loukkaava monesta syystä. Ensinnäkin omaperäinen CAD-tiedosto on voitu ladata palveluun ilman sen tekijän suostumusta, jolloin tiedoston tekijän yksinoikeutta loukataan. Toisekseen CAD-tiedosto on voitu luoda ja ladata palveluun ilman fyysisen teoksen tekijän suostumusta joko skannaamalla tai luomalla fyysistä teosta jäljittelevä CAD-tiedosto tietokoneohjelman avulla. Tällöin sen lataaminen palveluun loukkaa fyysisen teoksen tekijänoikeutta. Kolmanneksi CAD-tiedostoa voidaan muunnella siten, että siitä syntyy tekijänoikeuslainsäädännössä tarkoitettu muunnelma. Tällöin muunnelman lataaminen palveluun ilman sekä alkuperäisteoksen tekijän että muunnelman tekijän lupaa merkitsee tekijänoikeuden loukkausta.

Koska CAD-tiedostojen tekijänoikeussuojaa koskeva oikeustila on kuitenkin osin epävarma, lainsäätäjältä ja tuomioistuimilta toivotaan ratkaisuja, jotka määrittäisivät sen, miten tekijänoikeuslainsäädäntöä tulisi soveltaa CAD-tiedostoihin.¹²⁴ CAD-tiedoston tekijänoikeussuojan edellytysten ja siihen kohdistuvien loukkausten arviointi riippuu kulloinkin sovellettavan kansallisen lainsäädännön yksityiskohdista.¹²⁵ EU:ssa oikeustilaa kuitenkin selkeyttäisi EUT:n antama ennakkoratkaisu aiheesta. Jäljempänä tarkastellaan 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajan vastuuta tekijänoikeutta loukkaavien CAD-tiedostojen välittämisestä palvelussa. Tarkastelussa ei tehdä erottelua sen osalta, millä perusteella CAD-tiedosto loukkaa tekijänoikeutta tai mihin teoslajiin se kuuluu, vaan tarkastelu kattaa kaikki tekijänoikeutta loukkaavat CAD-tiedostot.

¹²⁴ Mendis 2014, s. 279; Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright 2016, s. 5.

¹²⁵ Bechtold 2016, s. 529.

3 Tallennuspalveluntarjoajan vastuu tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta sähkökauppadirektiivissä

3.1 Vastuun kohdentaminen palveluntarjoajaan

3D-mallien sähköisellä markkinapaikalla tekijänoikeuden loukkaus voi edellä esitetysti tapahtua, kun palvelun käyttäjä lataa tekijänoikeutta loukkaavan CAD-tiedoston jaettavaksi palvelussa. Jotta vastuu tekijänoikeuden loukkauksesta voi aktualisoitua, tapahtuneen loukkauksen lisäksi edellytetään, että on jokin taho, johon vastuu voidaan kohdentaa, sekä jokin seuraamus, joka loukkauksen johdosta voidaan määrätä.¹²⁶

Kansainvälisyys tuo omat haasteensa tekijänoikeudelle digitaalisessa ympäristössä, sillä teokset liikkuvat internetissä yli valtioiden rajojen, mutta lainsäädäntö asettaa keinotekoisia rajoja teosten käytölle. Lainsäädännön asettamat rajat ovat merkityksellisiä vain, mikäli oikeudenhaltijoilla on tosiasiallinen mahdollisuus oikeuksiensa täytäntöönpanoon.¹²⁷ CAD-tiedostojen jakaminen internetissä on helppoa niiden digitaalisuuden takia¹²⁸, mutta niihin kohdistuvien yksinoikeuksien täytäntöönpano on haasteellista vastuun kohdentamisen vaikeuden takia¹²⁹. CAD-tiedoston 3D-mallien sähköiselle markkinapaikalle oikeudetta ladanneen henkilön saattaminen vastuuseen voi olla kohtuuttoman työlästä ja taloudellisesti kannattamatonta toivottuun lopputulokseen nähden. Ensinnäkin loukkaajan tunnistaminen voi olla vaikeaa tai mahdotonta.¹³⁰ Toisekseen, mikäli useita loukkauksia tapahtuu palvelussa eri käyttäjien toimesta, on kustannustehokkaampaa kohdistaa vaatimus tuomioistuimessa palveluntarjoajaan kuin jokaiseen loukkaajaan erikseen.¹³¹ Lisäksi vahingonkorvausten saaminen palveluntarjoajalta on todennäköisempää kuin yksityishenkilöltä.¹³²

Oikeudenhaltijan kannalta on usein järkevää kohdistaa tekijänoikeuden loukkauksesta aiheutuvat vaatimukset loukkaavan aineiston välittäjään. Välittäjällä on parhaat edellytykset

¹²⁶ Sorvari 2007, s. 1.

¹²⁷ Frabboni 2010, s. 124; Torremans 2010, s. 43–44.

¹²⁸ Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright 2016.

¹²⁹ Bechtold 2016, s. 529.

¹³⁰ Friedmann 2014, s. 149.

¹³¹ Bechtold 2016, s. 530.

¹³² Sutter 2011, s. 313; Friedmann 2014, s. 149–150.

estää ja lopettaa kolmansien osapuolien tekemät tekijänoikeuden loukkaukset palvelussa.¹³³ Ammattimaiset 3D-mallien sähköiset markkinapaikat toimivat palvelinkeskeisellä mallilla, joten oikeudenhaltijalla on kohtuullisesti mahdollisuus löytää taho, johon vastuu voidaan kohdistaa.¹³⁴ Vaikka oikeudettomasti CAD-tiedostoja palveluissa jakavat henkilöt ovat tekijänoikeuden loukkaajia, voi myös palveluntarjoaja olla vastuussa tiedostojen välittämisestä, elleivät sen rooli ja toiminta loukkaustilanteessa täytä jäljempänä tarkasteltavia vastuuvapaudesta säädettyjen säännösten edellytyksiä.

3.2 Vastuuvapauden saavat välittäjät

Sähkökauppadirektiivin 4 jaksossa säädetään jäsenvaltioiden velvollisuudesta säätää kansallisessa lainsäädännössään välittäjänä toimivan tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan vastuuvapaudesta välittämästään aineistosta. Vastuuvapaussäännöksiä sovelletaan kaikenlaisen laittoman aineiston välittämiseen palvelussa. Tätä kutsutaan sähkökauppadirektiivin horisontaaliseksi lähestymistavaksi.¹³⁵ Sähkökauppadirektiivin säännökset siis rajoittavat tilanteita, joissa välittäjän vastuu jäsenvaltion kansallisen lainsäädännön valossa voi aktualisoitua. Mikäli välittäjän toimet eivät kuulu sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännösten piiriin, välittäjän mahdollista vastuuta tekijänoikeuden loukkauksesta arvioidaan sovellettavan kansallisen lainsäädännön mukaan.¹³⁶

Sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 42 perustelukappaleen mukaan poikkeukset direktiivissä säädetystä vastuusta koskevat vain tapauksia, joissa palveluntarjoajan toiminta rajoittuu tietoverkon teknisenä operaattorina toimimiseen ja käyttöoikeuden tarjoamiseen viestintäverkkoon, jossa kolmansien osapuolten antamia tietoja siirretään tai tallennetaan väliaikaisesti siten, että tarkoituksena on pelkäästään tietojen siirron tehostaminen. Saman perustelukappaleen mukaan tällainen palveluntarjoajan toiminta on luonteeltaan puhtaasti teknistä, automaattista ja passiivista, jolloin palveluntarjoaja ei tunne siirrettäviä tai tallennettavia tietoja eikä valvo niitä. Palveluntarjoajat jaetaan välitystoimintansa perusteella

¹³³ Näin ollen oikeudenhaltijoille on säädetty tietoyhteiskuntadirektiivin 8 artiklassa mahdollisuus hakea kieltoa tai määräystä sellaista välittäjää vastaan, joka välittää suojatun teoksen tekijänoikeutta loukkaavalla tavalla palvelussa. Ks. lisäksi tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan 59 perustelukappale.

¹³⁴ Oikeudenhaltijan näkökulmasta tekijänoikeutta loukkaavan aineiston jakeluun on helpompi puuttua palvelinkeskeisessä mallissa kuin vertaisverkossa. Ks. palvelinkeskeisen mallin ja vertaisverkon eroista Kallioniemi 2001, s. 497–498.

¹³⁵ Sorvari 2005, s. 511.

¹³⁶ Tekijänoikeuslainsäädäntö on digitaalisessa ympäristössään pitkälti kansallisesti säädettyä oikeutta kansainvälisistä tekijänoikeutta koskevista sopimuksista ja EU:n tekijänoikeuslainsäädännön harmonisoinnista huolimatta, vaikka tekijänoikeudella suojatun aineiston käyttö tapahtuu globaalisti. Torremans 2010, s. 63–64.

kolmeen ryhmään, joista kuhunkin sovelletaan erikseen säädettyjä edellytyksiä vastuuvapauden piiriin pääsemiseksi. 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajan aseman selvittämiseksi ensin on ymmärrettävä, minkälaisia välittäjiä vastuuvapaussäännöksissä tarkoitetaan ja mihin ryhmään markkinapaikat voidaan sijoittaa.

Sähkökauppadirektiivin 12 artiklassa säädetään vastuuvapaudesta pelkän siirtotoiminnan tarjoajalle, jonka toiminnot 12 artiklan 2 kohdan mukaan käsittävät siirrettyjen tietojen automaattisen, tilapäisen ja lyhytaikaisen tallentamisen kohtuulliseksi ajaksi ainoastaan siirron suorittamiseksi viestintäverkossa. Tyypillisiä esimerkkejä 12 artiklassa tarkoitetuista välittäjistä ovat internetyhteyden tarjoajat ja runkoverkot.¹³⁷ Myös langattoman verkon ylläpitäjä voidaan luokitella pelkkää siirtotoimintaa tarjoavaksi välittäjäksi.¹³⁸

Sähkökauppadirektiivin 13 artikla koskee vastuuvapautta välimuistiin tallentamisesta palvelun vastaanottajan pyynnöstä tehtävän tiedonsiirron tehostamiseksi 13 artiklan a–e alakohdissa säädetyn edellytyksin. Välimuistiin tallentamisen tarkoituksena on tehostaa internetin nopeutta kaikkien käyttäjien osalta, joten on tärkeää, ettei lainsäädäntö rajoita palveluntarjoajien suorittamaa aineiston välimuistiin tallentamista.¹³⁹

Sähkökauppadirektiivin 14 artikla on 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen kannalta olennaisin. 14 artiklassa säädetään palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen säilytystä eli niiden tallentamista tarjoavan välittäjän vastuuvapaudesta seuraavaa:

”Säilytys ("hosting")

1. Jos tietoyhteiskunnan palvelun tarjoaminen käsittää palvelun vastaanottajan toimittamien tietojen tallentamisen, jäsenvaltioiden on varmistettava, että palvelun tarjoaja ei ole vastuussa palvelun vastaanottajan pyynnöstä tallennettujen tietojen osalta, edellyttäen, että:

¹³⁷ Riordan 2016, s. 395.

¹³⁸ EUT arvioi sähkökauppadirektiivin 12 artiklan vastuuvapauden sovellettavuutta suojaamattoman langattoman verkon ylläpitäjään tilanteessa, jossa tuntematon verkon käyttäjä oli saattanut yleisön saataviin verkossa maksutta musiikkiteoksen ilman oikeudenhaltijan suostumusta. EUT katsoi maksuttoman langattoman verkon tarjoamisen asiakkaiden houkuttamiseksi sähkökauppadirektiivissä tarkoitetuksi tietoyhteiskunnan palveluksi, mutta koska 12 artiklan a–c alakohdan kriteerit vastuuvapauden saamiseksi täytyivät, langattoman verkon ylläpitäjään oli sovellettava 12 artiklan vastuuvapautta pelkän siirtotoiminnan tarjoajana. Ylläpitäjä voitiin kuitenkin velvoittaa lopettamaan loukkauksen salliminen. Ks. C-484/14, Mc Fadden, 43 kohta, 71 kohta ja 79 kohta.

¹³⁹ Edwards 2009, s. 64.

- a) palvelun tarjoajalla ei ole tosiasiallista tietoa laittomasta toiminnasta tai tiedoista eikä hänen tiedossaan vahingonkorvausvaatimuksen kyseessä ollen ole tosiasioita tai olosuhteita, joiden perusteella toiminnan tai tietojen laittomuus on ilmeistä; tai
- b) palvelun tarjoaja toimii viipymättä tietojen poistamiseksi tai niihin pääsyn estämiseksi heti saatuaan tiedon tällaisista seikoista.”

Internetistä puhuttaessa yleisellä tasolla – eikä siis ainoastaan sähkökauppadirektiivin kontekstissa – tietojen säilytyksellä tarkoitetaan digitaalista tallennuspaikkaa, jonne käyttäjillä on pääsy internetin välityksellä. Kyseessä voi olla esimerkiksi internetissä toimiva markkinapaikka, sosiaalisen median alusta tai verkkolehti.¹⁴⁰ Sähkökauppadirektiivin välittäjän vastuuvapautta koskevista artikloista ainoastaan 14 artikla voi tulla sovellettavaksi 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin.¹⁴¹

3.3 Vastuuvapaus 14 artiklassa

3.3.1 Tietojen tallennuspalvelu

Sähkökauppadirektiivin 14 artiklan mukaan tietojen säilytys- eli tallennuspalveluntarjoaja on tallennettujen tietojen osalta vastuusta vapaa, jos artiklassa säädetyt edellytykset täyttyvät. 14 artiklassa tarkoitettua tallentamista ei rinnasteta 12 artiklassa tarkoitettuun tilapäiseen tallentamiseen.¹⁴² 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen palveluntarjoajien toiminta voi olla sähkökauppadirektiivin 14 artiklan 1 kohdassa tarkoitettua tietojen tallentamista, sillä käyttäjät lataavat CAD-tiedostoja tallennettavaksi palveluihin eli markkinapaikan palveluntarjoaja tallentaa ne palvelimelleen käyttäjän pyynnöstä. Rajanveto 14 artiklassa tarkoitettun tallennuksen ja vastuuvapauden piiriin kuulumattomien toimien välillä voi olla hankalaa, sillä lähes kaikki palveluntarjoajat tekevät muutakin kuin tallentavat muiden tahojen toimittamaa materiaalia palvelimensa muistiin.¹⁴³

Sähkökauppadirektiivin 14 artiklan sovellettavuutta 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen palveluntarjoajiin voidaan arvioida EUT:n kyseisen artiklan tulkinnasta

¹⁴⁰ Smith 2007, s. 9.

¹⁴¹ Policy Brief: Online Platforms in the Consumer 3D Printing: Business Models and Legal Challenges with Copyright 2016, s. 6.

¹⁴² EUT katsoi, ettei 14 artiklan 1 kohdan b alakohtaa voida analogisesti soveltaa 12 artiklan 1 kohtaan. Jo direktiivin rakenteesta ja palveluntarjoajien erottelusta kolmeen kategoriaan ilmenee, että unionin lainsäätäjä halusi erottaa toisistaan eri artikloissa tarkoitettuihin toimintoihin sovellettavat vastuuvapausjärjestelmät. Ks. C-484/14, Mc Fadden 56 ja 65 kohta.

¹⁴³ Riordan 2016, s. 401–402.

antamien ennakkoratkaisujen valossa. Ennakkoratkaisuissa on nähtävissä kaksivaiheinen asian arviointi: ensinnäkin arvioidaan, kuuluuko palveluntarjoajan toiminta 14 artiklan soveltamisalaan eli onko kyseessä tallennuspalveluntarjoaja, ja – mikäli vastaus ensimmäiseen kysymykseen on myöntävä – toisekseen arvioidaan, onko palveluntarjoajalla sillä tavalla neutraali rooli, että sen toimintaa voidaan pitää sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 42 perustelukappaleessa edellytetysti puhtaasti teknisenä, automaattisena ja passiivisena toimintana, jolloin palveluntarjoaja ei tunne siirrettäviä tai tallennettavia tietoja, vai aktiivinen rooli, jolloin sen katsotaan tuntevan tallennetut tiedot ja valvovan niitä. 3D-mallien sähköisen markkinapaikan vastuuvapautta voidaan arvioida samaan tapaan kaksivaiheisesti. Valaiseva ennakkoratkaisu annettiin asiassa C-324/09, jossa oli kyse 3D-mallien sähköiseen markkinapaikkaan rinnastettavasta tavaroiden sähköisestä markkinapaikasta.¹⁴⁴

Asiassa oli kyse sähköisen markkinapaikan ylläpitäjän eBayn vastuusta palvelussa myytävänä olevista L'Oréalin tavaramerkkioikeutta loukkaavista tuotteista. Markkinapaikalla esitetään listauksia palveluun myyjätilin luoneiden henkilöiden myytävänä olevista tavaroista. Myyjien ja ostajien on hyväksyttävä eBayn käyttöehdot, joissa kielletään immateriaalioikeuksia loukkaavien tuotteiden myynti. Tarvittaessa eBay auttaa myyjiä muun muassa luomaan omat verkkokauppansa ja edistämään myyntiään. Asiassa arvioitiin 14 artiklan sovellettavuutta sähköisen markkinapaikan ylläpitäjään.¹⁴⁵

Ensimmäisen arvioitavan seikan osalta EUT katsoi eBayn toiminnan sähköisenä markkinapaikkana täyttävän sähkökauppadirektiivin 2 artiklan a alakohdan määritelmän tietoyhteiskunnan palvelusta. Lisäksi EUT katsoi olevansa kiistatonta, että eBay tallentaa eli siirtää palvelimensa muistiin asiakkaidensa toimittamia tietoja aina, kun asiakas avaa myyjätilin eBayssa ja toimittaa sille tiedot myyntitarjouksistaan.¹⁴⁶ Näin ollen oli selvää, että kyseessä oli tietojen tallennuspalvelu.

Arvioinnin toisena osana otettiin huomioon, käsitteikö markkinapaikan ylläpitäjä asiakkaidensa toimittamia tietoja täysin teknisesti ja automaattisesti vai oliko sillä

¹⁴⁴ Asiassa C-324/09, L'Oréal ym., annettu ratkaisu pohjautuu osin jäljempänä tarkasteltavaan asiassa C-236/08, Google France ja Google, aikaisemmin annettuun ennakkoratkaisuun. Tässä yhteydessä asiassa C-324/09, L'Oréal ym., annettua ratkaisua käsitellään kuitenkin ensin, koska siinä tarkoitettu palveluntarjoaja on pitkälti samantapainen toimija kuin 3D-mallien sähköiset markkinapaikat, ja siksi se soveltuu ensisijaiseksi lähtökohdaksi 3D-mallien sähköisiä markkinapaikkoja tarkasteltaessa.

¹⁴⁵ C-324/09, L'Oréal ym., 28–31 kohdat.

¹⁴⁶ C-324/09, L'Oréal ym., 109–110 kohdat.

sellainen aktiivinen rooli, jonka vuoksi se tuntee tiedot tai valvoo niitä.¹⁴⁷ EUT totesi, että sähkökauppadirektiivin 14 artiklan 1 kohtaa on tulkittava siten, että sitä sovelletaan sähköisen markkinapaikan ylläpitäjään, kun tällä ei ole ollut aktiivista roolia, jonka vuoksi se tuntisi tallennetut tiedot tai valvoisi niitä. Ylläpitäjällä on aktiivinen rooli, kun se antaa apua, joka muodostuu muun muassa myyntitarjousten esityksen optimoinnista tai niiden edistämisestä.¹⁴⁸ Tapauskohtainen arviointi jäi kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi.¹⁴⁹

Ennakkoratkaisun perusteella 3D-mallien sähköisiä markkinapaikkoja on pidettävä sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa tarkoitettuina tietojen tallennusta tarjoavina palveluntarjoajina. Edellä kuvattu eBayn toiminta muistuttaa 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen toimintaa sillä erotuksella, että eBayssa myytävät tavarat siirtyvät suoraan myyjältä ostajalle eivätkä kulje fyysisesti eBayn kautta. Siksi eBay ei ole suoraan tekemisissä myytävien tavaroiden kanssa vaan ainoastaan myynti-ilmoitusten kanssa. 3D-mallien sähköisillä markkinapaikoilla käyttäjän tallentamat esittelytiedot 3D-mallista ja mallin sisältävä CAD-tiedosto puolestaan tallennetaan palveluntarjoajan palvelimelle, joten toisin kuin fyysiset tavarat eBayssa, palvelussa jaettava teos kulkee 3D-mallien sähköisen markkinapaikan kautta. Sille, että ennakkoratkaisussa oli kyse vain myynti-ilmoitusten tallentamisesta eBayn palvelimelle, ei tule antaa merkitystä loukkaavan aineiston välittäjän käsitteen arvioinnissa.¹⁵⁰ Kuten eBay, myös 3D-mallien sähköiset markkinapaikat pyrkivät välttämään immateriaalioikeuksia loukkaavan aineiston välittämistä palveluissa kieltämällä loukkaavan aineiston jakamisen käyttöehdoissaan, joiden hyväksyminen on edellytys palvelun käyttämiselle.¹⁵¹ Näin ollen 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen toiminta voidaan rinnastaa eBayn toimintaan. Niiden vastuuvapautta tekijänoikeutta loukkaavien

¹⁴⁷ C-324/09, L'Oréal ym., 111–113 kohdat.

¹⁴⁸ C-324/09, L'Oréal ym., tuomiolauselman 6 kohta.

¹⁴⁹ C-324/09, L'Oréal ym., 117 kohta.

¹⁵⁰ Teollis- ja tekijänoikeuksien noudattamisen varmistamisesta annetun Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2004/48/EY 11 artiklan tulkinnan osalta EUT on katsonut, että 11 artiklan kolmatta virkettä on tulkittava siten, että fyysisen kauppahallin vuokralaista, joka vuokraa edelleen kauppahallin myyntipaikkoja kauppiaille, joista osa myy tuotevääreännöksiä myyntipaikallaan vuokrasopimuksen ehtojen vastaisesti, on pidettävä 11 artiklassa tarkoitettuna välittäjänä. Näin ollen 11 artiklan kolmatta virkettä on tulkittava siten, että edellytykset kieltotuomion osoittamiselle kauppahallin vuokralaiselle olivat samat kuin asiassa C-324/09, L'Oréal ym., määritellyt edellytykset sähköisen markkinapaikan välittäjälle osoitettavalle kieltotuomiolle. Ks. C-494/15, Tommy Hilfinger Licensing ym., 12 kohta, tuomiolauselman 1 ja 2 kohta. Vaikka asiassa oli kyse direktiivin 2004/48/EY nojalla haettavasta kieltotuomiosta välittäjää vastaan, ennakkoratkaisun perusteella on oletettavaa, että arvioitaessa asiassa C-324/09, L'Oréal ym., annetun ennakkoratkaisun sovellettavuutta 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen palveluntarjoajiin, ei tulisi antaa merkitystä sille, että myytävät CAD-tiedostot kulkevat palveluntarjoajan palvelimen kautta toisin kuin eBayssa myytävät fyysiset tavarat.

¹⁵¹ Ks. esim. MyMiniFactory-palvelun käyttöehdot.

CAD-tiedostojen välittämisestä on arvioitava samoin edellytyksin kuin eBayn vastuuta arvioitiin EUT:n ennakkoratkaisussa.

EUT omaksui vastaavan kaksivaiheisen tavan arvioida sähkökauppadirektiivin 14 artiklan sovellettavuutta myös asiassa C-236/08 annetussa ennakkoratkaisussa, joka annettiin jo ennen edellä tarkasteltua eBayta koskevaa ennakkoratkaisua. Ennakkoratkaisu koski yhdistettyjä asioita C-236/08, C-237/08 ja C-238/08, joista annettiin yksi ratkaisu.

Asioissa oli kyse hakukoneen ylläpitäjän Googlen vastuusta tavaramerkkioikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä. Google tarjoaa maksullista AdWords-nimistä indeksointipalvelua. Palvelusta maksavat mainostajat voivat valita avainsanoja, jotka niihin yhdistetään. Kun hakukoneen käyttäjä kirjoittaa hakusanaksi mainostajan valitseman avainsanan, mainoslinkki tulee käyttäjän nähtäville varsinaisten hakutulosten oikealle puolelle. Mainoslinkkiin liittyy lyhyt kaupallinen viesti, joka yhdessä linkin kanssa muodostaa mainoksen. Useampi mainostaja voi valita saman avainsanan, jolloin mainoslinkkien esittämisjärjestys määräytyy mainostajien maksaman napautuskohtaisen enimmäishinnan, linkkien aikaisempien napsautusten ja Googlen arvioiman mainoksen laadun mukaan. Google käyttää automatisoitua menettelyä avainsanojen valitsemisen ja mainosten luomisen mahdollistamiseksi, jota mainostajat käyttävät ja näin lisäävät mainoslinkin sivustolleen. Ennakkoratkaisussa arvioitiin tavaramerkkioikeuden loukkauksia, sillä tietyt maksetut avainsanat olivat toisen elinkeinonharjoittajan rekisteröityjä tavaramerkkejä. Indeksointipalvelun avulla luodut mainoslinkit johtivat laajalti tunnettujen tavaramerkkien haltijoiden tuotteita jäljitteleviä tuotteita myyville sivustoille ja niiden kilpailijoiden sivustoille.¹⁵²

EUT otti sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 42 perustelukappaleen ratkaisun lähtökohdaksi. EUT katsoi, ettei pelkästään se, että indeksointipalvelu on maksullinen palveluntarjoajan vahvistamin maksuehdoin, eikä se, että palveluntarjoaja antaa yleisluonteisia neuvoja käyttäjilleen, voi merkitä, että palveluntarjoaja menettää sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapauden. Myöskään se, että mainostajan valitsema avainsana ja hakukoneen käyttäjä käyttämä hakusana vastaavat toisiaan, ei tarkoita, että palveluntarjoaja tuntisi mainostajan syöttämät tiedot tai valvoisi niitä. EUT totesi, että 42 perustelukappaleen kannalta on merkityksellistä arvioida sitä roolia, joka Googella on mainoslinkkien yhteydessä esitettävän kaupallisen viestin laatimisessa tai

¹⁵² C-236/08, Google France ja Google, 22–41 kohdat.

avainsanoja asettamisessa ja niiden valinnassa. Tapauskohtainen arviointi jäi kansallisen tuomioistuimen tehtäväksi.¹⁵³

EUT:n näkemyksen oikeellisuus johdanto-osan 42 perustelukappaleesta 14 artiklan sovellettavuuden kriteerinä on kyseenalaistettu.¹⁵⁴ 42 perustelukappaleen sanamuoto ja sitä seuraavan 43 perustelukappaleen sanamuoto vaikuttavat viittaavan vain 12 ja 13 artiklassa tarkoitettuihin välittäjiin. Julkisiamies *Jääskinen* totesi ratkaisuehdotuksessaan asiassa C-324/09, että asiassa C-236/08 annetussa ennakkoratkaisussa omaksuttu näkemys 14 artiklan sovellettavuuden kytkemisestä 42 perustelukappaleeseen sähköisten markkinapaikkojen osalta vaarantaisi sähkökauppadirektiivin tavoitteiden saavuttamisen. Hänen mukaansa 14 artiklassa tarkoitettuja tallennuspalveluntarjoajia koskee pikemminkin johdanto-osan 46 perustelukappale, jossa nimenomaisesti viitataan tietojen tallentamiseen.¹⁵⁵ Näin ollen voitaisiin ajatella, ettei 42 perustelukappaletta tulisi pitää ratkaisevassa osassa 14 artiklan sovellettavuutta arvioitaessa. Vaikka asiassa C-324/09 annetussa ratkaisussa EUT ei enää nimenomaisesti viittanutkaan 42 perustelukappaleeseen, viitteitä siihen on nähtävissä ratkaisun sanamuodoista.¹⁵⁶ EUT:n näkemyksen oikeellisuutta sähkökauppadirektiivin 42 perustelukappaleen kytkemisestä 14 artiklan sovellettavuuteen on pohdittu vielä asiassa C-324/09 annetun ennakkoratkaisun jälkeenkin. Yhtäältä EUT:n on katsottu tarkentaneen aiempaa kantaansa ja soveltaneen sitä oikein asiassa C-324/09 annetussa ratkaisussa.¹⁵⁷ Toisaalta kantaa kritisoidaan edelleen.¹⁵⁸ Palveluntarjoajan roolin aktiivisuuden merkitys sähkökauppadirektiivin 14 artiklan sovellettavuuden arvioinnissa on joka tapauksessa hyväksyttävä lähtökohdaksi, sillä EUT on sen vahvistanut ennakkoratkaisuissaan.

Näin ollen sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapauden sovellettavuuden arvioinnissa 3D-mallien sähköiseen markkinapaikkaan on ratkaisevaa se, onko markkinapaikan palveluntarjoajalla sellainen aktiivinen rooli, jonka vuoksi se tuntee

¹⁵³ C-236/08, Google France ja Google, 113–120 kohdat.

¹⁵⁴ Riordan 2016, s. 402.

¹⁵⁵ Julkisiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-324/09, L'Oréal ym., 138–142 kohdat.

¹⁵⁶ Muun muassa ratkaisun 113 kohdassa käytetään sanamuotoa, joka on osin johdettavissa johdanto-osan 42 perustelukappaleen sanamuodosta, ja viitataan asiassa C-236/08 annetun ennakkoratkaisun 114 kohtaan, jonka sanamuoto on lähes yhdenmukainen mainitun perustelukappaleen viimeisen lauseen kanssa ja jota edeltävässä 113 kohdassa nimenomaisesti viitataan johdanto-osan 42 perustelukappaleeseen.

¹⁵⁷ Rosati 2016, s. 671–673.

¹⁵⁸ Riordan katsoo johdanto-osan 42 perustelukappaleen viittavan vain puhtaaseen tiedon siirtotoimintaan ja tiedon välimuistiin tallentamiseen. Näin ollen Riordan on esittänyt kyseisen perustelukappaleen tulleen luetuksi virheellisesti. Ks. Riordan 2016, s. 402. Ranskassa High Council for Literary and Artistic Property on esittänyt raportissaan vuonna 2015 julkisiamies Jääskisen tavoin, ettei kyseinen perustelukappale sovellu 14 artiklan tallennuspalveluihin vaan niihin soveltuisi ennemminkin 46 perustelukappale. Ks. The French High Council for Literary and Artistic Property 2016, s. 90.

tallennetut CAD-tiedostot tai valvoo niitä vai onko kyse puhtaasti teknisestä, automaattisesta ja passiivisesta toiminnasta CAD-tiedostojen suhteen.¹⁵⁹ Esimerkkinä markkinapaikan palveluntarjoajan toimista, joita on pidettävä passiivisena välitettävien CAD-tiedostojen suhteen, voidaan ajatella 3D-mallien automaattista luokittelua tuotekategorioihin niihin liitettyjen hakusanojen perusteella. Jos myyjä liittää 3D-malliinsa esimerkiksi hakusanan rannekoru, markkinapaikan järjestelmä lisää 3D-mallin korujen tuotekategoriaan verkkosivulla automaattisesti, koska hakusana liittyy kyseiseen kategoriaan. Näin korujen tulostamisesta kiinnostunut käyttäjä löytää rannekorun oikeasta tuotekategoriasta. Käyttäjä voi myös etsiä 3D-malleja hakusanalla rannekoru, jolloin kaikki 3D-mallit, joihin niiden myyjät ovat liittäneet kyseisen hakusanan, ilmestyvät käyttäjän hakutuloksiin. Palveluntarjoaja voi niin ikään passiivisessa roolissa tuottaa samalle käyttäjälle automaattisena sisältösuosituksena muita koruja esittäviä 3D-malleja, joihin myyjät ovat liittäneet samantapaisia hakusanoja, kuten kaulakoru. Lisäksi palveluntarjoaja voi antaa myyjille yleisluonteisia ohjeistuksia siitä, millaisia 3D-mallien myynti-ilmoituksia kannattaa laatia. Tällaisten toimien on tulkittava olevan puhtaasti teknisiä, automaattisia ja passiivisia toimia, joiden suorittaminen ei muodosta 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajalle sellaista aktiivista roolia, joka estäisi sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapauden saamisen.

Jos markkinapaikan palveluntarjoaja sen sijaan esimerkiksi laatii 3D-mallien myynti-ilmoituksia myyjien puolesta tai antaa niiden laatimiseen muuta kuin yleisluonteisena pidettävää ohjeistusta, palveluntarjoajan roolia on pidettävä EUT:n ennakkoratkaisujen valossa aktiivisena. Lisäksi 3D-malleista esimerkiksi mainosten laatimista ja markkinapaikan ulkopuolisilla sivustoilla mainostamista on pidettävä sellaisena aktiivisena roolia, joka estää sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapauden saamisen EUT:n ennakkoratkaisujen mukaan.

Edellä esitetyn perusteella 3D-mallien sähköiset markkinapaikat voivat kuulua sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapauden soveltamisalaan palvelun luonteen puolesta. Palveluntarjoajien liiketoimintamallit ja toimet välitettävien 3D-mallien suhteen

¹⁵⁹ Palveluntarjoajat käyttävät usein automatisoituja, teknisiä prosesseja tallennetun aineiston järjestelmiseen siten, että aineisto on muiden käyttäjien helposti löydettävissä, tai antavat käyttäjille mahdollisuuden jakaa ja arvioida aineistoa sekä tuottavat automaattisia suosituksia käyttäjää kiinnostavasta sisällöstä käyttäjän aiempaan käytökseen palvelussa perustuen. Riordan on esittänyt, että tällaisten teknisten ja automatisoitujen prosessien käyttö on neutraalia toimintaa tallennetun tiedon suhteen ja siksi tällaisia toimia tulisi pitää 14 artiklassa tarkoitettuna tallennuksena ja siten vastuusta vapaana toimintana. Ks. Riordan 2016, 401–402.

eroavat paikoin toisistaan, joten tekijänoikeuden loukkaustilanteissa kunkin palveluntarjoajan roolin aktiivisuutta on arvioitava tapauskohtaisesti, sillä erot 14 artiklassa tarkoitettujen puhtaasti teknisten toimien ja aktiivisen roolin ottamisen välillä ovat pieniä. Se, että 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoaja katsotaan sellaiseksi tallennuspalveluntarjoajaksi, joka ylipäätään voi saada 14 artiklassa säädetyn vastuuvapauden, ei tarkoita, että palveluntarjoaja saisi sitä automaattisesti. Jäljempänä tarkastellaan, miten palveluntarjoajan tulee toimia loukkaustilanteessa vastuuvapauden saamiseksi.

3.3.2 Tietoisuus loukkaavasta aineistosta

Sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapauden soveltaminen palveluntarjoajan toimintaan edellyttää 14 artiklan 1 kohdan a alakohdassa tarkoitetun tietoisuuden puuttumista tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta. Tallennuspalveluntarjoaja ei siis voi olla vastuussa välittämästään laittomasta aineistosta ennen kuin se on saanut tosiasiallisen tietoisuuden toiminnan laittomuudesta eikä vahingonkorvauskanteen ollessa kyseessä välittäjän tiedossa ole olosuhteita, joiden perusteella toiminnan laittomuus on ilmeistä.

14 artiklan sanamuodosta voidaan – tosin kiistellysti – erottaa tosiasiallinen tietoisuus ja konstruktiiivinen tietoisuus. Yhtäältä on ehdotettu, että konstruktiiivinen tietoisuus koskee artiklan sanamuodon mukaan vain siviilioikeudellista asiaa, kun taas tosiasiallinen tietoisuus koskisi myös rikosoikeudellista asiaa.¹⁶⁰ Tietoisuuden erottelun tekee haastavaksi se, että esimerkiksi Suomen lainsäädäntö ei tunne tosiasiallisen ja konstruktiiivisen tietoisuuden käsitteitä. Niissäkin EU:n jäsenvaltioissa, joissa käsitteet ovat vakiintuneita, voi olla tulkinta- ja merkityseroja. Artiklan sanamuoto on kuitenkin tulkinnallinen ja voi johtaa jäsenvaltioissa kansallisesti tietoisuuden arviointiin eri tavoin.¹⁶¹ Toisaalta on esitetty myös, että koko 14 artiklan luettuna yhdessä 15 artiklan 1 kohdan kanssa tulisi tulkita viittaavan vain tosiasialliseen tietoisuuteen.¹⁶²

Laittomalla toiminnalla tarkoitetaan tässä yhteydessä kannekelpoista toimintaa eli palvelussa välitettävän materiaalin on oltava sellaista, että sen johdosta voitaisiin nostaa kanne tekijänoikeuden loukkauksesta. Tosiasiallisen tietoisuuden on tulkittava kattavan tilanteet, joissa sähköisen markkinapaikan ylläpitäjä saa tiedon laittomuudesta omaaloitteisen tutkimuksensa seurauksena sekä tilanteet, joissa ylläpitäjälle ilmoitetaan

¹⁶⁰ Hyyrynen 2008, s. 125; Kuczerawy 2015, s. 48.

¹⁶¹ Hyyrynen 2008, s. 125.

¹⁶² Riordan 2016, s. 405. Vrt. Jakobsen 2010, s. 46.

laittomasta toiminnasta tai laittomista tiedoista.¹⁶³ Pelkkä epäily tai oletus toiminnan laittomuudesta tai se, että palveluntarjoajan olisi pitänyt tietää laittomuudesta, ei riitä muodostamaan tosiasiallista tietoisuutta. Tosiasiallinen tietoisuus voi syntyä tuomioistuimen määräyksen tiedoksisaannilla tai laittomasta aineistosta raportoivan ilmoituksen vastaanottamisella.¹⁶⁴ Tekijä tai hänen edustajansa on usein ainoa taho, jolla on riittävä mahdollisuus tunnistaa loukkaava aineisto, joten heidän tekemäänsä ilmoitusta palveluntarjoajalle välitettävän teoksen loukkaavuudesta voidaan pitää tosiasiallisen tietoisuuden synnyttämisenä.¹⁶⁵ Jos tieto väitetysti laittomasta aineiston tulee palveluntarjoajan tietoisuuteen oikeudenhaltijan ilmoituksella, on palveluntarjoajan arvioitava, onko ilmoitus niin uskottava, että sen on ryhdyttävä toimiin ilmoituksen perusteella.¹⁶⁶ Ilmoituksella syntyvää tietoisuutta pidetään sikäli ongelmallisena, että palveluntarjoajat poistavat usein laillistakin materiaalia tekijänoikeuden loukkausvastuun pelossa.¹⁶⁷ *Kuczerawy* on kuvaillut ongelmaa todeten, että palveluntarjoaja on tuomari omassa asiassaan.¹⁶⁸ Toteamus kuvastaa hyvin ongelmaa sellaisten palveluntarjoajien osalta, joiden välittämää aineistoa koskeva oikeustila on epäselvä.

3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoaja voi joutua arvioimaan markkinapaikalla jaettavien CAD-tiedostojen tekijänoikeuden loukkaavuutta sille tehtyjen ilmoitusten johdosta. Koska CAD-tiedostojen tekijänoikeussuojaa koskeva oikeustila on osin epäselvä, palveluntarjoajan voi olla vaikea arvioida, tuleeko ilmoitusta tekijänoikeuden loukkauksesta pitää uskottavana. Palveluntarjoajan on ensinnäkin arvioitava, onko jaettava CAD-tiedosto tekijänoikeussuojaa saava teos. Lisäksi sen on arvioitava, onko ilmoituksen tekijä tai hänen edustajansa CAD-tiedoston oikeudenhaltija, mikä on haastavaa erityisesti olemassa olevien fyysisten esineiden pohjalta luotujen CAD-tiedostojen osalta, sillä oikeudenhaltijan määrittäminen ei ole yksiselitteistä. Näin ollen palveluntarjoajat oletettavasti poistavat CAD-tiedostoja ilmoitusten johdosta matalalla kynnyksellä vastuuvapautensa varmistamiseksi siltä varalta, että niiden katsottaisiin tulleen tosiasiallisesti tietoisiksi CAD-tiedostojen loukkaavuudesta, vaikka palveluntarjoajalla ei

¹⁶³ C-324/09, *L'Oréal ym.*, 121–122 kohdat.

¹⁶⁴ Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-324/09, *L'Oréal ym.*, 160–162 kohta. Tosiasiallisen tietoisuuden syntyminen tuomioistuimen määräyksellä tai vastaanotetulla ilmoituksella on otettu lähtökohdaksi myös Suomessa implementoitaessa direktiiviä kansalliseen lainsäädäntöön. Ks. HE 194/2001 vp, s. 41.

¹⁶⁵ Palveluntarjoajalla ei voi olla tietoa mahdollisista lisenssijärjestelyistä tai muista syistä, jotka poistaisivat tekijänoikeuden loukkauksen määrätyn aineiston osalta. Ks. Hyyrynen 2008, s. 123.

¹⁶⁶ Ilmoitukset eivät kuitenkaan ole välttämättä riittävän täsmällisiä ja perusteltuja palveluntarjoajan tosiasiallisen tietoisuuden synnyttämiseksi. Ks. C-324/09, *L'Oréal ym.*, 122 kohta.

¹⁶⁷ Angelopoulos – Smet 2016, s. 294.

¹⁶⁸ *Kuczerawy* 2015, s. 48.

olisikaan täyttä varmuutta siitä. Tuomioistuimen määräyksellä saatu tietoisuus on sen sijaan ongelmatonta, koska tällöin tuomioistuin on jo ratkaissut asian, ja palveluntarjoaja tulee tosiasiallisesti tietoiseksi välittämästään loukkaavasta aineistosta.

3.3.3 Velvollisuus tietojen poistamiseen viipymättä

Palveluntarjoajan tulee sähkökauppadirektiivin 14 artiklan mukaan toimia viipymättä saatuaan tiedon loukkaavasta aineistosta. Sähkökauppadirektiivin 14 artiklan 1 kohdan b alakohdassa säädetään vastuuvapauden edellytyksenä palveluntarjoajan ryhtymisestä toimiin viipymättä laittomien tietojen poistamiseksi tai niihin pääsyn estämiseksi. Kriteerit voidaan erottaa seuraavasti: (i) toimet tietojen poistamiseksi tai estämiseksi; (ii) viipymättä palveluntarjoajan saatua tiedon.

Sähkökauppadirektiivin 14 artiklan 1 kohdan b alakohtaa voidaan kutsua ilmaukseksi ilmoitus- ja poistamisperiaatteesta.¹⁶⁹ Johdanto-osan 46 perustelukappaleen mukaan tietojen poistaminen tai niihin pääsyn estäminen tulee toteuttaa sananvapauden periaatetta ja kansallisia menettelytapoja noudattaen. Direktiivin 14 artiklan 3 kohdassa säädetään jäsenvaltioiden mahdollisuudesta vahvistaa kansallisesti vaatimuksia, jotka on täytettävä ennen tietojen poistoa tai niihin pääsyn estämistä. Sähkökauppadirektiivi ei kuitenkaan tarjoa konkreettista vastausta siihen, miten ilmoitus- ja poistamismenettely tulisi toteuttaa.

Esimerkkinä kansallisista menettelytavoista voidaan mainita Suomen tietoyhteiskuntakaaren 22 luvun säännökset tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoamisesta. Tietoyhteiskuntakaaren 184 §:ssä säädetään tietojen tallennuspalvelun vastuuvapaudesta sähkökauppadirektiivin 14 artiklan edellyttämällä tavalla. Tietoyhteiskuntakaaren 189–193 §:ssä säädetään yksityiskohtaisesti, kuinka tekijänoikeuden haltija tai hänen edustajansa voi vaatia tallennuspalveluntarjoajaa estämään tekijänoikeutta loukkaavan aineiston saannin 191 §:ssä tarkoitetulla ilmoituksella, jossa tulee yksilöidä muun muassa aineisto, jonka saannin estämistä vaaditaan, sekä sen sijainti palvelussa. Palveluntarjoajan katsotaan tulleen tosiasiallisesti tietoiseksi palvelussa välitettävästä loukkaavasta aineistosta saatuaan 191 §:n vaatimuksen täyttävän ilmoituksen, ja palveluntarjoajan on näin ollen estettävä

¹⁶⁹ Termi juontanee juurensa Yhdysvaltain DMCA:n 512 §:ssä säädetystä verrattain yksityiskohtaisesta menettelystä, jota yleisesti kutsutaan ”*notice and take down*” -menettelyksi. Myös Euroopassa menettelyä kutsutaan *notice and take down* -menettelyksi englanniksi. Julkisasiamiehen ratkaisuehdotuksen asiassa C-324/09, L'Oréal ym., suomenkielisessä versiossa *notice and take down* -periaatteesta (”*the principle of 'notice and take down'*”) käytettiin käännoästä ilmoitus- ja poistamisperiaate. Suomalaisessa keskustelussa esimerkiksi Sorvari ja Tapio puhuvat kuitenkin vain ilmoitusmenettelystä. Sorvari 2007, s. 384; Tapio 2013, s. 39.

tietoihin pääsy saadaksesen 184 §:ssä säädetyn vastuuvapauden.¹⁷⁰ 192 §:n mukaan palveluntarjoajan on tällöin ilmoitettava sisällöntuottajalle saamastaan ilmoituksesta ja varattava tilaisuus saada aineisto palautetuksi vastineen avulla, mikäli sisällöntuottaja katsoo ilmoituksen olevan perusteeton. Sisällöntuottaja voi myös 187 §:n mukaan saattaa asian tuomioistuimen käsiteltäväksi.

Lisäksi saman luvun 185–187 §:ssä säädetään yksityiskohtaisesti tuomioistuimen määräyksestä estää tekijänoikeudella suojatun aineiston saanti palvelussa. Palveluntarjoajan katsotaan saaneen tosiasiallisen tiedon tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta saatuaan tuomioistuimen määräyksen tiedoksi.

Tietoyhteiskuntakaaren vastuuvapaussäännösten soveltamisesta ei ole toistaiseksi annettu korkeimman oikeuden prejudikaatteja. Sähkökauppalain ajalta ainoa korkeimman oikeuden ratkaisu, joka koski välittäjän vastuuvapautta tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä, on KKO 2010:47, jossa arvioitiin sähkökauppalain tiedonsiirtopalveluntarjoajan vastuuvapautta Finreactor-tiedostojenjakoverkon ylläpitäjiin. KKO katsoi, että ylläpitäjät olivat olleet tietoisia verkossa tapahtuneista tekijänoikeuden loukkauksista eivätkä näin ollen voineet olla sähkökauppalain vastuuvapaussäännösten piirissä.¹⁷¹

Direktiivistä tai EUT:n ennakkoratkaisuista ei ilmene, kuinka pian palveluntarjoajan tulee ryhtyä toimiin, jotta sen katsottaisiin toimineen ”viipymättä”.¹⁷² Suomessa tämän on katsottu tarkoittavan, että palveluntarjoajan tulee toimia olosuhteet sekä laittoman toiminnan laajuus ja vahingollisuus huomioon ottaen niin pian kuin mahdollista.¹⁷³ Joustava lähestymistapa on tarkkaa aikamäärettä perustellumpi, sillä esimerkiksi tekijänoikeudella suojatun aineiston suoratoisto verkossa vaatii nopeampaa reagointia kuin moni muu laiton aineisto.¹⁷⁴

Asiaa tulee arvioida tapauskohtaisesti olosuhteet huomioon ottaen, eikä olosuhteiden arvioinnissa tulisi keskittyä pelkän aineiston laatuun vaan myös palveluntarjoajan

¹⁷⁰ Tekniset keinot tietoihin pääsyn estämiseksi on jätetty palveluntarjoajan valittavaksi. Tiedot voidaan esimerkiksi hävittää kokonaan tai tallentaa siten, ettei ulkopuolisilla ole niihin pääsyä. HE 194/2001 vp, s. 41.

¹⁷¹ KKO 2010:47, 29–32 kohta.

¹⁷² Tulkinnanvaraista aikamäärettä on kritisoitu oikeusvarmuutta heikentäväksi. Esimerkiksi Iso-Britanniassa keskustelualustan ylläpitäjää vastaan oli nostettu kanne, koska keskustelun kommentteissa oli väitetysti loukattu kantajan kunniaa. Kommentit ehdivät olla keskustelualustalla yli 24 tuntia ennen niiden poistoa. Ylläpitäjä päätyi myöntymään sovintoon, koska pelkäsi, että sen ei olisi katsottu ryhtyneen toimiin viipymättä. Ks. niin sanotusta *Mumsnet*-tapauksesta Edwards 2009, s. 66.

¹⁷³ HE 194/2001 vp, s. 41.

¹⁷⁴ Kuczerawy mainitsee kunnianloukkauksen esimerkkinä sellaisesta laittomasta sisällöstä, jonka poistaminen ei ole yhtä kiireellistä toivottujen vaikutusten saavuttamiseksi. Kuczerawy 2015, s. 51.

resursseihin ja ilmoituksen selkeyteen.¹⁷⁵ Epäselvät ilmoitukset ja aineistoon liittyvä oikeudellinen epävarmuus voivat johtaa palveluntarjoajan kannalta vaikeaan harkintaan: palveluntarjoajan on tehtävä puutteellisten tietojen perusteella päätös siitä, pitääkö se aineistoa laittomana ja poistaa sen, mikä voi käytännössä johtaa palvelun käyttäjän sananvapauden rajoittamiseen.¹⁷⁶ Edwards on kritisoiden esittänyt 14 artiklan sanamuodon tarkoittavan, että ilmoituksen antamisen jälkeen ja sellaisen ajanjakson päätyttyä, jonka voidaan katsoa tarkoittavan viipymättä toimiin ryhtymistä, palveluntarjoajaa voidaan pitää vastuussa välittämästään aineistosta, vaikka viivytyksen syy olisi ollut tekninen tai hallinnollinen hankaluus.¹⁷⁷

Sen osalta, mikä katsotaan palveluntarjoajan sähkökauppadirektiivin 14 artiklan 1 kohdan b alakohdassa tarkoitetuksi toimeksi tietojen poistamiseksi tai niihin pääsyn estämiseksi, on epäselvää, pitääkö näin todella tapahtua vai riittääkö palveluntarjoajan yritys tehdä näin.¹⁷⁸ 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen kohdalla ongelma aktualisoituu, jos palvelun käyttäjä lataa palveluun uudelleen jo aiemmin poistetun tekijänoikeutta loukkaavan 3D-mallin. Tällöin loukkaavan aineiston poiston voidaan katsoa jääneen yrityksen tasolle. On esitetty, että palveluntarjoajan toimiin kuuluisi valvoa, ettei sama käyttäjä aseta samaa loukkaavaa aineistoa palveluun toistuvasti.¹⁷⁹ Kansalliset tuomioistuimet esimerkiksi Saksassa ovat kehittäneet niin sanotun *take down, stay down* -periaatteen eli palveluntarjoajalle on voitu direktiivin johdanto-osan 48 perustelukappaleessa tarkoitettun huolenpitovelvoitteen nojalla asettaa velvollisuus varmistaa, ettei saman tai siihen verrattavissa olevan aineiston osalta loukkaus toistu.¹⁸⁰

3D-mallien sähköiset markkinapaikat pyrkivät oletettavasti käsittelemään niille osoitettuja ilmoituksia tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta nopeasti, jotta niiden voidaan katsoa ryhtyneen toimiin loukkaavan aineiston poistamiseksi viipymättä saatuaan tosiasiallisesti tiedon loukkaavasta aineistosta. Epäselvistä ilmoituksista aiheutuvien viivytysten

¹⁷⁵ Edwards 2009, s. 66. Vain harvoissa jäsenvaltioissa säädetään kansallisesti yksityiskohtaisesta menettelystä. Näissäkin jäsenvaltioissa menettelyt eroavat toisistaan suuresti. Ks. Commission Staff Working Document SEC(2011) 1641 final, s. 42–46.

¹⁷⁶ Sananvapauden loukkaaminen johtaa Euroopan ihmisoikeussopimuksen 10 artiklan ja EU:n perusoikeuskirjan 11 artiklan loukkaamiseen. Ks. Kuczerawy 2015, s. 48.

¹⁷⁷ Edwards 2009, s. 66.

¹⁷⁸ Riordan 2016, s. 408.

¹⁷⁹ Ks. Riordan 2016, s. 408 ja Leistner – Metzger 2017, s. 381–382. Ks. myös Julkisasiamiehen ratkaisuehdotus asiassa C-324/09, L'Oréal ym, 163 kohta, jossa julkisasiamies Jääskinen katsoi aiemmin, että tapahtunut todettu loukkaus voisi johtaa palveluntarjoajan tietoisuuteen, mikäli aikaisempi loukkaaja jatkaa samaa loukkausta tai toistaa sen asettamalla samat loukkaavat tavarat uudelleen myyntiin markkinapaikalle.

¹⁸⁰ Angelopoulos – Smet 2016, s. 287–288; Leistner – Metzger 2017, s. 381–382.

välttämiseksi monien muiden tallennuspalveluiden tapaan 3D-mallien sähköiset markkinapaikat usein ohjeistavat käyttöehdoissaan, miten ilmoitus loukkaavasta aineistosta tulisi laatia, jotta palveluntarjoaja pystyisi käsittelemään sen ja ryhtymään toimiin viipymättä.¹⁸¹ Vaikka tietojen poistamisessa ilmoitusten pohjalta on riskinä se, että palveluntarjoajat poistavat myös laillista aineistoa vastuuvapauden menettämisen pelossa ja siten rajoittavat käyttäjien sananvapautta, CAD-tiedostoihin ei liity sellaisia sananvapauden rajoituksiin liittyviä ongelmia kuin esimerkiksi kirjoitusten poistamiseen blogeista. Näin ollen velvoitetta tietojen poistamiseen tai niihin pääsyn estämiseen voidaan soveltaa 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin yhtä lailla kuin muihinkin sähköisiin markkinapaikkoihin.

3.4 Palveluntarjoajan yleisen valvontavelvollisuuden puuttuminen

Sähkökauppadirektiivin 15 artiklan 1 kohdassa säädetään välittäjien valvontavelvollisuuden puuttumisesta seuraavaa:

”Valvontavelvollisuuden puuttuminen

1. Jäsenvaltiot eivät aseta palvelun tarjoajille 12 ja 14 artiklassa tarkoitettujen palvelujen toimittamisen osalta yleistä velvollisuutta valvoa siirtämiään ja tallentamiaan tietoja eivätkä yleistä velvollisuutta pyrkiä aktiivisesti saamaan selville laittomia toimia osoittavia tosiasioita ja olosuhteita.”

Vaikka yleistä valvontavelvollisuutta ei voida asettaa palveluntarjoajille, tietoyhteiskuntadirektiivin 8 artiklan 3 kohdan mukaan tekijänoikeuden haltija voi hakea tuomioistuimelta kieltoa tai määräystä sellaista välittäjää vastaan, jonka palveluita kolmas osapuoli käyttää tekijänoikeuden rikkomiseen. Kieltojen ja määräysten on oltava sähkökauppadirektiivin 15 artiklan 1 kohdan mukaisia eli niillä ei voida asettaa palveluntarjoajalle yleistä valvontavelvoitetta.¹⁸²

EUT on kiinnittänyt huomiota oikeuksien asianmukaiseen tasapainoon sähkökauppadirektiivin 15 artiklan tulkinnasta antamissaan ennakkoratkaisuissa. Esimerkiksi asiassa C-70/10 annetussa ennakkoratkaisussa EUT linjasi, että tietojen

¹⁸¹ Ks. esim. MyMiniFactory-palvelun käyttöehdot.

¹⁸² Tietoyhteiskuntadirektiivin johdanto-osan 16 perustelukappaleen mukaan tietoyhteiskuntadirektiivi ei rajoita sähkökauppadirektiivin vastuukysymyksiä koskevien säännösten soveltamista, joten tuomioistuin ei voi määrätä tietoyhteiskuntadirektiivin perusteella sähkökauppadirektiivin 15 artiklan vastaisesta yleisestä valvontavelvollisuudesta. Ks. C-70/10, *Scarlet Extended*, 35 kohta.

tallennuspalveluntarjoajaa ei voida velvoittaa ottamaan käyttöön ennakkollista järjestelmää, jolla palveluntarjoaja valvoisi tallentamia tietoja, koska se tarkoittaisi 15 artiklassa kielletyn yleisen valvontavelvollisuuden asettamista ja samalla rajoittaisi palveluntarjoajan elinkeinovapautta.¹⁸³

Asiassa oli kyse internetyhteyden tarjoajan vastuusta eli sähkökauppadirektiivin 12 artiklassa tarkoitetun palveluntarjoajan vastuusta. Internetyhteyden tarjoaja Scarlet järjesti asiakkailleen internetyhteyden tarjoamatta muita palveluja, kuten tiedostojen latausta tai jakoa. Belgialainen tekijänoikeusjärjestö SABAM vaati todettavaksi, että sen edustamien oikeudenhaltijoiden taloudellisia yksinoikeuksia oli loukattu, sillä internetin käyttäjät lasisivat ilman lupaa internetistä musiikkikappaleita käyttäen vertaisverkkoja. Lisäksi SABAM vaati, että Scarlet veloitetaan lopettamaan loukkaukset estämällä teknisesti asiakkailtaan SABAMin teosvalikoimiin kuuluvien teosten lähettäminen ja vastaanottaminen vertaisverkko-ohjelmien välityksellä.¹⁸⁴

EUT arvioi SABAMin vaatimaa suodatusjärjestelmää todeten, että se koskisi kaikkia internetyhteyden tarjoajan palveluiden kautta kulkevia sähköisiä viestejä ja sitä sovellettaisiin ennakkollisesti kaikkiin asiakkaisiin. Lisäksi SABAMin vaatima palvelu toteutettaisiin kokonaan palveluntarjoajan kustannuksella ilman ajallista rajoitusta. SABAMin vaatiman suodatusjärjestelmän tulisi tunnistaa internetyhteyden tarjoajan verkossa välitettävistä tiedostoista ne, jotka sisältävät SABAMin edustamien oikeudenhaltijoiden teoksia, ja estää niiden siirto.¹⁸⁵

Ratkaisussa punnittiin Euroopan unionin perusoikeuskirjan 16 artiklassa taattua elinkeinovapautta sekä 17 artiklan omaisuuden ja immateriaalioikeuksien suojaa vastakkain. EUT katsoi, että vaadittu suodatusjärjestelmä ei vastaa vaatimusta siitä, että asianmukainen tasapaino tekijänoikeuksien haltijoilla olevan immateriaalioikeuden suojaamisen ja internetyhteyden tarjoajien kaltaisilla toimijoilla olevan elinkeinovapauden välillä on varmistettava. Lisäksi EUT totesi, ettei immateriaalioikeuksien suoja ole koskematon tai ehdottomasti taattava. Sen sijaan omaisuudensuoja, mukaan lukien immateriaalioikeudet, on perusoikeus, joka on tasapainotettava muiden perusoikeuksien turvaamisen kanssa. Ennakollinen suodatusjärjestelmä puuttuisi huomattavalla tavalla palveluntarjoajan elinkeinovapauteen, koska palveluntarjoaja veloitettaisiin ottamaan käyttöön

¹⁸³ C-70/10, Scarlet Extended, 41–54 kohdat viittauksineen asiaan C-275/06, Promusicae; C-360/10, SABAM, 37–52 kohdat. EUT punnitsi samojen oikeuksien tasapainoa myös arvioidessaan internetyhteyden tarjoajan vastuuta tietoyhteiskuntadirektiivin 8 artiklan valossa. Ks. C-314/12, UPC Telekabel Wien, 42–64 kohdat.

¹⁸⁴ C-70/10, Scarlet Extended, 16–20 kohdat.

¹⁸⁵ C-70/10, Scarlet Extended, 29 kohta.

monimutkainen, kallis ja kestoltaan rajoittamaton valvontajärjestelmä omalla kustannuksellaan. Lisäksi EUT kiinnitti huomiota siihen, että vaadittu suodatusjärjestelmä voisi vaarantaa EU:n perusoikeuskirjan 11 artiklassa turvatun tiedonvälityksen vapauden, koska se saattaisi suodattaa pois myös laillista sisältöä.¹⁸⁶ Näin ollen EUT katsoi, että kyseinen suodatusjärjestelmä merkitsisi sähkökauppadirektiivin 15 artiklan 1 kohdassa kiellettyä yleistä valvontavelvollisuutta eikä internetyhteyden tarjoajaa voitu velvoittaa ottamaan sellaista käyttöön.¹⁸⁷

EUT linjasi asiassa C-70/10 annetussa ennakkoratkaisussa vahvistetun oikeustilan koskevan myös sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa tarkoitettuja tallennuspalveluntarjoajia vain joitakin kuukausia myöhemmin asiassa C-360/10 annetussa ennakkoratkaisussa.

Asiassa oli kyse internetissä toimivalle sosiaalisen verkoston alustalle vaaditusta velvollisuudesta asettaa koko asiakaskuntaansa koskeva ennakkollinen suodatusjärjestelmä. Netlogin alustalla sinne kirjautuneet henkilöt voivat luoda itselleen profiilin, jossa heidän oli mahdollista käyttää muun muassa SABAMin teosvalikoimaan kuuluvia musiikki- ja audiovisuaalisia teoksia ilman oikeudenhaltijan lupaa. SABAM vaati, että Netlog velvoitetaan lopettamaan teosten saattaminen yleisön saataville sakon uhalla.¹⁸⁸ EUT punnitsi samoja intressejä kuin asiassa C-70/10 annetussa ennakkoratkaisussa viitaten kyseiseen ratkaisuun useita kertoja ja päätyen samaan lopputulokseen kuin aiemmassa ratkaisussa. EUT katsoi, että sähkökauppadirektiivin 15 artiklan 1 kohta on esteenä yleisen valvontavelvollisuuden asettamiselle 14 artiklassa tarkoitettulle tallennuspalveluntarjoajalle.¹⁸⁹

EUT:n ennakkoratkaisuja voidaan tulkita siten, että palveluntarjoajille voitaisiin asettaa velvoite rajoitetumpien suodatusjärjestelmien käyttöönotosta. Asioissa oli kyse pitkälle viedyistä suodatusjärjestelmistä. Tosiasiallisesti tehokas suodatusjärjestelmä vaatii kuitenkin kaiken palvelussa välitettävän aineiston tunnistuksen, joten käytännössä olisi mahdotonta velvoittaa palveluntarjoajaa ottamaan käyttöön suodatusjärjestelmä, joka ei merkitsisi yleistä valvontavelvoitetta.¹⁹⁰

Edellä käsitellyssä asiassa C-324/09 annetussa ennakkoratkaisussa EUT arvioi sähkökauppadirektiivin 15 artiklan yleisen valvontavelvoitteen asettamisen kieltoa

¹⁸⁶ C-70/10, Scarlet Extended, 41–54 kohdat.

¹⁸⁷ C-70/10, Scarlet Extended, 40 kohta.

¹⁸⁸ C-360/10, SABAM, 16–21 kohdat.

¹⁸⁹ C-360/10, SABAM, 37–52 kohdat.

¹⁹⁰ Angelopoulos 2014, s. 814.

sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajan osalta. EUT katsoi, että palveluntarjoajan velvoittaminen valvomaan sen kaikkien asiakkaiden tietoja aktiivisesti palvelussa tapahtuvien uusien immateriaalioikeuksien loukkausten estämiseksi, merkitsisi sähkökauppadirektiivin 15 artiklassa kiellettyä yleisen valvontavelvollisuuden asettamista.¹⁹¹ Yleisen valvonnan sijaan sähköisen markkinapaikan palveluntarjoaja voidaan kuitenkin velvoittaa poistamaan loukkaavaa aineistoa palveluun lataava käyttäjä markkinapaikalta uusien loukkausten välttämiseksi.¹⁹² Sähköisen markkinapaikan palveluntarjoaja voitaisiin velvoittaa esimerkiksi poistamaan immateriaalioikeuksia loukkaavan käyttäjän käyttäjätili tulevien loukkausten estämiseksi samalta käyttäjätililtä, mutta ylläpitäjää ei voitaisi velvoittaa valvomaan, ettei muista lähteistä eli muilta käyttäjätileiltä, ladata palveluun samaa loukkaavaa aineistoa.¹⁹³

EUT:n ennakkoratkaisuissa omaksuttuja näkemyksiä voidaan soveltaa 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin. Sähkökauppadirektiivin 15 artiklaa on tulkittava siten, että 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajalle ei voida asettaa yleistä velvoitetta valvoa välittämiensä CAD-tiedostojen sisältöä ja niiden mahdollista tekijänoikeuden loukkaavuutta suodatusjärjestelmien avulla. Tuomioistuin voi kuitenkin velvoittaa palveluntarjoajan poistamaan käyttäjätilin, jolta toistuvasti ladataan tekijänoikeutta loukkaavia CAD-tiedostoja markkinapaikalle. Toistuviin loukkauksiin syyllistynyt henkilö voi kuitenkin luoda uuden käyttäjätilin, mitä 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajaa ei voida velvoittaa estämään ennakoita suodatusjärjestelmän tai muun tunnistusjärjestelmän avulla. Tekijänoikeuden loukkausten estämiseksi tehtävien toimenpiteiden määräämisessä tulee ottaa huomioon EU:n perusoikeuskirjassa turvattujen elinkeinovapauden ja omistusoikeuden asianmukainen tasapaino.

3.5 Palveluntarjoajan vastuuvapauden uudelleenarviointi

Sähkökauppadirektiivin 21 artikla mahdollistaa direktiivin mukauttamisen tarpeen uudelleenarvioinnin. Sähkökauppadirektiivin riittävyttä yhtäältä oikeudenhaltijoiden oikeuksien turvaamiseksi ja toisaalta välittäjien aseman oikeusvarmuuden takaamiseksi

¹⁹¹ C-324/09, L'Oréal ym., 139 kohta.

¹⁹² C-324/09, L'Oréal ym., 141 kohta.

¹⁹³ Angelopoulos 2014, s. 814–815.

onkin pohdittu paljon. DSM-direktiiviehdotuksen julkaisu on jälleen vilkastuttanut keskustelua siitä, pitäisikö sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännöksiä muuttaa.¹⁹⁴

Sähkökauppadirektiivin vastuuvapautta koskevat periaatteet saivat laajaa kannatusta komission järjestämässä julkisessa kuulemisessa.¹⁹⁵ Silti digitaalisia sisämarkkinoita koskevasta komission yksiköiden valmisteluasiakirjasta ilmenee, ettei komissio eivätkä sen näkemyksen mukaan myöskään sidosryhmät pidä sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännöksiä riittävinä oikeusvarmuuden ja oikeustilan ennakoitavuuden takaamiseksi verkkotoiminnassa kansallisen implementoinnin eroavaisuuksia takia.¹⁹⁶ Komission tiedonannon mukaan välittäjät ja palveluiden käyttäjät pitivät vastuuvapausjärjestelmää pääsääntöisesti tarkoituksenmukaisena, kun taas oikeudenhaltijat ja niitä edustavat tahot pitivät sitä epäselvänä ja sen täytäntöönpanoa puutteellisena.¹⁹⁷

Sähkökauppadirektiivin kansallisessa implementoinnissa on katsottu olevan oikeusvarmuutta heikentäviä eroavaisuuksia. Vastuuvapaussäännösten soveltaminen eroaa jäsenvaltioittain ja jopa jäsenvaltioiden sisällä.¹⁹⁸ Selkeiden kriteerien puuttuessa kansalliset tuomioistuimet joutuvat soveltamaan määrittelemättömiä testejä välittäjän vastuuvapauden arvioimiseksi.¹⁹⁹ Erojen poistamiseksi EU:lta on toivottu toimenpiteitä välittäjän aseman selventämiseksi tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisen osalta.²⁰⁰ Muita komission järjestämässä julkisessa kuulemisessa esiin tulleita ongelmia ovat esimerkiksi toisinaan laittoman aineiston poistamisen hitaus sekä laillisen sisällön poistaminen palveluista.²⁰¹

On selvää, etteivät kaikki sähkökauppadirektiivin taustalla 1990-luvulla vaikuttaneet tavoitteet ole enää ajankohtaisia eivätkä säännökset täytä välittäjien, oikeudenhaltijoiden ja internetin käyttäjien tarpeita täysimääräisesti.²⁰² 1990-luvulla EU:n sisämarkkinoita – silloisia yhtenäismarkkinoita – haluttiin laajentaa ulottumaan myös sähköiseen

¹⁹⁴ Rosati 2016, s. 668.

¹⁹⁵ Komission tiedonanto COM(2016) 288 final, s. 8.

¹⁹⁶ Commission Staff Working Document SWD(2015) 100 final, s. 55–56. Ks. kuulemisesta tarkemmin Civil enforcement of intellectual property rights: public consultation on the efficiency of proceedings and accessibility of measures.

¹⁹⁷ Komission tiedonanto COM(2016) 288 final, s. 8.

¹⁹⁸ Angelopoulos 2013, s. 253–254. Ks. tarkemmin säännösten eroista Iso-Britanniassa, Ranskassa ja Saksassa Angelopoulos 2013; Leistner 2014.

¹⁹⁹ Angelopoulos 2013, s. 253–254.

²⁰⁰ Angelopoulos 2013, s. 274.

²⁰¹ Commission Staff Working Document SWD(2015) 100 final, s. 55–56.

²⁰² Friedmann 2014, s. 148.

kaupankäyntiin, jotta EU kykenisi kilpailemaan Yhdysvaltojen kanssa internetissä toimivilla markkinoilla paremmin.²⁰³ Ennen sähkökauppadirektiivin säätämistä välittäjän asema jäsenvaltioissa ei ollut yhtenäinen eikä valtaosassa jäsenvaltioista ollut sen enempää lainsäädäntöä kuin oikeuskäytäntökään välittäjän vastuusta. Vastuuta jouduttiin arvioimaan kansallisesti yleisten vastuusäännösten mukaan, joten lainsäädännön harmonisoinnille EU:ssa oli selkeä tarve.

Ennen sähkökauppadirektiivin säätämistä välittäjän vastuusta oli säädetty lailla vain Ruotsissa ja Saksassa, joiden lainsäädännöt poikkesivat osin toisistaan. Lisäksi muutamissa jäsenvaltioissa oli muotoutunut oikeuskäytäntöä, josta voitiin tehdä päätelmiä välittäjien asemasta.²⁰⁴ Esimerkiksi Alankomaissa tuomioistuin oli katsonut, että välittäjä voi olla vastuussa välittämästään aineistosta vain, jos se on tietoinen tai sillä on syy olla tietoinen aineiston tekijänoikeuden loukkaavuudesta, mikä olikin myöhempien sähkökauppadirektiivin säännösten mukaista.²⁰⁵

Myöskään Suomessa ei ollut välittäjien vastuuta koskevaa erityissääntelyä. Suomessa välittäjien vastuuta koskevan lainsäädännön puuttuessa vastuuta arvioitiin rikos- ja siviilioikeudellisten yleisten periaatteiden mukaan. Sähkökauppadirektiivin kansallista implementointia valmisteltaessa katsottiin, etteivät direktiivistä aiheutuvat muutokset tosiasiallisesti muuta oikeustilaa Suomessa, sillä direktiivin vastuuvapaustilanteissa välittäjä ei olisi vastuussa välittämästään aineistosta Suomen rikos- tai vahingonkorvausoikeudellisen lainsäädännön perusteella.²⁰⁶

Palveluntarjoajat olivat itse aktiivisessa roolissa vastuuvapaussäännösten vaatimisessa. Ne perustelivat vaatimustaan ensinnäkin sillä, ettei silloisella 1990-luvun teknologialla ollut mahdollista tunnistaa ja suodattaa loukkaavaa sisältöä riittävän luotettavasti. Toisena perusteena palveluntarjoajat katsoivat olevansa ainoastaan käyttäjien tuottaman sisällön välittäjiä eivätkä siis itse sisällöntuottajia, minkä vuoksi niiden näkemyksen mukaan olisi kohtuutonta asettaa palveluntarjoajat vastuuseen muiden tuottamasta sisällöstä. Kolmas peruste vastuuvapauden vaatimiselle oli se, että vastuu käyttäjien tuottamasta loukkaavasta sisällöstä olisi liian suuri taakka vasta nousevien toimialojen kannettavaksi. EU:ssa haluttiin luoda lainsäädännöllä puitteet, joiden avulla yksityiset toimijat voisivat edesauttaa tietoyhteiskunnan kehitystä. Koska palveluntarjoajia pidettiin välttämättöminä yhteiskunnan

²⁰³ Komission tiedonanto KOM(97) 157 lopull., s. 12.

²⁰⁴ Juliá-Barceló 1998, s. 456.

²⁰⁵ Koelman 2000, s. 20.

²⁰⁶ HE 194/2001 vp, s. 17.

toivotulle kehitykselle, EU:ssa säädettiin välittäjien vastuuvapaussäännökset, jotta välittäjillä olisi suotuisat liiketoiminnan toimintaedellytykset.²⁰⁷

Vastaavista syistä Yhdysvalloissa sisällytettiin samantapainen vastuuvapaussäännös *Digital Millennium Copyright Actiin* (DMCA) eli tekijänoikeutta digitaalisessa ympäristössä säätelevään lakiin. Nimensä mukaisesti DMCA koskee vain tekijänoikeutta loukkaavaa materiaalia. Yhdysvalloissa jo aiemmin säädetty vastuuvapaus loi EU:ssa entisestään painetta saattaa EU:n lainsäädäntö kilpailukykyisemmäksi palveluntarjoajien näkökulmasta, ja lakien vastuuvapaussäännöksistä tulikin tiettyjä eroavaisuuksia lukuun ottamatta varsin samankaltaiset.²⁰⁸

Edwards totesi jo vuonna 2009, etteivät sähkökauppadirektiivin säätämiseen vaikuttaneet syyt – etenkin teknologian rajoitteet – ole enää kaikin osin ajankohtaisia.²⁰⁹ Ensinnäkin suodatusjärjestelmien käyttöönotto on nykyään helpompaa edistyneemmällä teknologialla. Monet palveluntarjoajat ovat jo ottaneetkin vapaaehtoisia suodatusjärjestelmiä käyttöön.²¹⁰ Toiseksi palveluntarjoajien roolit eivät ole yhtä selkeitä kuin ennen, ja moni palveluntarjoaja toimii nykyään sekä välittäjänä että sisällöntuottajana.²¹¹ Siksi uusien palvelumallien luokittelu sähkökauppadirektiivin yksityiskohtaisesti määriteltyihin välittäjäkategorioihin voi osoittautua tulevaisuudessa ongelmalliseksi. *Pihlajarinne* katsoo, että vaikka tallennuspalveluntarjoajan vastuuvapautta koskeva 14 artikla on jo melko joustava, sitä voidaan joutua joustavoittamaan tulevaisuudessa.²¹² Kolmanneksi internetvälittäjien resurssit vaihtelevat niin suuresti, ettei kaikilla välittäjillä voida ajatella olevan yhtäläisiä mahdollisuuksia kantaa vastuuta käyttäjien palveluihin lataamasta aineistosta. Sähkökauppadirektiivin säätämisen aikaan verkkoalustojen mittakaava ja toimintatavat olivat merkittävästi pienimuotoisempia kuin nyt.²¹³ Näin ollen sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännösten soveltamisala uusien ja nopeasti kehittyvien toimijoiden suhteen on herättänyt huolta komissiossa, joka on päätenyt pohtimaan säännösten riittävyyttä

²⁰⁷ Edwards 2009, s. 58–61.

²⁰⁸ Koelman 2000, s. 27. DMCA:ssa välittäjät jaotellaan neljään eri kategoriaan, joista kolme on pitkälti samoja kuin sähkökauppadirektiivissä tarkoitetut välittäjät. Neljäntenä kategoriana DMCA:ssa ovat hakuyökalupalvelut (*information location tools*), kuten hakukoneet ja internethakemistot. Lisäksi esimerkiksi Kiinassa on säädetty samankaltainen jaottelu neljään kategoriaan. Ks. Hua 2014, s. 105–106.

²⁰⁹ Edwards 2009, s. 84.

²¹⁰ Commission staff working document, SWD(2016) 172 final, s. 7. Esimerkiksi YouTuben *Content ID* -järjestelmä on ollut käytössä jo vuodesta 2008. Ks. Frosio 2017, s. 21.

²¹¹ Pihlajarinne 2012, s. 14.

²¹² Pihlajarinne 2012, s. 158.

²¹³ Komission tiedonanto COM(2016) 288 final, s. 8.

uudelleen.²¹⁴ Vaikka jäljempänä esitetysti komissio ei ole toistaiseksi esittänyt sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännösten muuttamista, askelia siihen suuntaan on jo kuitenkin nähtävissä.²¹⁵

²¹⁴ Komission tiedonanto COM(2015) 192 final, s. 12–13.

²¹⁵ Komission toteuttamassa julkisessa kuulemisessa käytettyjen sanamuotojen on esitetty jo osoittaneen, että mikäli kuulemisen johdosta komissio tekee lainsäädäntöaloitteita, niissä on todennäköisesti tarkoitus kaventaa palveluntarjoajan vastuuvapautta. Ks. Malovic 2017, s. 123.

4 Tallennuspalveluntarjoajan vastuu tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta DSM-direktiiviehdotuksessa

4.1 Palveluntarjoajan aseman muutos osana digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa

Euroopan komissio julkaisi tiedonannon digitaalisten sisämarkkinoiden luomisesta Euroopassa toukokuussa 2015²¹⁶, mikä käynnisti jälleen keskustelun tarpeesta uudistaa tekijänoikeuslainsäädäntöä. Komissio antoi ehdotuksen Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiiviksi tekijänoikeudesta digitaalisilla sisämarkkinoilla eli niin sanotuksi DSM-direktiiviksi syyskuussa 2016.²¹⁷ Direktiiviehdotuksessa on esitetty uudistuksia muun muassa teoksia tallentavien tietoyhteiskunnan palveluntarjoajien asemaan sähkökauppadirektiivin säännösten rinnalle.

Internetvälittäjien osalta DSM-direktiiviehdotuksessa olennainen on 13 artikla, jossa on esitetty asetettavaksi tietyille tietoyhteiskunnan palveluntarjoajille uusia velvoitteita palveluihin tallennettavan aineiston suhteen.²¹⁸ Tarkoituksena on hyvin toimivien tekijänoikeusmarkkinoiden saavuttaminen.²¹⁹ Säännösten uudistuksessa halutaan ottaa huomioon välittäjien lisääntyvä osallistuminen sisällön jakeluun.²²⁰

Komissio on kuitenkin ilmaissut nimenomaisesti säilyttävänsä nykyisen välittäjien vastuujärjestelmän DSM-direktiiviehdotuksen rinnalla.²²¹ Direktiiviehdotuksessa 13 artiklan ei ehdoteta muuttavan sähkökauppadirektiivin vastuuvapaussäännöksiä, vaan tulevan sovellettavaksi niiden ohella oman soveltamisalansa mukaisesti, mikä on kyseenalaistettu direktiiviehdotuksen julkaisua seuranneessa keskustelussa.²²²

²¹⁶ Komission tiedonanto COM (2015) 192 final, s. 3.

²¹⁷ Komission direktiiviehdotus COM(2016) 593 final.

²¹⁸ Komission direktiiviehdotuksesta ilmenee, että 13 artiklassa ehdotetuille uusille velvoitteille esitettiin vaihtoehdoksi sidosryhmien välisen vuoropuhelun järjestämistä, mutta se hylättiin liian vähäisinä pidettyjen vaikutusten takia. Siksi komissio päätti mennä ehdotuksessaan pidemmälle ja esittää tiettyjä palveluntarjoajia koskevia velvoitteita säädettäväksi. Ks. Komission ehdotus COM(2016) 593 final, s. 8.

²¹⁹ Komission ehdotus COM(2016) 593 final, s. 11.

²²⁰ Komission tiedonanto COM(2015) 192 final, s. 7.

²²¹ Komission tiedonanto COM(2016) 288 final, s. 8–9.

²²² Husovec, Hut'ko's Technology Law Blog, 1.9.2016; Copyright Reform: Open Letter from European Research Centres 24.2.2017, s. 1.

4.2 Palveluntarjoajan asema 13 artiklassa

4.2.1 13 artikla tiettyjen suojattujen sisältöjen käytöstä verkkopalveluissa

DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklassa ehdotetaan 2 luvun otsikon mukaisesti tiettyjen suojattujen sisältöjen käytöistä verkkopalveluissa säädettäväksi seuraavaa:

”13 artikla

Suojatun sisällön käyttö tietoyhteiskunnan palveluissa, joiden tarjoajat tallentavat suuria määriä palveluiden käyttäjien verkkoon lataamia teoksia ja muuta aineistoa ja tarjoavat pääsyn niihin

1. Tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoajien, jotka tallentavat suuria määriä palveluiden käyttäjiensä verkkoon lataamia teoksia ja muuta aineistoa ja tarjoavat pääsyn niihin, on yhteistyössä oikeudenhaltijoiden kanssa toteutettava toimenpiteitä, jotta varmistetaan oikeudenhaltijoiden kanssa niiden teosten ja muun aineiston käytöstä tehtyjen sopimusten toimivuus tai estetään niiden palveluissa sellaisten teosten ja muun aineiston saanti, jotka oikeudenhaltijat ovat yhteistyössä palveluntarjoajien kanssa nimenneet. Tällaisten toimenpiteiden, kuten tehokkaan sisällöntunnistustekniikan, on oltava asianmukaisia ja oikeasuhteisia. Palveluntarjoajien on toimitettava oikeudenhaltijoille riittävät tiedot toimenpiteiden toimivuudesta ja soveltamisesta ja tarvittaessa asianmukaiset raportit teosten ja muun aineiston tunnistamisesta ja käytöstä.

2. Jäsenvaltioiden on varmistettava, että 1 kohdassa tarkoitetut palveluntarjoajat perustavat valitus- ja oikaisujärjestelyt, jotka ovat käyttäjien saatavilla 1 kohdassa tarkoitettujen toimenpiteiden soveltamista koskevissa riidoissa.

3. Jäsenvaltioiden on tarvittaessa helpotettava tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajien ja oikeudenhaltijoiden yhteistyötä sidosryhmien vuoropuhelun avulla, jotta voidaan määritellä parhaita käytäntöjä, kuten asianmukainen ja oikeasuhteinen sisällöntunnistustekniikka, kun otetaan huomioon muun muassa palveluiden luonne sekä tekniikan saatavuus ja tehokkuus tekniikan kehityksen valossa.”

Lisäksi direktiiviehdotuksessa 13 artiklaa täsmentävässä johdanto-osan 38 perustelukappaleessa todetaan seuraavaa:

”Kun tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoajat tallentavat käyttäjiensä verkkoon lataamia tekijänoikeussuojattuja teoksia tai muuta aineistoa ja tarjoavat yleisölle pääsyn niihin,

jolloin ne eivät ainoastaan tarjoa fyysisiä rakenteita ja toteuta välitystä yleisölle, niiden on tehtävä oikeudenhaltijoiden kanssa lisenssisopimuksia, elleivät ne ole Euroopan parlamentin ja neuvoston direktiivin 2000/31/EY 34 14 artiklassa säädetyn vastuuta koskevan poikkeuksen vaatimusten mukaisia.

Mainitun 14 artiklan osalta on tarpeen varmentaa, toimiiko palvelun tarjoaja aktiivisessa roolissa, myös optimoimalla ladattujen teosten tai aineiston esitysmuotoa tai edistämällä niitä, riippumatta tähän käytettyjen keinojen luonteesta.

Jotta varmistettaisiin mahdollisten lisenssisopimusten toiminta, tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoajien, jotka tallentavat suuria määriä käyttäjiensä verkkoon lataamia tekijänoikeussuojattuja teoksia tai muuta aineistoa ja tarjoavat yleisölle pääsyn niihin, olisi toteutettava asianmukaiset ja oikeasuhteiset toimenpiteet teosten tai muun aineiston suojan varmistamiseksi, esimerkiksi ottamalla käyttöön tehokasta teknologiaa. Tätä velvoitetta olisi sovellettava myös silloin, kun palveluntarjoajat ovat 14 artiklassa säädetyn vastuuta koskevan poikkeuksen vaatimusten mukaisia.”

Ehdotettu 13 artikla ja johdanto-osan 38 perustelukappale ovat sanamuodoltaan vaikeaselkoisia ja monitulkintaisia, mitä on arvosteltu niin lainsäädäntötyöhön osallistuvien tahojen²²³ kuin oikeustieteilijöidenkin keskuudessa²²⁴. Ei ole selvää, millaisiin palveluntarjoajiin artiklaa sovelletaan, mitä uudet velvoitteet pitävät sisällään, sovelletaanko kaikkia uusia velvoitteita kaikkiin 13 artiklassa tarkoitettuihin palveluntarjoajiin vai ainoastaan osaan niistä tai mikä on niiden suhde aikaisempaan EU:n lainsäädäntöön. Tulkinnanvaraisen sanamuodon uskotaan heikentävän oikeusvarmuutta entisestään, vaikka DSM-direktiiviehdotuksen tavoitteena on parantaa sitä.²²⁵ Direktiiviehdotuksen 13 artiklaa on myös kritisoitu sisällöllisesti yleisen edun vastaiseksi.²²⁶ Artiklasta ja perustelukappaleesta voidaan erottaa useita sisällöllisiä ja kielellisiä ongelmakohtia, joita tarkastellaan jäljempänä.

²²³ Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 54. Näin myös Suomessa esim. Valtioneuvoston U-kirjelmä U 63/2016 vp, s. 9–10; Valiokunnan lausunto LiVL 29/2016 vp– U 63/2016 vp, s. 3; Valiokunnan lausunto TaVL 3/2017 vp– U 63/2016 vp, s. 5; Valiokunnan lausunto SiVL 5/2017 vp– U 63/2016 vp, s. 3.

²²⁴ Ks. esim. Frosio 2016, s. 569; Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016; European Copyright Society: General Opinion on the EU Copyright Reform Package, 24.1.2017, s. 7; Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 3; Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 18.

²²⁵ Ks. esim. On Online Platforms and the Commission’s New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 47; Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s.3;

²²⁶ Copyright reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017.

4.2.2 13 artiklan soveltamisala

DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklan ongelmakohdista suurin on sen soveltamisalan määrittely. Sanamuoto jättää osin epäselväksi, millaisiin palveluntarjoajiin artiklaa on tarkoitus soveltaa.²²⁷ Artiklassa viitataan tietoyhteiskunnan palveluntarjoajiin, jotka tallentavat suuria määriä käyttäjiensä verkkoon lataamia teoksia ja muuta aineistoa ja tarjoavat pääsyn niihin. Tietoyhteiskunnan palveluntarjoajan käsite on vahvistettu aikaisemmissa direktiiveissä ja se on siten ongelmaton. Sen sijaan on epäselvää, mitä tarkoitetaan suurilla määrillä teoksia ja muuta aineistoa. Komission ehdotus perusteluineen ei tarjoa selkeää määritelmää siihen, keitä uudet velvoitteet koskevat.²²⁸

13 artiklan soveltamisalan määrittelemiseksi ensin tulisi määritellä, mitä suurilla määrillä teoksia tai muuta aineistoa tarkoitetaan.²²⁹ Angelopoulos on esittänyt, että komissio on pyrkinyt erottelemaan johtavat globaalit palveluntarjoajat pienemmistä palveluntarjoajista 13 artiklassa. Hän perustelee näkemystään sillä, että lainsäätäjä voi asettaa eri velvoitteita eri tahoille sen mukaan, kuinka suuren riskin niiden toiminta aiheuttaa kolmansille osapuolille ja kuinka hyvä mahdollisuus niillä on kontrolloida riskiä.²³⁰ Näkemys on oikeutettu, sillä on selvää, että YouTuben kaltaisilla jättiläisillä on lähtökohdiltaan erilaiset edellytykset hallita riskiä kuin pienillä startup-yrityksillä, vaikka jälkimmäisetkin voivat kuitenkin tarvita ja tallentaa suuria määriä tietoa.²³¹ Vaikka Angelopouloksen esittämää näkemystä palveluntarjoajien erottelusta niiden koon mukaan pidettäisiin lähtökohtana 13 artiklan soveltamisalaa tulkittaessa, moni seikka jää silti epäselväksi. Direktiiviehdotuksesta ei esimerkiksi ilmene, missä kulkee raja suurten ja pienten määrien välillä, viittaako suuri määrä vain tekijänoikeutta loukkaaviin teoksiin vai ylittääkö palvelussa olevan aineiston kokonaismäärään, milloin palveluntarjoaja siirtyy kategoriasta toiseen tai onko palvelun käyttäjien määrällä merkitystä.²³² 13 artikla koskee ilmeisesti vain tallennuspalveluntarjoajia.²³³ Ehdotetusta 13 artiklasta ei kuitenkaan ilmene, onko se

²²⁷ Esimerkiksi European Copyright Society on tuonut esiin, että on epäselvää, rajoittuuko 13 artiklan soveltamisala vain johdanto-osan 38 perustelukappaleessa tarkoitettuihin palveluntarjoajiin eli palveluntarjoajiin, jotka eivät ainoastaan tarjoa fyysisiä rakenteita ja toteuta välitystä yleisölle. Ks. European Copyright Society: General Opinion on the EU Copyright Reform Package, 24.1.2017, s. 7.

²²⁸ Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 3–4.

²²⁹ Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 7.

²³⁰ Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016

²³¹ Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 54.

²³² Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016.

²³³ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 18. Myös sähkökauppadirektiivin 12 ja 13 artiklassa tarkoitettujen välittäjien sisällyttämistä DSM-direktiivin 13

tarkoitettu sovellettavaksi kaikkiin tallennuspalveluntarjoajiin.²³⁴ Täsmennystä kaivataan esimerkiksi siihen, onko palvelun kaupallisuus merkityksellistä 13 artiklan sovellettavuuden kannalta.²³⁵

Ehdotetun 13 artiklan soveltamisalan arvioinnissa olennaista on huomioida, ettei 13 artikla sovelleta yhtäläisesti kaikkiin siinä tarkoitettuihin palveluntarjoajiin. Lukemalla direktiiviehdotuksen 13 artiklaa ja johdanto-osan 38 perustelukappaleetta yhdessä vaikuttaa siltä, että uusien velvoitteiden soveltamisalat eroavat toisistaan.

Ensiksi ehdotettu velvoite solmia oikeudenhaltijoiden kanssa lisenssisopimuksia on tarkoitettu sovellettavaksi sellaisiin tallennuspalveluntarjoajiin, joihin ei voida soveltaa sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapaussäännöstä niiden aktiivisen roolin takia. DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleen 2 kohdan viittaus palveluntarjoajan aktiiviseen rooliin, joka ilmenee optimoimalla ladattujen teosten tai aineiston esitysmuotoa tai edistämällä niitä, mukailee EUT:n asioissa C-236/08 ja C-324/09 antamien ennakkoratkaisujen sanamuotoa.²³⁶ Viittaus korostaa tarkoitusta soveltaa DSM-direktiiviehdotuksen velvoitetta solmia lisenssisopimuksia vain sellaisiin palveluntarjoajiin, joihin sähkökauppadirektiivin 14 artiklaa ei sovelleta. Selkeyden vuoksi Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunta on esittänyt DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleeseen lisättäväksi sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 42 perustelukappaleetta noudattavaa sanamuotoa: ”Kun tietoyhteiskunnan palvelujen tarjoajat osallistuvat aktiivisesti ja suoraan käyttäjien verkkoon lataaman sisällän saattamiseen yleisön saataviin ja kun tällainen toiminta ei ole luonteeltaan puhtaasti teknistä, automaattista ja passiivista - -”.²³⁷ Mikäli velvoite lisenssisopimuksista tulisi sisällöllisesti nykyisessä muodossaan voimaan, oikeudellisten asioiden valiokunnan ehdottama lisäys olisi selkeyden vuoksi perusteltu.

artiklaan on ehdotettu, mutta ainakaan nykyisessä muodossaan 13 artiklan ei ole syytä tulkita viittaavan niihin. Ks. On Online Platforms and the Commission’s New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 34.

²³⁴ Copyright reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017.

²³⁵ 13 artiklan sovellettavuutta Wikipediaan on pohdittu esimerkkinä epäkaupallisesta palvelusta. Ks. Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 34; Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 7.

²³⁶ Ratkaisujen sanamuodot ovat edellä esitetysti johdettavissa sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 42 perustelukappaleesta.

²³⁷ Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 21. Viittaus puhtaasti tekniseen, automaattiseen ja passiiviseen toimintaan on johdettavissa lähes sanasta sanaan sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 42 perustelukappaleesta, mikä on omiaan korostamaan tarkoitusta rajata 14 artiklassa tarkoitettut palveluntarjoajat velvoitteen soveltamisalan ulkopuolelle.

On ajateltavissa, että lisenssisopimuksilla viitattaisiinkin teosten käyttäjien ja oikeudenhaltijoiden välisiin sopimuksiin eikä palveluntarjoajien ja oikeudenhaltijoiden välisiin sopimuksiin. Tällainen tulkinta edellyttäisi teosten käyttäjän määrittelyä. Teosten käyttäjän olisi mahdollista katsoa tarkoittavan joko palvelun käyttäjää, joka lataa teoksen palveluun, tai palveluntarjoajaa, joka tarjoaa alustan palvelun käyttäjille.²³⁸ Esitetty tulkinta voisi olla pelkän 13 artiklan sanamuodon valossa tarkasteltuna mahdollinen, koska 13 artikla viittaa vain oikeudenhaltijoiden kanssa tehtyihin sopimuksiin mainitsematta, kuka tai ketkä ovat muita sopimuspuolia. Koska direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleessa kuitenkin nimenomaisesti mainitaan palveluntarjoajien velvollisuus tehdä lisenssisopimuksia oikeudenhaltijoiden kanssa, ei ole perusteltua tulkita, että 13 artiklassa viitattaisiin muihin kuin perustelukappaleessa tarkoitettuihin lisenssisopimuksiin.

Toiseksi ehdotettu velvoite toteuttaa yhteistyössä oikeudenhaltijoiden kanssa toimenpiteitä, joilla varmistetaan lisenssisopimusten toimivuus tai estetään nimettyjen teosten saanti palveluissa, soveltuisi johdanto-osan 38 perustelukappaleen 3 kohdan mukaan myös sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa tarkoitettuihin palveluntarjoajiin. Angelopoulos on tuonut esiin tulkintatavan, jonka mukaan toimenpiteiden toteuttaminen lisenssisopimusten toimivuuden varmistamiseksi ei koskisi lainkaan sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa tarkoitettuja palveluntarjoajia, koska niillä ei ole velvollisuutta lisenssisopimusten solmimiseen. Esitetyn tulkintatavan mukaan direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleen 3 kohtaa olisi tulkittava siten, että sen viimeisen lauseen viittaus sähkökauppadirektiivin 14 artiklaan tarkoittaisi, että 14 artiklan palveluntarjoajilla on velvollisuus toteuttaa toimenpiteitä vain teosten saannin estämiseksi.²³⁹

Esitetty näkemys on siltä osin perusteltu, että palveluntarjoajalla ei voi olla velvoitetta varmistaa sopimuksen toimivuutta, jos se ei ole sopimusta tehnyt. Näkemyksestä vaikuttaa kuitenkin unohtuvan, että palveluntarjoajat voivat solmia vapaaehtoisesti lisenssisopimuksia jo nyt, vaikka ne eivät olisi siihen velvoitettuja.²⁴⁰ DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleen 3 kohdan sanamuodosta on tulkittavissa, että velvollisuus lisenssisopimusten toimivuuden varmistamiseen koskisi myös vapaaehtoisesti lisenssisopimuksia solmineita palveluntarjoajia. Sanamuoto ei nimittäin erottele

²³⁸ Mahdollinen tulkintatapa on tuotu esiin muun muassa Suomessa valtioneuvoston toimesta. Ks. Valtioneuvoston U-kirjelmä U 63/2016 vp, s. 9.

²³⁹ Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog. 6.10.2016.

²⁴⁰ Tekijänoikeuslainsäädäntö rakentuu pitkälti sopimusvapauden periaatteelle. Harenko ym. 2016, s. 4.

lisenssisopimuksen solmimisen syitä. Tätä tulkintatapaa noudattaen osa sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa tarkoitetuista palveluntarjoajista voisi kuulua direktiiviehdotuksen 13 artiklan soveltamisalan piiriin lisenssisopimusten noudattamisen varmistamisen osalta, mikäli ne olisivat vapaaehtoisesti solmineet lisenssisopimuksia oikeudenhaltijoiden kanssa.²⁴¹

Näin ollen 3D-mallien sähköiset markkinapaikat saattaisivat kuulua 13 artiklan soveltamisalaan, mikäli se tulisi nykyisessä muodossaan voimaan. Toisaalta voi myös olla, ettei niiden tulkittaisi kuuluvan siihen esimerkiksi teoksena pidettävien CAD-tiedostojen liian vähäisen määrän tai palveluntarjoajan liian aktiivisen roolin takia, mikä riippuisi palveluntarjoajasta tapauskohtaisesti. 13 artiklan sovellettavuuden arvioinnissa 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin voidaan ottaa lähtökohdaksi edelleen EUT:n antamat ennakkoratkaisut asioissa C-236/08 ja C-324/09. Ennakkoratkaisujen avulla voidaan määrittellä, onko markkinapaikan palveluntarjoajalla aktiivinen rooli siten, että se ei olisi sähkökauppadirektiivin vastuuvapauden piirissä. Tällöin DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklan velvoite solmia lisenssisopimuksia oikeudenhaltijoiden kanssa ja toteuttaa toimenpiteitä niiden toimivuuden varmistamiseksi koskisi 3D-mallien sähköistä markkinapaikkaa, joka tallentaa suuria määriä teoksia tai muuta aineistoa.

Mikäli 3D-mallien sähköisen markkinapaikan toiminta olisi kuitenkin riittävän passiivista teoksiin nähden EUT:n antamien ennakkoratkaisujen valossa, mutta sen katsottaisiin tallentavan suuria määriä teoksia, ainoastaan DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklan velvoite toimenpiteistä pääsyn estämiseksi nimettyihin teoksiin soveltuisi 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajaan. Sillä ei olisi velvollisuutta solmia lisenssisopimuksia, mutta jos se vapaaehtoisesti tekisi niin, siihen soveltuisi velvoite toteuttaa toimenpiteitä lisenssisopimusten noudattamisen varmistamiseksi. Jos DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklaa sovellettaisiin nykyisessä muodossaan 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin, niiden asema joka tapauksessa muuttuisi nykyisestä.

On myös esitetty, että 13 artiklaa tulisi soveltaa vain YouTubeen tapaisiin audiovisuaalisiin palveluihin. Direktiiviehdotuksen julkaisua seuranneessa keskustelussa YouTube mainitaan lähes poikkeuksetta.²⁴² Artiklaan jopa toisinaan viitataan YouTube-artiklana.²⁴³ On syytä muistaa, että nykyisessä sanamuodossaan 13

²⁴¹ Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 5–6.

²⁴² Ks. esim. Obergfell – Thamer 2017, s. 440.

²⁴³ Valtioneuvoston U-kirjelmä U 63/2016 vp, s. 9–10.

artiklan voidaan katsoa kattavan muitakin palvelulajeja kuin audiovisuaaliset palvelut. Komissio on tuonut esiin, että vaikka keskustelu keskittyy tiettyihin palveluntarjoajiin, sitä on tarkoitus jatkaa kaikkiin verkkotoimintoihin, joissa tekijänoikeudella suojattua aineistoa käytetään kaupallisesti ja siirretään edelleen.²⁴⁴ Kenties syynä YouTuben jatkuvalla esiin nostamiselle on se, että se on kiistatta yksi suurimpia – ellei jopa suurin – palvelu, johon 13 artikla voimaan tullessaan vaikuttaisi. Pienemmät palvelut ja niiden tarjoajat eivät ole yhtä vahvasti yleisen kiinnostuksen kohteena.

Muita esimerkkejä yleisesti viitatuista palveluista 13 artiklan soveltamisalaa tulkittaessa ovat sosiaaliset mediat, kuten Facebook, ja suoratoistopalvelut, kuten Netflix.²⁴⁵ Euroopan parlamentilta ja komissiolta on vaadittu aiheellisesti selvennystä siihen, mihin palvelulajeihin artiklaa tulisi soveltaa. Esimerkkeinä mahdollisista palvelulajeista on mainittu muun muassa sosiaalisen median alustat, uutisaggregaattorit ja pilvipalvelut.²⁴⁶ Mikäli 13 artiklan sovellettavuutta rajoitettaisiin myöhemmin lainsäädäntöprosessissa vain tiettyihin palvelulajeihin, 13 artikla voisi olla käytännössä merkityksetön 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen kannalta. Soveltamisalan ollessa toistaiseksi epäselvä ei kuitenkaan voida olettaa, ettei 13 artiklaa voitaisi soveltaa myös 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin.

4.2.3 Oletus tekijän yksinoikeuden loukkauksesta

Jos DSM-direktiiviehdotus tulisi nykyisessä muodossaan voimaan, on esitetty, että se muuttaisi yleisölle välittämisen käsitettä, joka on yksi tekijänoikeuden keskeisistä käsitteistä. DSM-direktiiviehdotuksen julkaisua seuranneessa keskustelussa on pidetty huolestuttavana direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleeseen lähestulkoon piilotettua toteamusta siitä, että palveluntarjoaja, joka tallentaa teoksia ja tarjoaa pääsyn niihin, itse asiassa välittää teoksia yleisölle.²⁴⁷ Perustelukappaleen viittausta yleisölle välittämiseen on kutsuttu näennäisen huolettomaksi toteamukseksi, joka todellisuudessa edustaa tekijänoikeuslainsäädännön dramaattista kehityssuuntaa EU:ssa.²⁴⁸ Komission on jopa väitetty kirjoittaneen perustelukappaleen sellaiseen muotoon, jossa se vaikuttaisi vain referoivan EU-oikeudessa vakiintuneita periaatteita, vaikka todellisuudessa se pyrkisi

²⁴⁴ Komission tiedonanto COM(2015) 626 final, s. 10

²⁴⁵ Valtioneuvoston U-kirjelmä U 63/2016 vp, s. 9–10.

²⁴⁶ Copyright reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017.

²⁴⁷ Ks. esim. Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10. 2016; Husovec, Hut’ko’s Technology Law Blog, 1.9.2016; Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 7. Ks. myös tarpeesta selvittää yleisölle välittämistä tässä yhteydessä Leistner – Metzger 2017, s. 384

²⁴⁸ On Online Platforms and the Commission’s New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 31.

muuttamaan aikaisempaa lainsäädäntöä.²⁴⁹ Ehdotetun 13 artiklan sanamuoto antaa ymmärtää, että aineiston tallennuksen ja siihen yleisölle pääsyn tarjoamisen johdosta palveluntarjoajat välittävät teoksen yleisölle, mikä kuuluu tekijän yksinoikeuksiin. Siten perustelukappaleen oletaman johdosta palveluntarjoajien toimet välittömästi loukkaisivat tekijänoikeutta.²⁵⁰

DSM-direktiiviehdotusta on tulkittu siten, että komissio olisi ottanut lähtökohdaksi sen, että palveluntarjoajat saattavat aktiivisesti saataville käyttäjien palveluun lataamaa aineistoa, mikä tarkoittaa komission näkemyksen mukaan yleisölle välittämistä. Tulkintatavan mukaan palveluntarjoaja voi olla loukkausvastuussa, koska se täten loukkaa välittömästi tekijänoikeutta.²⁵¹ Tällöin sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapaus ei sovellu palveluntarjoajaan, koska sen katsotaan olevan välittömästi tekijänoikeuden loukkaaja eikä ainoastaan loukkaavan aineiston välittäjä. On kuitenkin huomattava, että sähkökauppadirektiivin vastuuvapauden soveltumattomuus ei automaattisesti tarkoita palveluntarjoajan olevan vastuussa loukkauksesta.²⁵² Direktiiviehdotukseen sisällytetty oletama yleisölle välittämisestä tekisi palveluntarjoajan välittömästi tekijänoikeuden loukkauksesta pääsäännön. Palveluntarjoajan oletettaisiin jälleen olevan vastuussa tekijänoikeuden loukkauksista, joissa loukkaavan teon ovat ensisijaisesti tehneet palvelun käyttäjät. On esitetty, että oletus palveluntarjoajan suorittamasta yleisölle välittämisestä veisi palveluntarjoajan aseman tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä käytännössä takaisin 1990-luvulle sähkökauppadirektiivin säätämistä edeltäneeseen aikaan.²⁵³

Oletetun yleisölle välittämisen takia palveluntarjoaja olisi velvoitettu solmimaan lisenssisopimuksia oikeudenhaltijoiden kanssa vapaaehtoisten järjestelmien sijaan, jotta se voisi varmuudella välttyä loukkausvastuulta lisenssisopimuksen puitteissa, mitä on esitetty syyksi komission näkemykselle yleisölle välittämisen käsitteestä.²⁵⁴ Sisällyttämällä

²⁴⁹ On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 31; Husovec, Hut'ko's Technology Law Blog, 1.9.2016.

²⁵⁰ On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 31.

²⁵¹ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 19.

²⁵² Sähkökauppadirektiivin vastuuvapautta voidaan kuvata palveluntarjoajan suojan yhdeksi lisäerrokseksi. Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016.

²⁵³ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 21. Ks. myös Husovec, Hut'ko's Technology Law Blog, 1.9.2016.

²⁵⁴ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 19. Esitettyä näkemystä voidaan pitää perusteltuna, koska DSM-direktiiviehdotuksen keskeisenä tavoitteena on parantaa oikeudenhaltijoiden asemaa. Direktiiviehdotuksessa esitetään toimenpiteitä, joilla pyritään parantamaan

direktiiviehdotukseen oletaman siitä, että palveluntarjoajat välittävät yleisölle tekijänoikeutta loukkaavaa aineistoa, komissio parantaa oikeudenhaltijoiden neuvotteluasemaa, sillä ehdotettu 13 artikla käytännössä pakottaa palveluntarjoajat solmimaan lisenssisopimuksia oikeudenhaltijoiden kanssa välttyäkseen vastuulta tekijänoikeuden loukkauksesta. Tietoyhteiskuntadirektiivin 3 artiklan 1 kohta ja EUT:n sen tulkinnasta antamat ennakkoratkaisut huomioiden komissio näkemys tallennuspalveluntarjoajasta yleisölle välittämisen toteuttajana on kuitenkin kyseenalainen.²⁵⁵

Tekijän yksinoikeuden oletetun loukkauksen osalta on huomattava, että DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleen mukaan yleisölle välittäminen koostuu teosten tallentamisesta ja niihin pääsyn tarjoamisesta. Jälkimmäinen on EU-oikeudessa tuntematon käsite. Sen merkitystä tulisi selventää suhteessa tietoyhteiskuntadirektiivin 3 artiklan 1 kohtaan ja 14 artiklaan sähkökauppadirektiiviin.²⁵⁶ Niin kauan kuin yleisölle pääsyn tarjoamista ei ole määritelty, on mahdotonta varmuudella yksilöidä, mitkä kaikki palveluntarjoajan toimet johtavat yleisölle välittämiseen ja sitä kautta mahdolliseen tekijänoikeuden loukkaukseen.

DSM-direktiiviehdotuksen valossa 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajan oletettavasti katsottaisiin toteuttavan yleisölle välitystä, jos palvelun käyttäjät lataisivat palveluun tallennettavaksi ja jaettavaksi tekijänoikeutta loukkaavia CAD-tiedostoja. Yhtäältä 13 artiklaa tulkitsemalla on päädyttävä siihen, että mikäli 3D-mallien sähköisen markkinapaikan katsotaan kuuluvan artiklan soveltamisalaan, sen olisi tiedostojen tallentamisen ja – toistaiseksi määrittelemättömän – niihin pääsyn tarjoamisen takia mahdollisesti katsottava välittävän CAD-tiedostoja yleisölle. Palveluntarjoaja olisi siis oikeudenhaltijoiden vaatimuksesta velvoitettu solmimaan lisenssisopimuksia. Toisaalta 3D-mallien sähköisillä markkinapaikoilla CAD-tiedostojen oikeudenhaltijat ovat ainakin toistaiseksi usein yksityishenkilöitä, jotka saattavat luoda vähäisiä määriä tiedostoja jaettavaksi harrastusmielessä eivätkä oletettavasti koe tarvetta DSM-direktiiviehdotuksessa tarkoitetuille lisenssisopimuksille. Kuten edellä on esitetty, 3D-tulostuksen harrastajien keskuudessa kannustetaan avoimuuteen ja tekijänoikeuslainsäädäntöä halutaan estää

oikeudenhaltijoiden neuvotteluasemaa ja mahdollisuutta saada korvausten teosten käytöstä verkkopalveluissa. Ks. Komission ehdotus COM(2016) 593 final, s. 3.

²⁵⁵ Ks. EUT:n ratkaisut asioissa C-403/08 - Football Association Premier League ym.; C-466/12, Svensson ym.; C-348/13, BestWater International; C-160/15, GS Media, joissa käsitteen merkitystä on täsmennetty.

²⁵⁶ Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 4.

asettamasta liikaa rajoitteita 3D-tulostuksen kehittymiselle edelleen.²⁵⁷ Ehdotettu 13 artikla ei muuta sitä lähtökohtaa, että oikeudenhaltijat ovat itse vastuussa oikeuksiensa puolustamisesta.²⁵⁸ On oletettavaa, että sellaisessa tilanteessa, jossa CAD-tiedosto loukkaa muun tahon tekijänoikeutta, kuten edellä mainitussa esimerkissä, jossa tuotantoyhtiö HBO:n tekijänoikeutta loukkaavaa CAD-tiedostoa jaettiin markkinapaikalla, oikeudenhaltijat puolustavat oikeuksiaan. Sen sijaan CAD-tiedostoja enimmäkseen harrastusmielessä jaettavaksi luovat henkilöt tuskin hyödyntäisivät heidän tekijänoikeudellisen asemansa vahvistumista DSM-direktiiviehdotuksen myötä. Vaikka DSM-direktiiviehdotuksessa mainitusta yleisölle välittämisestä on esitetty huolestuneita kannanottoja, 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen osalta sen merkitys jäänee vähäiseksi edellä esitettyjen syiden takia.

4.2.4 Uusien velvollisuuksien sisältö

DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklassa asetetaan palveluntarjoajille velvollisuus toteuttaa asianmukaisia ja oikeasuhtaisia toimenpiteitä, kuten sisällöntunnistustekniikoita, varmistaakseen oikeudenhaltijoiden kanssa tehtyjen lisenssisopimusten toimivuus ja estääkseen sellaisten teosten saanti, jonka oikeudenhaltijat ovat yhteistyössä palveluntarjoajien kanssa nimenneet. Velvollisuus toteuttaa toimenpiteitä voidaan siis jakaa kahteen velvollisuuteen: (i) toimenpiteet lisenssisopimusten toimivuuden varmistamiseksi ja (ii) toimenpiteet nimettyjen teosten saannin estämiseksi.²⁵⁹

Asianmukaisuutta ja oikeasuhtaisuutta ei ole määritelty direktiiviehdotuksessa. Ne ovat subjektiivisia käsitteitä, joita tulee arvioida tapauskohtaisesti. Ehdotetun 13 artiklan 3 kohdasta on tulkittavissa, että oikeudenhaltijoiden ja palveluntarjoajien tulisi määrittellä yhdessä, millaiset toimenpiteet olisivat tilanteessa asianmukaisia ja oikeasuhtaisia. Oletettavaa kuitenkin on, että palveluntarjoajat olisivat useimmiten velvollisia ottamaan käyttöön aineiston suodatusjärjestelmiä. Tämän on arvioitu viittaavan jonkinlaiseen teosten yksilöintimekanismiin, josta sovittaisiin ennakkollisesti palveluntarjoajan ja oikeudenhaltijan välillä.²⁶⁰

²⁵⁷ Rideout 2011, s. 176–177.

²⁵⁸ Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 54.

²⁵⁹ On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 34.

²⁶⁰ Frosio 2016, s. 573.

Direktiiviehdotuksen sanamuodosta ei ilmene, onko tarkoituksena velvoittaa kaikki palveluntarjoajat ottamaan käyttöön sisällöntunnistustekniikoita vai vain sellaiset palveluntarjoajat, joilla on lisenssisopimuksia oikeudenhaltijoiden kanssa.²⁶¹ Edellä esitetysti vaikuttaa kuitenkin siltä, että velvoite estää nimettyjen teosten saanti palvelussa kohdistuisi myös sellaisiin palveluntarjoajiin, joilla ei ole lisenssisopimuksia oikeudenhaltijoiden kanssa.²⁶²

Direktiiviehdotuksen on kuitenkin katsottu jättävän epäselväksi sen, miten suodatusjärjestelmät toimisivat ja tulisiko niiden suodattaa kaikkea mahdollista aineistoa vai ainoastaan oikeudenhaltijoiden kanssa nimettyjä teoksia. 13 artiklan mukaan oikeudenhaltijat ja palveluntarjoajat määrittelisivät estettävät teokset yhdessä. On epäselvää, miten tämä käytännössä tapahtuisi.²⁶³ 13 artiklan 3 kohdasta lisäksi ilmenee, että palveluiden luonne ja teknologian saatavuus ja tehokkuus tulisi huomioida toimenpiteitä määriteltäessä. Yhteisymmärrykseen pääseminen käytettävissä olevasta teknologiasta ja toimenpiteiden asianmukaisuudesta ja oikeasuhtaisuudesta voi olla vastakkaisten intressien vuoksi hankalaa.

13 artiklan mainintaa veloitteesta toteuttaa toimenpiteitä lisenssisopimusten toiminnan varmistamiseksi pidetään tarpeettomana, koska sen ei katsota tuovan palveluntarjoajan asemaan tosiasiallisesti muutosta. Palveluntarjoajat ovat sopimusten sitovuuden periaatteen nojalla joka tapauksessa velvollisia noudattamaan lisenssisopimuksia sovellettavien lakien mukaisesti. Näennäisen veloitteen on kuitenkin esitetty voivan vähentää palveluntarjoajien halukkuutta solmia vapaaehtoisuuteen perustuvia lisenssisopimuksia, koska se antaa aiheuttomasti käsityksen lisäveloitteesta.²⁶⁴ Esitetty näkemys on sikäli perusteltu, että näennäinen lisävelvoite voi luoda palveluntarjoajille sellaisen vaikutelman, että niiden tulisi tehdä 13 artiklan nojalla jotakin enemmän kuin mistä lisenssisopimuksen ehdoissa on sovittu. On kuitenkin oletettavaa, että yleensä lisenssisopimuksissa on sovittu, miten aineiston käyttöä valvotaan, joten todellisuudessa lisäveloitetta ei synny.

DSM-direktiiviehdotuksen 13 artikla voisi asettaa myös 3D-mallien sähköisille markkinapaikoille veloitteen solmia lisenssisopimuksia siihen halukkaiden 3D-mallien oikeudenhaltijoiden kanssa ja ottaa käyttöön tehokkaita suodatusjärjestelmiä, joilla 3D-

²⁶¹ Copyright Reform: Open Letter from European Research Centre, 24.2.2017, s. 6.

²⁶² Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016.

²⁶³ Frosio 2016, s. 573.

²⁶⁴ Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 5–6.

mallien oikeudenhaltijoiden kanssa yhteistyössä nimettyjen CAD-tiedostojen saanti palvelussa tulisi estää. CAD-tiedostojen oikeudenhaltijoiden tulisi oletettavasti tehdä aloite 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen palveluntarjoajien suuntaan tällaisten järjestelmien käyttöönotosta. Jää kuitenkin oikeudenhaltijoiden harkintaan, haluavatko he ryhtyä tällaisiin menettelyihin.

4.3 DSM-direktiiviehdotuksen tavoitteiden vaikutus 3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin

DSM-direktiiviehdotus on herättänyt kritiikkiä sen julkaisua seuranneessa keskustelussa, sillä sitä pidetään tavoitteiltaan ja sisällöllisesti voimassa olevan EU-oikeuden vastaisena.²⁶⁵ Euroopan komission mukaan DSM-direktiiviehdotuksessa esitellyillä toimenpiteillä pyritään parantamaan oikeudenhaltijoiden neuvotteluasemaa ja korvausta sisältönsä käytöstä verkkopalveluissa, joissa tarjotaan pääsy käyttäjien palveluihin lataamiin teoksiin.²⁶⁶ Oikeudenhaltijoiden aseman parantaminen suhteessa palveluntarjoajiin väistämättä heikentää jälkimmäisten asemaa.

Ehdotetun 13 artiklan ensisijaisena tavoitteena vaikuttaa olevan väitetyn arvokuilun kaventaminen. Arvokuilulla tarkoitetaan teosten käytöstä syntyvän arvon epätasaista jakautumista teosten oikeudenhaltijoiden ja niitä välittävien palveluntarjoajien kesken.²⁶⁷ Komissio pitää nykyistä tilannetta epävarmana oikeudenhaltijoiden intressien turvaamiseksi ja pyrkii varmistamaan, että verkkosisältöjen uusien jakelumuotojen tuottama arvo jaetaan oikeudenmukaisesti.²⁶⁸ Direktiiviehdotuksen vaikutusten arviointia on pidetty puutteellisena lain säätämiseksi, sillä sen taloudellisia vaikutuksia on arvioitu vain kvalitatiivisin menetelmin.²⁶⁹ Puutteellinen vaikutusten arviointi on vastoin kansainvälistä linjaa.²⁷⁰

Komission näkemys arvokuilusta ja sen kaventamiseksi tarvittavista toimenpiteistä jakaa mielipiteitä niin EU:n lainsäädäntöprosessiin osallistuvien toimielinten sisällä kuin niiden

²⁶⁵ Ks. esim. Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016; Frosio 2016, s. 569; European Copyright Society: General Opinion on the EU Copyright Reform Package, 24.1.2017, s. 7; Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 3; Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 18.

²⁶⁶ Komission direktiiviehdotus COM(2016) 593 final, s. 3.

²⁶⁷ Komission tiedonanto COM(2016) 288 final, s. 8–11.

²⁶⁸ Komission tiedonanto COM(2015) 626 final, s. 11–12.

²⁶⁹ Ks. vaikutusten arvioinnista Commission Staff Working Document SWD(2016) 301 final.

²⁷⁰ OECD on nimenomaisesti peräänkuuluttanut tarvetta analysoida puolueettomasti ja avoimesti pakollisten tekijänoikeutta loukkaavan aineiston tunnistavien suodatusjärjestelmien teknistä toteutettavuutta sekä suodatusjärjestelmien mahdollisia vaikutuksia muun muassa sananvapaudelle ja yksityisyyden suojalle. Ks. OECD: The Role of Internet Intermediaries in Advancing Public Policy Objectives 2011, s. 155.

ulkopuolellakin. Yhtäältä Euroopan parlamentin valiokunnat tunnustavat arvokuilun olemassaolon ja tukevat komission tavoitetta sen kaventamiseksi. Ne kuitenkin katsovat, ettei 13 artiklan toimenpiteillä saavuteta artiklan tavoitetta ja että sen sanamuotoa tulisi muuttaa oikeusvarmuuden takaamiseksi.²⁷¹ Oikeudellisten asioiden valiokunta on painottanut tarvetta panna täytäntöön komission ehdottamat toimenpiteet tasapainoisesti siten, ettei muille sidosryhmille, kuten palveluntarjoajille, aiheudu arvokuilun kavennusyrityksestä suhteetonta haittaa.²⁷²

Toisaalta arvokuilun laajuus ja jopa olemassa olo on kyseenalaistettu EU:n toimielinten ulkopuolella. Suomessa direktiiviehdotusta kommentoineet valiokunnat ja valtioneuvosto pitävät pääsääntöisesti arvokuiluun liittyviä ehdotuksia ristiriitaisina ja ehdotusten vaikutusten arviointia riittämättömänä.²⁷³ On selvää, että oikeudenhaltijat luovat painetta EU-lainsäätäjän suuntaan tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittäjän vastuuaseman muuttamiseksi.²⁷⁴ Arvokuilua on luonnehdittu musiikki- ja viihdeteollisuuden vaikuttajien luomaksi käsitteeksi, jolla yritetään perustella palveluntarjoajien vastuun tiukentamista palveluun ladatusta tekijänoikeutta loukkaavasta aineistosta.²⁷⁵ Komission on kritisoitu sivuuttaneen näkemykset, joiden mukaan teosten digitaalinen välittäminen tuo hyötyjä oikeudenhaltijoille²⁷⁶ ja myöntyneen liiallisesti oikeudenhaltijoiden vaatimukseen DSM-direktiiviehdotuksessa²⁷⁷.

²⁷¹ Euroopan parlamentin sisämarkkina- ja kuluttajansuojavaliokunnan lausunto (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 4–5; Euroopan parlamentin kulttuuri- ja koulutusvaliokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 4–5; Draft Opinion of the European Parliament Committee on Civil Liberties, Justice and Home Affairs (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 3. Myös Teollisuus-, tutkimus- ja energiavaliokunta ehdottaa 13 artiklan sanamuotoa muutettavaksi ottamatta kuitenkaan kantaa artiklan taustalla vaikuttaviin tavoitteisiin. Ks. Opinion of the European Parliament Committee on Industry, Research and Energy (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 29–32. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean sen sijaan kannattaa direktiiviehdotuksen 13 artiklaa nykyisessä muodossaan. Vrt. Euroopan talous- ja sosiaalikomitean lausunto INT/804, s. 4; 11.

²⁷² Euroopan parlamentin oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 54.

²⁷³ Valtioneuvoston U-kirjelmä U 63/2016 vp, s. 14; Valiokunnan lausunto SiVL 5/2017 vp– U 63/2016 vp, s. 7–8. Valtioneuvoston kirjelmässä ja valiokunnan lausunnossa kannatetaan komission selvityksiä tekijänoikeuden uudistustarpeista verkkoympäristössä, mutta korostetaan tarvetta tasapainoiseen sääntelyyn, joka perustuu riittävään vaikutusten arviointiin. Valiokunnan lausunnossa tuotiin esiin se, että oikeudenhaltijat kokevat arvokuilun vakavaksi ongelmaksi, mutta 13 artiklan epäselvyydet vaikeuttaisivat välittäjien toimintamahdollisuuksia ja siten haittaisivat teknologian ja digitaalisten palveluiden kehitystä.

²⁷⁴ Oikeudenhaltijat luovat samanlaista painetta myös Yhdysvalloissa. Ks. Elkin-Koren 2014, 45.

²⁷⁵ Frosio 2016 s. 567–568; Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 10; Copyright Reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017, s. 6.

²⁷⁶ Ks. tarkemmin Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 10–11.

²⁷⁷ Husovec, Hut'ko's Technology Law Blog, 1.9.2016.

13 artiklan tavoite arvokuilun kaventamisesta ei vaikuta olennaista 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen ja niiden käyttäjien suhdetta ajatellen. Mikäli hyväksytään esitetty näkemys siitä, että 13 artikla on pitkälti musiikki- ja viihdeteollisuuden painostuksen lopputulos, näyttää siltä, että 13 artikla vaikuttaisi perusteetta muiden alojen toimijoiden asemaan tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä. Ainakaan toistaiseksi ei ole viitteitä siitä, että 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen ja oikeudenhaltijoiden välillä vallitsisi arvokuilua. Direktiiviehdotuksen 13 artiklan tavoitteet eivät siis vaikuta soveltuvan 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen toimintaan. Toisaalta, mikäli 3D-tulostus yleistyy odotetulla tavalla ja 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen kysyntä ja tarjonta kasvavat, tilanne voi muuttua tulevaisuudessa. Tällä hetkellä ei ole kuitenkaan ole perusteltavissa, että 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen palveluntarjoajien asemaa heikennettäisiin pääasiassa musiikki- ja viihdeteollisuuden oikeudenhaltijoiden vaatimusten johdosta. 13 artiklan soveltamisalan tarkempi määrittely ja rajaaminen koskemaan vain niitä toimialoja, joilla arvokuilu on todettavissa, mahdollistaisi oikeasuhtaisen ja kohtuullisen ratkaisun, jolla muiden toimialojen palveluntarjoajien asemaa ei heikennettäisi ja jolla oikeudenhaltijoiden asemaa vahvistettaisiin niillä toimialoilla, joilla se on perusteltua.

5 Tallennuspalveluntarjoajan vastuun tulevaisuus

5.1 DSM-direktiiviehdotuksen vaikutus voimassa olevaan lainsäädäntöön

5.1.1 Tietoyhteiskuntadirektiivi

DSM-direktiiviehdotuksen 1 artiklan mukaan direktiiviehdotuksella ei muuteta voimassa olevia direktiivejä eikä erityisesti tietoyhteiskuntadirektiiviä. Lisäksi direktiiviehdotuksen perusteluissa nimenomaisesti todetaan, että ehdotus on johdonmukainen tekijänoikeutta koskevaan EU:n oikeudelliseen kehykseen nähden.²⁷⁸ Näin ollen DSM-direktiiviehdotuksen tulkinnanvaraisille sanamuodoille on perusteltua pyrkiä antamaan sellainen tulkinta, että se ei olisi ristiriidassa tietoyhteiskuntadirektiivin tai muunkaan EU-lainsäädännön kanssa. Ristiriitaisuudet ovat kuitenkin paikoin niin merkittäviä, ettei niitä saada ratkaistua pelkästään tulkintojen avulla.

DSM-direktiiviehdotuksen on kritisoitu olevan vaikeasti yhteen sovitettavissa tietoyhteiskuntadirektiivin kanssa.²⁷⁹ DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleeseen sisältyy edellä esitetysti oletus siitä, että palveluntarjoaja välittää teoksen yleisölle tallentamalla teoksen ja tarjoamalla yleisölle siihen pääsyn.²⁸⁰ EUT on vahvistanut, että yleisölle välittämisen käsite on täysin harmonisoitu tietoyhteiskuntadirektiivin 3 artiklan 1 kohdassa.²⁸¹ DSM-direktiiviehdotuksen oletus yleisölle välittämisestä vaikuttaakin laajentavan EUT:n tulkintaa käsitteen merkityksestä siinä määrin, että DSM-direktiiviehdotuksen on esitetty olevan ristiriidassa tietoyhteiskuntadirektiivin 3 artiklan 1 kohdan kanssa.²⁸²

Palveluntarjoajan kannalta oletus yleisölle välittämisestä muuttaisi palveluntarjoajan vastuuta tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä merkittävästi, sillä se käytännössä tekisi palveluntarjoajasta itsestään tekijän yksinoikeuden loukkaajan.²⁸³ Näin DSM-direktiiviehdotus näyttää velvoittavan palveluntarjoajat tekemään lisenssisopimuksia

²⁷⁸ Komission direktiiviehdotus COM(2016) 593 final, s. 4.

²⁷⁹ On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 17–23.

²⁸⁰ Husovec, Hut'ko's Technology Law Blog, 1.9.2016; Angelopoulos, Kluwer Copyright Blog, 6.10.2016; On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 31; Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 7.

²⁸¹ C-466/12, Svensson ym., 33–41 kohdat.

²⁸² Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 12–13.

²⁸³ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 19–21; On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 35.

oikeudenhaltijoiden kanssa, mikä vaikuttaa oudoksuttavalta, koska tekijänoikeuden loukkauksen seurauksena on lähtökohtaisesti loukkausvastuun aktualisoituminen sovellettavan lainsäädännön mukaan eikä lisenssisopimusten solmiminen.²⁸⁴ Loukkausvastuun välttämiseksi palveluntarjoaja voi kuitenkin tehdä lisenssisopimuksia, koska silloin sen toimet lisenssisopimuksen sallimissa puitteissa eivät loukkaa tekijän yksinoikeuksia.²⁸⁵ Näin ollen DSM-direktiiviehdotuksen on nykyisessä muodossaan katsottava olevan ristiriidassa tietoyhteiskuntadirektiivin 3 artiklan 1 kohdan ja sen tulkinnasta annettujen EUT:n ennakkoratkaisujen kanssa.

5.1.2 Sähkökauppadirektiivi

DSM-direktiiviehdotuksen suurimmat ristiriitaisuudet voimassa olevaan lainsäädäntöön nähden liittyvät sähkökauppadirektiiviin. On huomionarvoista, että siinä missä direktiiviehdotuksen perusteluissa ehdotuksen todetaan olevan johdonmukainen tekijänoikeutta koskevan lainsäädännön kanssa, johdonmukaisuudesta sähkökauppadirektiiviin nähden ei mainita mitään. Sähkökauppadirektiiviä ei myöskään mainita DSM-direktiiviehdotuksen 1 artiklassa, jossa luetellaan direktiivit, joihin direktiiviehdotus ei erityisesti vaikuta. DSM-direktiiviehdotus antaa ymmärtää virheellisesti, että sen suhde sähkökauppadirektiiviin olisi ongelmaton.²⁸⁶

DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappale on ristiriidassa ensinnäkin sähkökauppadirektiivin 14 artiklan kanssa palveluntarjoajan toimien neutraaliuden osalta. On esitetty, että se, mitä palveluntarjoajan neutraaliudella tarkoitetaan sähkökauppadirektiivin 14 artiklan kontekstissa, ei vastaa DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38 perustelukappaleen neutraaliutta.²⁸⁷ Näkemys on perusteltu EUT:n 14 artiklan tulkinnasta antamien ennakkoratkaisujen valossa, sillä EUT on katsonut, ettei automaattinen sisällön optimointi tai yleinen käyttäjille annettava neuvonta poista neutraaliutta palveluntarjoajan toimista.²⁸⁸ Sen sijaan direktiiviehdotuksen johdanto-osan 38

²⁸⁴ On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 35.

²⁸⁵ Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 3.

²⁸⁶ European Copyright Society: General Opinion on the EU Copyright Reform Package, 24.1.2017, s. 7; Copyright Reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017, s. 6.

²⁸⁷ Angelopoulos 2017, s. 34; Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 11–12.

²⁸⁸ Edellä esitetystä asiasta C-236/08, Google France ja Google, annetussa ennakkoratkaisussa EUT on arvioinut palveluntarjoajan neutraaliutta sähkökauppadirektiivin johdanto-osan 42 perustelukappaleeseen tukeutuen. EUT on esimerkinomaisesti katsonut, että palveluntarjoajan toimet eivät ole neutraaleja, jos se antaa palvelun käyttäjille apua, joka koostuu aktiivisesti myyntitarjousten esitysten optimoinnista tai niiden edistämisestä. Pelkkää automaattista tai yleisellä tasolla tapahtuvaa tukea ei kuitenkaan pidetä neutraaliuden poistavana toimena.

perustelukappaleen mukaan 14 artiklan osalta palveluntarjoajan aktiivista roolia arvioitaessa teosten esitysmuodon optimointiin tai edistämiseen käytettyjen keinojen luonteella ei ole merkitystä. DSM-direktiiviehdotuksesta on tulkittavissa, että palveluntarjoajan toimia ei katsottaisi neutraaleiksi, mikäli se optimoisi teosten esitysmuotoa millään tavalla, vaikka optimointi tapahtuisi täysin automaattisesti. Tämän on katsottava olevan ristiriidassa sekä sähkökauppadirektiivin 14 artiklan että EUT:n ratkaisukäytännön kanssa.²⁸⁹

Toinen DSM-direktiiviehdotuksen ja sähkökauppadirektiivin ristiriitaisuus liittyy sähkökauppadirektiivin 15 artiklaan. Sähkökauppadirektiivin 15 artiklassa säädetty kielto asettaa välittäjille yleisiä valvontavelvoitteita on lähes mahdotonta sovittaa yhteen DSM-direktiiviehdotuksen sisällöntunnistustekniikan käyttöönottovelvoitteen kanssa.²⁹⁰ Velvoite suodatusjärjestelmästä merkitsisi väistämättä palveluntarjoajille yleistä valvontavelvoitetta.²⁹¹ Kaikki palveluun ladattava sisältö on nimittäin tunnistettava, jotta sieltä voidaan erottaa aineisto, jota koskevien lisenssisopimusten toiminta halutaan varmistaa tai jonka oikeudenhaltija on nimennyt palvelussa estettäväksi, mikä siis tarkoittaa yleistä velvoitetta valvoa kaikkea palveluun ladattavaa aineistoa.²⁹² Näin ollen on epäselvää, mikä direktiiviehdotuksen 13 artiklan sisällöntunnistustekniikan käyttöönottovelvoitteen merkitys olisi sellaisille palveluntarjoajille, jotka kuuluvat sekä sähkökauppadirektiivin 15 artiklan että DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklan soveltamisalaan. Lisäksi on epäselvää, mitä sisällöntunnistustekniikalla aineiston valvonta tarkoittaa sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa edellytetyn tosiasiallisen tietoisuuden puuttumisen suhteen. Edellä esitetysti tosiasiallinen tietoisuus voi syntyä pääsääntöisesti oikeudenhaltijan ilmoituksella tai tuomioistuimen määräyksellä, mutta on mahdollista, että sen katsottaisiin voivan syntyä myös sisällöntunnistustekniikalla havaitsemalla.

²⁸⁹ On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 34.

²⁹⁰ Pakollinen suodatusjärjestelmä tekijänoikeutta loukkaavan aineiston tunnistamiseksi ei olisi ongelmallinen ainoastaan sähkökauppadirektiivin 15 artiklan takia vaan myös siksi, että se käytännössä siirtäisi yksityiset toimijat tuomioistuimen rooliin arvioimaan, millainen palveluun ladattu aineisto olisi tekijänoikeutta loukkaavaa. Tällöin suodatus perustuisi yksityisten tahojen määrittämiin standardeihin eikä läpinäkyviin lakiin perustuviin velvoitteisiin. Ks. Frosio 2016, s. 574. Oikeudenhaltijoiden on katsottu jo pitkään yrittävän saada muutettua lainsäädäntöä sellaiseen suuntaan, että palveluntarjoajilla olisi enemmän velvoitteita valvoa välitettävää aineistoa. Ks. Edwards 2009, s. 81, Elkin-Koren 2014, s. 45.

²⁹¹ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 22–23; Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 7–9.

²⁹² On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 36; Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 8.

Niin 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen palveluntarjoajien kuin muidenkin tallennuspalveluntarjoajien näkökulmasta olisi tärkeää selkeyttää sähkökauppadirektiivin ja DSM-direktiiviehdotuksen suhdetta ristiriitaisten artiklojen ja perustelukappaleiden osalta, koska niiden voidaan katsoa kuuluvan molempien direktiivien soveltamisalaan. Jos DSM-direktiiviehdotus tulisi nykyisessä muodossaan voimaan, on epäselvää, mikä merkitys olisi esimerkiksi EUT:n asiassa C-360/10 antamalla ennakkoratkaisulla, jossa EUT nimenomaisesti katsoi, ettei tallennuspalveluntarjoajalle voida asettaa velvoitetta ottaa käyttöön kaikkea välitettävää aineistoa tunnistavaa suodatusjärjestelmää, koska se olisi sähkökauppadirektiivin 15 artiklan vastaista. Näin ollen DSM-direktiiviehdotus tekisi tallennuspalveluntarjoajia koskevasta oikeustilasta epävarman.

DSM-direktiiviehdotusta voidaan pitää eräänlaisena kompromissina, jolla on pyritty tasapainottamaan sidosryhmien etuja. Koska sidosryhmien pyrkimykset ovat kaukana toisistaan, direktiiviehdotuksesta on tullut vaikeaselkoinen ja paikoin ristiriitainen olemassa olevan lainsäädännön kanssa. DSM-direktiiviehdotuksen ja sähkökauppadirektiivin keskinäistä suhdetta arvioitaessa on kuitenkin huomattava, että DSM-direktiiviehdotus koskee vain tekijänoikeudella suojattua aineistoa.²⁹³ Niiden ristiriitaisuudet koskevat siis vain tekijänoikeudella suojatun aineiston välittämistä. Yksi vaihtoehto ristiriitaisuuksien ratkaisemiseksi olisi tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisen rajaaminen pois sähkökauppadirektiivin 14 artiklan soveltamisalasta. Ongelmallista olisi kuitenkin se, etteivät kaikki sähkökauppadirektiivin 14 artiklan soveltamisalaan kuuluvat tallennuspalveluntarjoajat kuuluisi DSM-direktiiviehdotuksen soveltamisalaan esimerkiksi siksi, ettei niiden katsottaisi tallentavan riittävän suuria määriä teoksia. Näin ollen ristiriitaisuuksien ratkaisemiseksi olisi toivottavampaa muuttaa DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklan sanamuotoa kuin sähkökauppadirektiivin 14 artiklan soveltamisalaa.

5.1.3 EU:n perusoikeuskirja

EU:n perusoikeuskirjan 51 artiklan mukaan unionin oikeutta sovellettaessa on kunnioitettava perusoikeuskirjan mukaisia oikeuksia ja noudatettava sen sisältämiä periaatteita. DSM-direktiiviehdotusta olisi siis tulkittava perusoikeuskirjan periaatteiden

²⁹³ DSM-direktiivissä säädetään teoksista ja muusta aineistosta kuitenkin määrittelemättä, mitä muulla aineistolla tarkoitetaan. Samaa ilmaisua käytetään myös tietoyhteiskuntadirektiivissä. Voitaneen ajatella, että muulla aineistolla tarkoitetaan teosten tapaista aineistoa, joka ei syystä tai toisesta, kuten teoskynnyksen ylittymättömyyden tai tekijänoikeuden suoja-ajan päättymisen takia, saa tekijänoikeussuojaa. Näin ollen DSM-direktiiviehdotuksen voidaan tiivistetysti sanoa koskevan tekijänoikeudella suojattua aineistoa.

mukaisesti. Ongelmakohtiksi muodostuvat 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen näkökulmasta perusoikeuskirjan 16 artiklassa turvattu palveluntarjoajan elinkeinovapaus ja 17 artiklan 2 kohdassa turvatut oikeudenhaltijoiden teollis- ja tekijänoikeudet.

DSM-direktiiviehdotuksen yleisen aineiston valvonta- ja suodatusvelvollisuuden voidaan katsoa olevan EU:n perusoikeuskirjan vastainen, sillä se vaikuttaa rajoittavan 13 artiklassa tarkoitettujen palveluntarjoajien elinkeinovapautta merkittävällä tavalla.²⁹⁴ DSM-direktiiviehdotuksen ristiriita perusoikeuskirjaan nähden on muita ristiriitoja merkittävämpi, sillä perusoikeuskirja on oikeuslähteenä sekundaarinormeja korkeammalla.²⁹⁵ EUT on vahvistanut ennakkoratkaisuissaan, että palveluntarjoajan velvoittaminen ottamaan käyttöön yleinen suodatusjärjestelmä rajoittaisi palveluntarjoajan elinkeinovapautta liikaa.²⁹⁶ DSM-direktiiviehdotuksessa tarkoitettu palveluntarjoajan kustantama ennakkollinen suodatusjärjestelmä, joka kykenee tunnistamaan tallennuspalveluun ladattua tiettyä aineistoa, vaikuttaa olevan juuri sellainen järjestelmä, jonka määräämistä EUT on ennakkoratkaisuissaan käsitellyt.²⁹⁷ EUT on korostanut myös muissa ennakkoratkaisuissaan tarvetta löytää asianmukainen tasapaino perusoikeuksien välillä.²⁹⁸ Näin ollen DSM-direktiiviehdotuksen velvoitetta on pidettävä EU:n perusoikeuskirjan vastaisena.²⁹⁹

5.1.4 Kansallinen lainsäädäntö Suomessa

EU-lainsäädännön ohella DSM-direktiiviehdotuksella olisi vaikutuksia myös jäsenvaltioiden kansallisiin lainsäädäntöihin. DSM-direktiiviehdotus oletettavasti vaatisi voimaan tullessaan Suomessakin muutoksia lainsäädäntöön. Tietoyhteiskunnan palveluiden tarjoamisesta ja palveluntarjoajan vastuusta säädetään Suomessa tietoyhteiskuntakaaren 22 luvussa, johon sähkökauppadirektiivin vastuuvapautta koskevat säännökset on implementoitu. Näin ollen tietoyhteiskuntakaaren säännösten muuttaminen tai uusien säännösten säätäminen olemassa olevien rinnalle voi olla tarpeen tulevaisuudessa. Lisäksi muutokset kansalliseen tekijänoikeuslakiin saattavat tulla kyseeseen. Jos esimerkiksi EU:n

²⁹⁴ Frosio 2017, s. 25.

²⁹⁵ SEU 6(1) artiklan mukaan EU:n perusoikeuskirja on oikeuslähteenä samanarvoinen kuin EU:n perussopimukset. Ks. EU-oikeuden oikeuslähteistä Raitio 2016, s. 195–207.

²⁹⁶ C-70/10, Scarlet Extended 48–49 kohdat; C-360/10, SABAM, 46–47 kohdat.

²⁹⁷ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 23–24, Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 8.

²⁹⁸ Ks. C-275/06, Promusicae, 66–68 kohdat; C-461/10, Bonnier Audio ym., 59 kohta; C-314/12, UPC Telekabel Wien, 46 kohta.

²⁹⁹ Palvelun käyttäjän näkökulmasta ongelmallinen on myös perusoikeuskirjan 11 artiklassa turvattu sananvapaus ja tiedonvälityksen vapaus, jotka DSM-direktiiviehdotuksen mukainen suodatusjärjestelmä käytännössä osin estäisi. Ks. Frosio 2017, s. 23.

lainsäädäntöprosessin aikana katsotaan, että DSM-direktiiviehdotuksella olisi tarkoitus muuttaa yleisölle välittämisen käsitettä, muutos saattaisi aiheuttaa tarpeen muuttaa tekijänoikeuslain 2 §:n 3 momentin 1 kohtaa, jossa nykyään säädetään teoksen välittämisestä yleisölle.

DSM-direktiiviehdotuksen käsittely EU:ssa jatkuu todennäköisesti vielä pitkään. Siksi on liian aikaista arvioida tarkemmin, millaisia muutoksia direktiivin implementointi Suomessa edellyttäisi. Implementointia voidaan arvioida tarkemmin vasta silloin, kun DSM-direktiiviehdotuksen lopullinen sanamuoto on vahvistettu EU:n lainsäädäntöprosessissa. Lainsäädäntöprosessi voi olla hidas. Komission direktiiviehdotuksen ensimmäisen version julkaisun ja direktiivin lopullisen version kansallisen implementoinnin välillä voi kulua yli kymmenen vuotta.³⁰⁰

5.2 DSM-direktiiviehdotuksen muutosehdotuksia

Vaikuttaa selvältä, ettei DSM-direktiiviehdotus nykyisessä muodossaan ole yhdenmukainen voimassa olevan EU-lainsäädännön kanssa. Ratkaisuksi on ehdotettu DSM-direktiiviehdotuksen 13 artiklan ja siihen liittyvien perustelukappaleiden huolellista uudelleenarviointia ja olennaisten muutosten tekemistä voimassa olevaa lainsäädäntöä vastaavaksi ja erityisesti ristiriitaisuuksien poistamista sähkökauppadirektiivin 15 artiklaan nähden.³⁰¹

DSM-direktiiviehdotuksen 1 artiklaan on ehdotettu lisättäväksi nimenomainen maininta siitä, ettei direktiiviehdotuksella muuteta sähkökauppadirektiiviä. Lisäksi 13 artiklan soveltamisalaa on esitetty selkeytettäväksi käyttämällä DSM-direktiiviehdotuksessa samaa luokittelua palveluntarjoajista kuin sähkökauppadirektiivissä.³⁰² Viittauksia yleisölle välittämiseen, yleisölle pääsyn tarjoamiseen ja sisällöntunnistusteknologiaan on esitetty poistettavaksi, jotta direktiiviehdotuksen ristiriitaisuudet tietoyhteiskuntadirektiiviin ja sähkökauppadirektiiviin nähden poistuisivat. Poistetut kohdat korvattaisiin sähkökauppadirektiiviin ja tietoyhteiskuntadirektiiviin paremmin soveltuvilla

³⁰⁰ Hugenholtz 2013, s. 65.

³⁰¹ Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 13.

³⁰² Oikeudellisten asioiden valiokunnan mietintöluonnos (COM(2016)0593 – C8-0383/2016 – 2016/0280(COD)), s. 53–54.

sanavalinnoilla. Esimerkiksi sisällöntunnistustekniikan sijaan säädettäisiin vain toteutettavista toimenpiteistä.³⁰³

Mikäli DSM-direktiiviehdotuksen 13 artikla tulee voimaan, sen sanamuotoa on joka tapauksessa selkeytettävä oikeusvarmuuden takaamiseksi EU:ssa. Muutoin artiklan soveltamisala jää pitkälti EUT:n tulkinnan varaan. Koska ensimmäisten artiklan tulkintaa koskevien ennakkoratkaisujen saaminen EUT:sta kestää useita vuosia, tietoyhteiskunnan tallennuspalveluntarjoajien – mukaan lukien 3D-mallien sähköiset markkinapaikat – osalta oikeustila olisi pitkään epävarma, mitä ei voida pitää hyväksyttävänä tai komission digitaalisten sisämarkkinoiden strategiassa asettamien tavoitteiden mukaisena. Toisaalta on ehdotettu myös 13 artiklan poistamista kokonaan direktiiviehdotuksesta ja jonkin vaihtoehdoisen menettelyn säätämistä sen tilalle.³⁰⁴ 13 artiklan poistaminen direktiiviehdotuksesta voisikin olla järkevää, jotta sen ongelmakohtien ratkaiseminen ei viivyttäisi direktiiviehdotuksen ongelmattomien osien voimaantuloa.

5.3 Vaihtoehtona harmonisoitu *notice and action* -menettely

DSM-direktiiviehdotuksen julkaisua seuranneessa keskustelussa on tuotu esiin varteenotettava vaihtoehto DSM-direktiiviehdotukselle.³⁰⁵ Optimaalinen vaihtoehto voisi olla harmonisoitu *notice and action* -menettely, josta voidaan käyttää suomenkielistä käännoistä ilmoitusmenettely ja toteutettavat toimet.³⁰⁶ Sillä tarkoitetaan välittäjänä toimivan palveluntarjoajan toimia, kun palveluntarjoaja on saanut ilmoituksen sisällöstä.³⁰⁷ Termi kattaa jo olemassa olevan ilmoitus- ja poistamismenettelyn. Erona nykyiseen olisi se, että palveluntarjoajan toimet ilmoituksen saamisen jälkeen riippuisivat siitä, millaisesta laittomasta aineistosta on kyse.³⁰⁸

³⁰³ On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 41–42, s. 42.

³⁰⁴ Copyright Reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017, s. 7; Stalla-Bourdillon ym. 2017, s. 13.

³⁰⁵ Ks. On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 41–46.

³⁰⁶ Frosio 2016, s. 574; On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 43–45; Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 27; Copyright Reform: Open Letter from European Research Centres, 24.2.2017, s. 7; Position Statement of the Max Planck Institute 2017, s. 15–16.

³⁰⁷ Komission tiedonanto COM(2011) 942 final, s. 14.

³⁰⁸ Ks. muuhun kuin tekijänoikeutta loukkaavaan aineistoon ehdotetuista menettelyistä Angelopoulos – Smet 2016, s. 286–300.

Lähestymistavaksi tekijänoikeutta loukkaavaan aineistoon on nykyisen ilmoitus- ja poistamismenettelyn sijaan ehdotettu *notice and notice* -menettelyä, joka voidaan kääntää vapaasti ilmoitus- ja vastausmenettelyksi. Palveluntarjoaja ei olisi velvollinen poistamaan tekijänoikeutta loukkaavaa aineistoa ilmoituksen saatuaan. Sen tulisi lähettää oikeudenhaltijalta saamansa ilmoitus ilmoituksessa väitetysti tekijänoikeutta loukkaavalle taholle ja tiedottaa oikeudenhaltijalle, että ilmoitus on lähetetty eteenpäin. Palveluntarjoajan velvoitteet päättyisivät tähän. Väitetyn tekijänoikeuden loukkaajan tulisi päättää, poistaako se aineiston vai vastaako se ilmoitukseen määräajassa. Näin ollen ilmoituksen uskottavuuden arviointi siirtyisi palveluntarjoajalta väitetylle tekijänoikeuden loukkaajalle. Mikäli asian osapuolet eivät pääsisi sovintoon, oikeudenhaltija voisi vaatia aineiston poistoa tuomioistuimessa.³⁰⁹

Ehdotettua menettelyä voidaan pitää potentiaalisena vaihtoehtona tulevaisuudessa, koska se turvaisi palveluntarjoajien vastuuvapauden ja estäisi palveluntarjoajia poistamasta laillista aineistoa vastuuvapauden menettämisen pelossa. Menettely ottaisi pois palveluntarjoajilta niiden nykyisen palveluntarjoajilta roolin ikään kuin tuomarina, joka joutuu arvioimaan sille tehtyjen ilmoitusten uskottavuutta. Näin ollen palvelun käyttäjän sananvapauden rajoitus ei tulisi enää kyseeseen tekijänoikeutta loukkaavan aineiston johdosta. Toisaalta menettely heikentäisi oikeudenhaltijoiden asemaa, sillä tekijänoikeutta loukkaava aineisto ehtisi olla saatavilla internetissä ilmoituksen antamisen jälkeen niin pitkään, kunnes väitetty loukkaaja poistaa sen tai kunnes ilmoitukseen vastaamisen määräajan päättymisen jälkeen oikeudenhaltija saisi tuomioistuimen määräyksellä aineiston poistettavaksi.

3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen, kuten muidenkin tallennuspalveluntarjoajien, kannalta ehdotettu ilmoitus ja vastaus -menettely tekijänoikeutta loukkaavan aineiston osalta olisi helpompi ja kustannuksiltaan merkittävästi vähäisempi ratkaisu kuin DSM-direktiiviehdotuksen ennakkolliset suodatusjärjestelmät, joiden käyttöönotto olisi resursseiltaan pienten palveluntarjoajien kannalta ongelmallista. Vaikka oikeudenhaltijan näkökulmasta ei ole toivottavaa, että tekijänoikeutta loukkaava aineisto ehtii olla nykyistä pidempään saatavilla internetissä, ilmoitus ja vastaus -menettely voisi olla kompromissiratkaisu, joka siirtäisi tekijänoikeuden loukkausten arvioinnin sitä koskeville tahoille eli oikeudenhaltijalle ja väitetylle loukkaajalle sekä viime kädessä tuomioistuimelle.

³⁰⁹ Angelopoulos – Smet 2016, s. 268–269.

Menettely on jo käytössä Kanadassa.³¹⁰ Harmonisoitua ilmoitusmenettelyä ja toteuttavia toimia on harkittu EU:ssakin ja se on saanut kannatusta jäsenvaltioissa.³¹¹ Komission on kerrottu valmistelleen ilmoitusmenettelystä ja toteutettavista toimista uutta direktiiviä, josta huhut vuotivat julkisuuteen vuonna 2013.³¹² Uudella direktiiviehdotuksella ei olisi muutettu sähkökauppadirektiivin säännöksiä, mutta niillä olisi voitu ratkaista internetvälittäjien vaihteleviin toimenpiteisiin ja oikeustilan epävarmuuteen liittyvät ongelmat. Syynä direktiiviehdotuksen pois vetämiseen ennen Euroopan parlamentin käsittelyä pidetään direktiiviehdotuksen vaikutuspiiriin kuuluvien teollisuuden alojen lobbausta.³¹³ Komissio on nostanut esiin uudelleen tämän mahdollisuuden digitaalisten sisämarkkinoiden strategian tiedonantojen yhteydessä ja ilmoittanut seuraavansa olemassa olevien ilmoitusmenettelyjen ja toteuttavien toimenpiteiden toimivuutta. Komissio harkitsee aloitteen tekemistä kuitenkin vasta sitten, kun meneillään olevien uudistusten tuloksia voidaan arvioida.³¹⁴

5.4 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen tulevaisuuden arviointia

3D-tulostusteknologia ei ole ensimmäinen eikä varmasti viimeinenkään esimerkki digitaalisaation mukanaan tuomista teknologioista ja niiden mahdollistamista uusista palvelumalleista. Kulloinkin voimassa olevan tekijänoikeuslainsäädännön soveltuvuutta kehittyviin teknologioihin ja palvelumalleihin on pohdittu vuosien saatossa. Nyt 3D-tulostuksen mullistavasta vaikutuksesta esineiden valmistukseen ja tekijänoikeuteen keskustellaan paljon. On kuitenkin muistettava, että tekijänoikeuslainsäädäntö on mukautunut sellaisiin aikanaan mullistavina pidettyihin teknologioihin kuin esimerkiksi C-kasetit ja kaapelitelevisiot.³¹⁵ 3D-tulostus on lähtökohtaisesti yksi uusi teknologia muiden joukossa, johon liittyy omat tekijänoikeudelliset kysymyksensä, kuten tyypillisesti muihinkin uusiin teknologioihin.

Tallennuspalveluntarjoajan vastuuseen tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä ja velvollisuuksiin aineiston suhteen on odotettavissa muutoksia tulevaisuudessa. Vaikka DSM-direktiiviehdotuksen 13 artikla poistettaisiin kokonaan direktiiviehdotuksesta, oikeudenhaltijoiden luoma paine lainsäätäjää kohtaan tuskin helpottaa lähiaikoina.

³¹⁰ Angelopoulos – Smet 2016, s. 269.

³¹¹ Commission Staff Working Document SEC(2011) 1641 final, s. 43–44.

³¹² Kuczewary 2015, s. 55; On Online Platforms and the Commission's New Proposal for a Directive on Copyright in the Digital Single Market 2017, s. 44.

³¹³ Kuczewary 2015, s. 55; Petersen – Riis 2016, s. 248.

³¹⁴ Komission tiedonanto COM(2016) 288 final, s. 9.

³¹⁵ Huuskonen 2005, s. 101.

Oletettavasti oikeudenhaltijat jatkaisivat lobbausta jonkin muun lainsäädäntöinstrumentin puolesta. Samansuuntaista painetta väitetyn arvokuilun kaventamiseksi lainsäädäntömuutoksilla on nähtävissä myös muualla maailmassa, kuten Yhdysvalloissa.³¹⁶ DSM-direktiiviehdotus on esimerkki siitä, kuinka eri tahojen intressit vaikuttavat tekijänoikeuslainsäädännön muutoksiin. Sidosryhmien etujen tasapainottaminen on aina ollut tekijänoikeuslainsäädännön ja -politiikan keskiössä. Mitä merkittävämpi taloudellinen vaikutus uusilla innovaatioilla on, sitä vahvempaa sidosryhmien harjoittama lobbaus pääsääntöisesti on.³¹⁷ Tekijänoikeuslainsäädännön kehityksen on esitetty olevan sikäli sattumanvaraista, että siihen vaikuttavat väliaikaiset olosuhteet ja sidosryhmien kulloinenkin voimatasapaino. *Huuskonen* onkin todennut, että älykäs lobbaaminen voi muuttaa tapahtumien suunnan.³¹⁸ DSM-direktiiviehdotus näyttää heijastavan tätä ajatusmallia.

Tallennuspalveluntarjoajien vastuuvapauden tulevaisuus vaikuttaa epävarmalta. Edellä esitetyn ilmoitusmenettelyn ja toteutettavien toimien säätäminen on yksi potentiaalinen vaihtoehto DSM-direktiiviehdotukselle. Lisäksi 3D-tulostuksen kontekstissa on tuotu esiin, että CAD-tiedostojen laittoman jakelun ehkäisemiseksi oikeudenhaltijoiden tulisi keskittyä ennemminkin toimivien liiketoimintamallien kehittämiseen kuin ilmoitus- ja poistamismenettelyn käyttämiseen tai tekijänoikeuden loukkausta koskeviin oikeudenkäynteihin. Laillisten vaihtoehtojen tarjoaminen mahdollistaisi oikeudenhaltijoille taloudellisen hyödyn niiden yksinoikeuksista ja vähentäisi loukkausten määrää palveluissa.³¹⁹ Muiden alojen oikeudenhaltijoiden aiemmin tekemiin virheisiin viitaten *Mendis* huomauttaakin, että 3D-tulostusteknologian tekijänoikeudellisiin haasteisiin optimaalinen vastaus voisi olla pelkkään lainsäädännön muuttamiseen tähtäävien toimien sijaan liiketoimintamallien mukauttaminen teknologian haasteita ja mahdollisuuksia vastaavaksi.³²⁰

³¹⁶ Ks. Frosio 2017; s. 10. Ei ole yllättävää, että koska EU:n ja Yhdysvaltain tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittäjän vastuuvapaussäännökset ovat syntyneet pääosin samoista syistä lähes samanaikaisesti, niihin kohdistuu muospaineita jälleen samoista syistä samanaikaisesti.

³¹⁷ Huuskonen 2005, s. 101.

³¹⁸ Huuskonen 2005, s. 95.

³¹⁹ Dasari 2013, s. 315–317; Ballardini ym. 2016, s. 23–24.

³²⁰ Mendis 2013, s. 168.

6 Johtopäätökset

3D-mallien sähköisiin markkinapaikkoihin kiteytyvät tekijänoikeuden suurimmat haasteet digitaalisessa ympäristössä: teosten saattaminen digitaaliseen muotoon, uusien täysin digitaalisten teosten luominen, teosten helppo jakelu internetissä ja välittäjän vastuun arviointi tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä. 3D-tulostuksen tekee erityisen haastavaksi se, että näkemykset tekijänoikeuden käsitteiden ja periaatteiden soveltumisesta 3D-tulostukseen vaihtelevat eri valtioiden tekijänoikeuslainsäädäntöjen valossa, mutta 3D-mallien sähköiset markkinapaikat välittävät 3D-malleja internetissä yli rajojen. On kuitenkin selvää, että omaperäistä CAD-tiedostoa on pidettävä tekijänoikeussuojaa saavana teoksena. Se, ketä on pidettävä teoksen tekijänä, riippuu siitä, miten CAD-tiedosto on luotu.

Vaikka monet 3D-tulostuksen tekijänoikeudelliset kysymykset kaipaavat selkeämpiä vastauksia, 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajan asema tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä on EU:ssa toistaiseksi selkeä. 3D-mallien sähköisen markkinapaikan palveluntarjoajaa on pidettävä sähkökauppadirektiivin 14 artiklassa tarkoitettuna tallennuspalveluntarjoajana, joka tallentaa 3D-malleja. Näin ollen 3D-mallien sähköisen markkinapaikan vastuuvapauden saamisen edellytyksenä on 14 artiklan ja sen tulkinnasta EUT:n antamien ratkaisujen mukaan se, että palveluntarjoajalla ei ole sellaista aktiivista roolia, jonka perusteella se tuntee välittämänsä tiedot tai valvoo niitä. Palveluntarjoajan on toimittava viipymättä saatuaan tiedon loukkaavasta aineistosta poistaakseen loukkaavat CAD-tiedostot palvelusta tai estääkseen niihin pääsyn, jotta se saisi vastuuvapauden. Tekijänoikeudella suojatun aineiston oikeudenhaltijat pitävät yleisesti ottaen sähkökauppadirektiivin 14 artiklan vastuuvapautta liian laajana.

Euroopan komissio on vastannut oikeudenhaltijoiden huoliin DSM-direktiiviehdotuksella osana digitaalisten sisämarkkinoiden strategiaa. DSM-direktiiviehdotuksen 13 artikla sisältää sen soveltamisalaan kuuluville tallennuspalveluntarjoajille asetettavia uusia velvoitteita, kuten tekijänoikeutta loukkaavan aineiston suodatuksen palvelussa. DSM-direktiiviehdotus ei suoraan muuttaisi tallennuspalveluntarjoajan vastuuvapautta sähkökauppadirektiivin 14 artiklan mukaan, mutta käytännössä sen sanamuoto on tulkittavissa siten, että palveluntarjoajasta tulisi tekijänoikeuden loukkaaja, mikäli se ei täyttäisi sille direktiiviehdotuksen 13 artiklassa asetettuja velvoitteita.

On kuitenkin epäselvää, mitä DSM-direktiiviehdotuksen 13 artikla tosiasiallisesti merkitsisi sen soveltamisalaan kuuluville palveluntarjoajille, joihin 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen on tulkittava lukeutuvan. 13 artiklaa on kritisoitu sanamuotonsa ja sisältönsä takia. Ongelmallisten kohtien muuttaminen tai poistaminen direktiiviehdotuksesta on tarpeen oikeusvarmuuden takaamiseksi, koska 13 artiklan nykyinen sanamuoto aiheuttaa epäselvyyttä sen oikeasta tulkinnasta. Lisäksi 13 artiklan soveltaminen muun EU-lainsäädännön rinnalla olisi ongelmallista, sillä se on sisällöllisesti paikoin ristiriidassa voimassa olevan lainsäädännön kanssa. Erityisesti 13 artiklan velvollisuus sisällöntunnistustekniikoiden käyttöönotosta on ristiriidassa sähkökauppadirektiivin 15 artiklan ja sen tulkinnasta annettujen EUT:n ennakkoratkaisujen yleisen valvontavelvoitteen kiellon kanssa.

DSM-direktiiviehdotuksen julkaisu on vauhdittanut keskustelua tekijänoikeuslainsäädännön ja sähkökauppadirektiivin uudistustarpeista uusien teknologioiden johdosta. Keskustelusta usein unohtuu se, että tekijänoikeuden ja teknologian suhde toimii kahteen suuntaan: lainsäädännöllä voi olla teknologiaa muovaava vaikutus eikä vain päinvastoin³²¹, mistä sähkökauppadirektiivin välittäjän vastuuta koskevat säännökset ovat hyvä esimerkki. Ne säädettiin aikanaan, koska teknologiasektorin toimijoille haluttiin luoda lainsäädäntökehys, jossa ne voisivat osaltaan myötävaikuttaa teknologian kehitykseen. Tekijänoikeuden ja teknologian vuorovaikutussuhdetta tulisi kehittää edelleen tällaiseen suuntaan. 3D-tulostusteknologian kehitystä ja sen myötä syntyneitä uusia palvelumalleja ei tulisi nähdä vain uhkana oikeudenhaltijoille³²², vaan huomioida myös uuden teknologian mahdollisuudet yhteiskunnalle. Internet tuo omat haasteensa tekijänoikeuden sääntelylle väistämättä, koska se mahdollistaa tekijänoikeudella suojatun aineiston nopean levityksen, jota oikeudenhaltijan voi olla lähes mahdotonta estää. Näin ollen oikeudenhaltijoiden huolet aineiston laittomasta jakelusta internetissä ovat oikeutettuja. Siksi oikeudenhaltijat pyrkivät luomaan lainsäätäjälle painetta säätää välittäjien vastuuta ja velvollisuuksia tiukemmiksi. DSM-direktiiviehdotus vaikuttaa olevan tällaisten pyrkimysten lopputulos.

Vaikka DSM-direktiiviehdotus olisi oikeudenhaltijoiden näkökulmasta toivottava lakimuutos, se heikentäisi tallennuspalveluntarjoajien asemaa tarpeettoman paljon. Kaikilla tallennuspalveluntarjoajilla ei voida olettaa olevan samoja toimintaedellytyksiä oikeudenhaltijoiden vaatimusten suhteen. DSM-direktiiviehdotuksen velvoite

³²¹ Elkin-Koren 2005, s. 16.

³²² Bechtold 2016, s. 530.

sisällöntunnistustekniikan käyttöönotosta voisi estää pienten yritysten pääsyn markkinoille puuttuvien resurssien takia. Tällöin nyt jo merkittävän kokoiset palveluntarjoajat saisivat entistä vahvemman aseman markkinoilla ja teosten jakelu keskittyisi yhä harvemmille tahoille. Siksi tallennuspalveluntarjoajien toimintaedellytyksiä ei tulisi rajoittaa DSM-direktiiviehdotuksessa esitetystä laajuudesta. DSM-direktiiviehdotuksen johdanto-osan toisen perustelukappaleen mukaan direktiiviehdotuksen oikeudelliset puitteet tukevat unionin tavoitteita, kuten kulttuurin monimuotoisuuden kunnioitusta ja edistämistä sekä Euroopan yhteisen kulttuuriperinnön esiin tuomista. 13 artiklan suodatusvelvollisuus voisi käytännössä johtaa siihen, että Piilaakson suuryrityksistä tulisi suodatusjärjestelmien algoritmien kehittäjinä Euroopan ”internetpoliiseja”.³²³ Tätä tuskin voidaan pitää direktiiviehdotuksen tavoitteiden mukaisena.

EU-tasolla ilmoitus ja vastaus -menettelystä säätäminen voisi olla eräs potentiaalinen ratkaisu, jolla tasapainotettaisiin sidosryhmien intressejä. Jonkinlaisen lainsäädäntöratkaisun löytäminen oikeudenhaltijoiden etujen suojaamiseksi internetissä on joka tapauksessa toivottavaa, mutta ratkaisussa tulisi ottaa huomioon myös tallennuspalveluntarjoajien ja palveluiden käyttäjien edut. Asianmukaisen tasapainon löytäminen sidosryhmien etujen välillä on väistämättä haastavaa. DSM-direktiiviehdotusta käsitellään EU:n lainsäädäntöjärjestyksessä vielä kuluvan vuoden aikana ja jonkinlaiset muutokset siihen ovat odotettavia. 3D-mallien sähköisten markkinapaikkojen, kuten monien muidenkin tallennuspalveluntarjoajien, vastuu tekijänoikeutta loukkaavan aineiston välittämisestä joka tapauksessa todennäköisesti muutosten edessä.

³²³ Centre for International Intellectual Property Studies (CEIPI) Research Paper No. 2017-04, s. 29.